زنجیرا مالا ئاڤا (10)

فرەژنی
[ئەحکام، مێژوو، دانوستاندن]

مەلا ئەحمەد جەلالەدین ئیبراهیم ڕێکانی

دهۆکێ
هەرێما کوردستانێ
2022 ز بەرانبەر 1443 مش

پەرتووك: (فرەژنى: ئەحكام، مێژوو، دان و ستاندن).

نڤێسەر: مەلا ئەحمەد جەلالەدین رێكانى

پێداچوون: ئدریس غازى

دیزاین و بەرگ: ناجى بەدەل

چاپخانە:

تیراژ: 1000

ژمارا سپاردنێ: (D-/2574/22)

ناڤەرۆك

بابەت	لاپەر
دەستپێك..	5
بەشێ ئێکێ:	11
فرەژنی و هەڤژینیا نە دروست	13
نیڤشکێ زەواجێن بۆری	39
پشکا دووێ:	41
فرەژنی د کەڤن و سەردەمدا	43
تەوەرێ ئێکێ: فرەژنی د مێژوییێدا..............................	43
ئێك: فرەژنی د ئایینێ جوهییاندا.............................	44
دوو: فرەژنی د ئایینێ مەسیحییاندا............................	46
سێ: فرەژنی د چەرخێ نەزانینێدا............................	47
چار: فرەژنی د د ئیسلامێدا..................................	49
تەوەرێ دووێ: فەلسەفەیا فرەژنییێ د ئیسلامێدا	50
تەوەرێ سێیێ: فرەژنی د جڤاکێ مەدا............................	59
ئێك: کچێن زەواجێن خۆ گیرو کرین..............................	60
دوو: ژنێن زەلامێن وان لێ مرین................................	62
سێ: ژنێن هاتینە بەردان...	63
چار: زەلامێن خودان حەز و ژنێن خودان عەیال و دەست کورت..	64
دان و ستاندن دگەل کومەکا ژنان...............................	73
پشکا سێیێ:	93
چەند ژن بۆ پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ ل سەر بن)؟	95

دەستپێك.. 95
ئێك: مەرەم ژ پێکئینانێن خێزانێن پێغەمبەری چ بوون؟.......... 96
دوو: ئەرێ پێغەمبەرێ خودێ کەسەکێ شەهوانی بوو؟.............. 102
سێ: بۆچی پێغەمبەری خەدیجا 40 سالی هەلبژارت؟................ 105
چار: ل دیڤ ئایەتا سنوردارکرنا فرەژنییێ 108
ژێدەر 115
مەلا ئەحمەد جەلالەدین ئیبراهیم رێکانی 119

دەستپێك

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسول الله محمد وعلى ألـه وصحبه أجمعين وبعد:

خودایێ مەزن بۆ مرۆڤان ئایینێ ئیسلامێ یێ هنارتی و تێدا مـرۆڤێن هاندایین پارێزیێ ل سەر پێنج تشتێن گرنگ بکەن، ب تایبەتی موسلمان ئەڤ پێنج تشتە ئەڤەنە:

ئێک: ئایین.

دوو: گیان (رح).

سێ: دویندەھ (نفش).

چار: سامان (مال).

پێنج: ئاقل.

شەش: هندەك ناموسێ ژی دکەنە خالەك ژ خالان.

هەر سێ خالێن گرێدایی ب خێزانێڤە: گیان، ناموس، دویـنـدەھ، هـەتا د پاراسـتی و سـاخلەم و ب بـها بـن، دویـنـدەھ ژی یـا بـەردەوام بیـت، پێدڤییـە خێـزان ل دویـف رێنمـاییێن ئـایینێ ئیسـلامێ بهێتـە پێکئینـان، ل دویـف مەرجێن شریعەتێ خودێ بهێتە جێ بەجێکرن، هـەتا نـاموس یـا ب رێـز و حورمەت بیت فەرە ل دویف وی بازنەی سەرەدەری دگـەل بهێتـەکرن ئـەوێ ئـایینێ ئیسـلامێ بـۆ دانـای نـە یـا مـرۆڤ بـۆ خـۆ دانـایی. بێگۆمـان ئـایینێ ئیسلامێ تاکە ئایینە رێنماییێن ژ باشترینا دەرکرین بۆ خێزانـێ و پێکئینانـا وێ و پارێزییا ل سەر دویندەهێ و ناموسێ هەروەکی مە ئاماژە پێ کری ب

درێــژيیا پــەرتووكێن زنجــيرا مــالا ئاڤــادا، كــا ژنئينـــان و شــويكرن يــا چەوايە؟مەرجێن وێ چنە؟ مەهر چییە؟ دێ چەوا بۆ ئێك و دوو د حـەلال بن ... هتد.

د ڤێرەدا بۆ مە ئاريشەيەك پەيدا دبيت ئەوژی دەمێ رێـژەيا ژنـان زێـدە دبن ژ زەلامان، ئان حـەزا زەلامـان ل سـەر فرەژنيـێ زێـدەتر لـێ بهێـت، ئـان كێشـەيێن خێزانـی بـۆ زەلامـان پەيـدا بـبن وەك نەسـاخی و نـەزوكی و نـە گوهدارییا ژنان بۆ زەلامان ... هتد، ئەڤ چەندە دبیتە ئەگەر فرەژنی پەيـدا بيت هەرچەندە ئەم دگەل وێ چەندێينە كو ئايينێ ئيسلامێ وەك بنيـات ل دەستپێكێ يێ هاتی فرەژنيـێ ژ زێـدەتر ژ چـار ژنـان كـێمتر لـێ بكـەت و ب گەهينيتە چار ژنان نە ژ ئێك ژنيێ بۆ سەری ببەت و بگەهينيتە چار ژنان، بەلێ دگەل وێ چەندێ ئەگەر ئەو ئاريشەيێن مە ئاماژە پێكری پەيـدا بـبن وەك چارەسەری فرەژنی بهێتەكرن ڤێجا چ دوو ژنی ئان سێ ئـان بگەهينتـە چـار ژنـان ئـەڤ چـەندە وەك دەسـتويری خـودايێ مـەزن بـۆ هـەر زەلامـەكێ خودان شيان دانايە، كرییە ياسا، ئەگـەر خـودێ حەزكـەت دێ ب بـەرفرەهی ئامـاژێ پـێ كـەين، وەك ژيـوار و ئـايين و مێـژوو ژی دەسـتويری بـۆ هاتييـە دانان، دا كو بيرا خۆ ل پێناسە و ستوين (روكن) و هندەك ژ ئەرك و مـافێن ژن و مێران بينين وەك سەرێن خالان پاشـێ دێ ب بـەرفرەهی چينـە د نـاڤ پەرتووكا خۆدا ب مـەرەما وێ چـەندێ هنـدەك راسـتييان بـۆ خوانـدەڤانێن (زنجـيرا مـالا ئاڤـا) ل سـەر فرەژنييـێ ئاشـكرا بكـەين و رێكـا دروسـت بـۆ رۆنكەين.

پێناسە و روکنێن گرێبەستێ:

د پەرتووکا مەدا (گرێبەستا هەڤژینیێ و مەهرا هەڤژینیێ) مە ب بەرفرەهی ئاماژە ب پێناسا هەڤژینیێ، روکنێن گرێبەستا هەڤژینیێ کر، مەرجێن گرێبەستا دروست و ل دویف شریعەتێ خودێ بەحسکر، ب کورتی:

زەواج د شریعەتیدا گرێبەستەکە دهێتە چێکرن د ناڤبەرا زەلامەکی و ژنەکێ دا تشتێن گرێدایی ب ژن و مێرینیێڤە بۆ وان حەلال دکەت، ئەو ژن و مێر ئەو نەبن د حەرام بن ل سەر ئێك و دوو ب مرۆڤانیێ ب نەسەب ئان ب شیردانێ ئان ب خزمانیێ. د یاسایێ دا گرێبەستەکا رازیبوونێ یە د ناڤبەرا زەلامەکی و ژنەکێ دا ب وێ گرێبەستێ هەردوو بۆ ئێك و دوو حەلال دبن د شریعەتی دا، مەرەم ژ وێ گرێبەستێ: پێکئینانا خێزانێ یە ل سەر بنەمایێ ڤیانێ و دلۆڤانییێ و بەرپرسیارییا هەڤپشك ل دویف حوکمێن بۆ وێ یاسایێ هاتینە دانان. هەرگاڤا گرێبەستا هەڤژینیێ د ناڤبەرا هەردووکاندا هاتە چێکرن دێ حوکمێن گرێبەستێ ئەوێن بۆ هاتینە دانان ل سەر هەردوو ئالییان بنەجە بن.

روکنێن گرێبەستێ:

ئێك: پەیرەوکرنا شێوازێ دانێ (الإيجاب)، دوو: پەیرەوکرنا شێوازێ قەبیلکرنێ (القبول)، سێ: ژن بیت، چار: مێر بیت، پێنج: وەرگرتنا دەستوێرییا وەلی ئەمرێ کچێ، شەش: ئامادەبوونا دوو دیدەڤانان. ب بەرفرەهی مە ئاماژە یا ب روکنێن هەڤژین کری و مە ب بەلگە یێن دارشتین، ئەگەر روکنەك ژ روکنێن گرێبەستێ تێدا نەبیت دێ هەڤژین هێتە هەلوەشاندن و یا دروست نابیت د شریعەتیدا.

هەروەسا دڤێت رێگرییێن هەڤژین ییێن شەرعی د ناڤدا نەبن وەك: ژ وان كچا نەبیت یا حەلال نەبیت بۆ خۆ ب ژنینی بینیت وەكی دەیك و خویشك و مەت ... هتد، هەروەكی مە ب بەرفرەهی بەحسكری د بابەتێ وێدا.

ئەرك و ماف:

ئەگەر هەڤژینی هاتە چێكرن دێ كۆمەكا ئەرك و مافان كەڤنە سەر زەلامی و ژنێ ژ وان: دێ مەهر و مەزاختن و خودانكرن، دابینكرنا جهێ ئاكنجیبوونێ، پێكڤە نڤستن (مبیت) ... هتد ژ مافان فەر بیت ل سەر زەلامی، دێ گوهدان و خزمەت و خودانكرنا عەیالی و سەرەدەرییەكا جوان فەر بیت ل سەر ژنێ بۆ زەلامێ وێ. هەروەسا دێ ب رێكا وێ گرێبەستێ دویندەها عەیالی ژ ژنێ گەهیتە زەلامی ... هتد.

ب شرۆڤەكرنا روكن و مەرج و پێناسەییێن دروست بۆ گرێبەستا هەڤژینیێ ژ لایێ شەرعیڤە ئەوێن مە ب كورتی ئاماژە پێكرین د رێزێن بۆریدا و ب بەرفرەهی د درێژییا پەرتووكێن مالا ئاڤادا بەروڤاژی ژ وێ چەندێ بۆ مە گرێبەست و هەڤژینێن خەلەت ئاشكرا دبن وەك موتعە و زەواجا مەدەنی ... هتد.

ل سەر دەمێ مە شێوازێ تێكەلی و دیتن و وەرگرتنا پێزانینان و دویفچوونا عەدەتان هاتییە گوهۆڕین، مرۆڤ دشێن ل مالا خۆ و ل سەر جهێ خۆ عەدەتێن هەمی جیهانێ ییێن پێكئینانا خێزانێ بزانیت و ب كەتە ژیوار ب دەنگ و ب وێنە، ئەوژی ب رێكا تەكنولوژییا سەردەم، لەوما فەرە ئەم وەك موسلمان د زانا بین ب هەڤژینییێن دروست و ییێن نە دروست ژێكجودا بكەین، ییێن نە دروست خۆ ژێ دویر بكەین و ییێن دروست بنەجه بكەین.

هەتا دویندەھ و نامویس بهێتە پاراستن و هەر ژنەك بگەهیتە مافێن خۆ یێن شویکرنێ، هەڤسەنگی پەیدا بیت ل ناڤ کۆمەلگەهێ د ناڤبەرا ژن و مێراندا ب تایبەتی ئەگەر هژمارا ژنان پتر لێ هات ژ زەلامان خودایێ مەزن رێ و دەستویری دایە زەلامان ژ ئێکێ هەتا چار ژنان بینیت نە زێدەتر، ب هندەك مەرجان کو دێ د جهێ وێدا ئاماژێ پێ کەین، ئەڤ دەستویرییە ژ لایێ خوداییڤە هاتییە دەستویردان کەسێ مافێ رێگرییێ نینە ببیتە رێگر نە حکومەت و نە چ ئالی چونکی ئەو خودایی مرۆڤ ئافراندین ئەو چێتر دزانیت کا کیژ ژ باشترینانە بۆ مرۆڤان هەرچەندە ل سەر دەمێن مە ب رێکا یاساییێن ناڤدەولەتی رێگری ل دەستویرییا فرەژنییێ هاتییەکرن ئەگەر خودێ حەزکەت دێ د جهێ وێدا ئاماژێ پێ کەین، بەلێ یا دروست هەر ئەوە ئەوا خودایێ مەزن کرییە شریعەت و رێ پێ دای.

لەوما مە ب فەر دیت د ڤێ پەرتووکێدا ئاماژێ ب هندەك هەڤژینییێن نەدروست بکەین ئەوێن د سەرپێچ بۆ بنەماییێن ئاییێ ئیسلامێ، پاشێ بەحسێ فرەژنییێ بکەین د دیتنا ئاییێ ئیسلامێدا، هەروەسا فرەژنی ل دەف پێغەمبەرێ خودێ (سلاڤێن خودێ ل سەر بن).

پشکائێکی:

فرەژنی و هەڤژینیا نەدروست

بەری ئەم ئاماژێ ب هەڤژینییێن نەدروست بکەین ئەگەر ئەم هزرا خۆ بکەین ل سەر فرەژنی و هەڤژینیێ نەدروست بۆ مە پرسیارەك چێدبیت دبێژیت: بۆچی فرەژنی و هەڤژینییێن نەدروست هەنە؟ ئان بۆچی هندەك جۆرێن هەڤژینیا نەدروستن؟.

د ناڤ ئایین و چین و تەخێن مرۆڤاندا بۆچوونێن جودا جودا بۆ هەڤژینی و فرەژنیێ یێن هەین، موسلمان و ئایینێ ئیسلامێ ژی ژ وان ئایین و چین و تەخێن جودا جودانە بۆچوونا خۆ یا تایبەت یا هەی بۆ هەڤژینی و فرەژنیێ، ئەو هەڤژینی دهێنە هژمارتن نەدروست ئەون ئەوێن سەرپێچ بۆ پیڤەر و بنەما و روکنێن گرێبەستا هەڤژینییێ د ئیسلامێدا. بەرانبەر بۆچوونا ئایینێ ئیسلامێ بۆ فرەژنیێ و هەڤژینیێ گەلەك بۆچوونێن جودا یێن مرۆڤان یێن هەین ئەو مرۆڤ بنەماییێن گرێبەستا هەڤژینیێ د ئیسلامێ دا رەتدکەن و ل دویف بنەماییێن خۆ و یێن ئەو پێ رازی زەواجێ و فرەژنیێ دکەن. ل ڤێرە بۆ مە پیڤەرێ دانانا بنەما و روکنێن گرێبەستێ بۆ زەواجێ و فرەژنیێ ئاشکرا دبیت کو ل دەف موسلمانان پیڤەرێ دروستکرنێ و رەتکرنێ ئایینە و پێڤەرێ خەلکی مرۆڤ و حەزێن مرۆڤانە. مەرەم ب چەندا بۆری ئەو نینە کو موسلمان هەمی فرەژنیێ وەك ژیوار دکەن ئان نە، قەبیل دکەن ئان نە، ئان موسلمان ب تنێ هەڤژینیا دروست چێدکەن و غەیری موسلمانان هەڤژینیا وان نەدروستن نەخێر! دبیت هەڤژینی گەلەك ژ موسلمانان نەدروست و سەرپێچ بن بۆ روکن و بنەماییێن گرێبەستا

هەڤژينييێ د ئيسلامێدا، ل دويف ڤێ چەندێ پرسيارەك بۆ مە دروست دبيت ئەوژى ئەڤەيە:

ئەرێ بۆچى جۆرەك ژ هەڤژينيا نەدروست و جۆرەك ژ فرەژنييێن نەدروست پەيدا بووينە؟

دبيت ئەگەرێن وان گەلەك بن، بەشەك ژ وان ئەگەران بۆ موسلمانان دزڤرن و بەشەكێن دى بۆ نەموسلمانان، ژ وان ئەگەران:

- ✓ د ئايينێ مەسيحييەتێدا هەر زەلامەكى مافێ ژنەكێ ب تنێ يێ هەى هەڤژينييێ دگەل پێكبينيت، ئەگەر كێشەيەك ئان نەساخييەك، ئان نەزوكييەك ل دەڤ ئێك ژ هەردوو هەڤژينان پەيدا بوو وى دەمى كەسێ ژ وان هەردوو هەڤژينان مافێ بەردانێ نينە. د راستا ڤێ چەندێدا زەلامێ مەسيحى ب نهێنيڤە زەواجێ دگەل ژنەكا دى پێك دئينيت دبێژنێ زەواجا نهێنى (زواج السر)، جياوازى دگەل زەواجا د كەنيسێڤە دهێتە چێكرن ئەوە كو كەنيسە دانپێدانێ ب هەڤژينيا ب نهێنيڤە دكەت بەلێ ب رەسمێ مەهرناكەت.
- ✓ د ئايينێ ئيسلامێدا فرەژنى دروستە بۆ هەر زەلامەكى هەتا چار ژنان بينيت ل دويف هندەك مەرجێن بۆ هاتينە دانان، ل ڤێرە ژ بەر فشارێن كۆمەلاتى و ياسايێن بەرتەنگ و لاوازبوونا رەوشا ئابوورى، حەزێن نەدروست ... هتد، زەلامێ موسلمان بەرەف زەواجێن نەدروست دچيت و فرەژنييا سەرپێچ دكەت وەك هەڤژينيا موتعێ و يا بەروەخت و زەواجا ب نهێنيڤە.
- ✓ هندەك مرۆڤ حەز ژ ئازاديا بێ سنور دكەن، دوير ژ قەيد و مەرج و بنەمايێن ئايينى ئەوێن بۆ خێزانێ دانايين، ئەڤ چەندە دبيتە ئەگەر

هەڤژینیا ل دویف حەزێن خو پێك بینیت وەك: زەواجا مەدەنی (عـەلمانی)، هەڤژینیا ب نهێنیڤە و هەڤژینیا (الخدن).

✓ ب حوکمێ دەستهەلاتداریێ و ب حـوکمێ نـەزانینا گەلـەك مرۆڤـان بـۆ بنـەما و رێنمـایێن ئـایینێ ئیسـلامێ دبیتـە ئەگـەر ئـەو کـەس بـەرەف هەڤژینیا نەدروست بچن و فرەژنییا نەدروست بکەن وەك فرەژنییـا زێـدە ژ چار ژنان، ئان فرەژنییا سەرپێچ بۆ بنەمایێن ئایینی.

✓ ب حوکمێ تێگەهشتنا جیاواز بۆ دروستبوونێ و نە دروسـتبوونێ و فێلبـازییێن ڤەشـارتنان ل سـەر هەڤـژینیا ب نهێنیڤـە ژ ئەگـەرێن فشـارێن خێزانی هندەك جۆرێن فرەژنیێ د نـاڤ موسـلماناندا دەرکـەتن و بۆچـوونێن جیـاواز پەیـداکرن، پشـکەك دگـەل دروسـتبوونێ و پشـکەك نـە دگـەل، وەك هەڤژینیا عورفی و مسیار و گەلەکێن دی.

هەر ژ چەرخێن کەڤندا تا سەردەمێ مە گەلـەك جۆرێن هەڤـژینیا یـێن پەیدا بووین، ژ هەڤژینیێن ئێك ژنیێ بگرە تا فرەژنـی، د خـالێن خـوارێ دا دێ ئاماژێ ب هندەك هەڤژینی یێن نەدروست کەین یێن د چـەرخێن کـەڤن و سەردەمدا، مەرەم پێ ب تنێ ئاماژە پێکرنە نە هژمارتن و کۆمکرنا هەمی هەڤـژینی یـێن نەدروسـت. د چـەرخێن کەڤنـدا گەلـەك جـۆرێن هەڤـژینیا نەدروسـت هـەبوون پشـتی ئـایینێ ئیسـلامێ هـاتی ئـەو زەواج حـەرام و قەدەغەکرن، و دیسا د چـەرخەێن سـەردەمدا هنـدەك زەواجـێن نـوی ل بـن ناڤێن نوی و جوان و ل ژێـر یاسایێن دەولـەتێن پێشکەفتی پەیدابووینـە ل گۆڕەی روکنێن گرێبەستا هەڤژینییێ د ئیسلامێدا ئەو زەواج ژی نەدروستن و حـەرامن؛ چـونکی سەرپێچـن بـۆ بنـەمایێن ئـایینی و روکنـێن گرێبەسـتا هەڤژینییێ، ئەو زەواج ژی ئەڤێن خوارێنە:

تێبینی:

شەنگستەیەك بۆ زەواجێن نەدروست:

ل دويف تێگەهشتنا مە بۆ روكنێن گرێبەستا هەڤژينيێ: (هەر زەواجەكا گرێبەستا وێ بهێتە چێكرن روكنەك ژ روكنێن گرێبەستا هەڤژينيێ تێدا نەبيت ئەوێن ئايينێ ئيسلامێ دانايين، ئان ب تنێ گرێدانا پەيوەنديان بيت د ناڤبەرا كچ و كوڕاندا بێى كو بهێتە ماركرن، ئان يا سەرپێچ بيت بۆ بنەمايێن هاتينە دانان بۆ مەحرەمان، ئەو زەواج ل بن هەر ناڤەكى بيت دێ يا نەدروست و حەرام بيت).

زەواجێن نەدروست:

ئێك: زەواج موتعە

پێناسا زەواج موتعـە: (ئـەوە زەلام بـۆ خـۆ ژنـەکێ بینیـت بـۆ دەمـەکی (رۆژەك ئان دوو رۆژ ئان پتر)، بەرامبەر پارەکی پێشڤە بدەتێ)[1].

زەواجا مـوتعێ د چـەرخێ نەزانینێـدا و بەشـەك ژ چـەرخێ ئیسلامێدا هەبوو، پشتی ئایینێ ئیسلامێ هاتی ئەو زەواج د چـەند قوناغانـدا حـەرام و قەدەغەکر، یا ئاشکرایە کو زەواجا موتعێ ب قونـاغ قونـاغ هاتـە حـەرامکرن وەکی ڤەخوارنا مەی و عەرەقێ ب قوناغ قونـاغ حـەرامکر، هەروەسا شـەڕێ دگەل کافران ژی ب قونـاغ قونـاغ دەسـتویری پـێ دا، د چـەرخێن سـەردەمدا هەر ژ دەستپێکا ئیسـلامێ تـا نوکـە بەشـەك ژ شـیعە مەزهـەبێن موسـلمانان زەواجـا مـوتعێ حـەلال دکـەن، پتریـا وان شـیعە مەزهـەبان ئـەوێن زەواجـا موتعێ حەلال دکەن دکەڤنە وەلاتێ ئیرانێ و سوریێ و یەمەنێ و عێراقـێ و چـەندین وەلاتـێن دی. بـەلێ شـیعە مەزهـەبێن راسـت و هـەمی مەزهـەبێن موسلمانان وەك حەنەفی و مالکی و حەنبەلی و شـافعییان و ئـەهلێ زاهـر د رێککەفتینە کو زەواجا موتعێ حەرام و قەدەغەیە.

زەواجا موتعێ د شریعەتێ ئیسلامێدا یا حەرام و قەدەغەیە ب هژمارەکا فـەرموودەیێن پێغەمبـەری (سـلاڤێن خـودێ ل سـەر بـن)، ب رێککـەفتنا سەرجەم زانایێن موسلمانان، دێ ئاماژێ ب هندەك ژ وان فەرموودەیان کەین د خالێن خوارێدا:

1- بەرێ خۆ بدە: أبو مالك، كمال بن السيد سالم، صحيح فقه السنة وأدلته وتوضيح مذاهب الأئمة، المكتبة التوفيقية، القاهرة-مصر، ج3، ص99.

ئێك: بەلگەیێ دروست ژ فەرموودەیێن پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) ژ وان: عەلی کورێ ئەبی تالبی گۆتە عەبدوللایێ کورێ عەباسی (خودێ ژ هەردووکان رازی بیت): پێغەمبەرێ خودێ (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) نەهی یا کری ژ زەواجا موتعێ، ژ گوشتێ (الحمر الأهلية) **د وەختێ خەیبەرێدا)**[1].

پاشێ جارەکا دی دەستویری بۆ حەلالکرنێ هاتەدان هەتا فەتحا مەکەهێ، پاشێ جارەکا دی د فەتحا مەکەهێدا هاتە حەرامکرن بۆ هەتا هەتایێ[2]**، بۆ دووماهیك جار هاتییە حەرامکرن ئەو بوو دەمێ پێغەمبەری گۆتی:** "يا أيها الناس إني قد أذنت لكم في الاستمتاع، وإن الله قد حرم ذلك إلى يوم القيامة"[3]**، رامان: (گەلی مرۆڤان من دەستویری بۆ هەوە دابوو بۆ زەواجا موتعێ، بەلێ ژ نوکە پاشڤە خودایێ مەزن زەواجا موتعێ حەرامکر هەتا رۆژا قیامەتێ).**

ئەگەر بەلگە ژ قورئانێ ئان ژ فەرموودەیا پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) دەربارەی حەلالکرن ئان حەرامکرنا تشتەکی هات وی دەمی کەسێ ماف نینە بۆچوونا خۆ بێژیت چونکی بڕیارا حەلالکرن و حەرامکرنێ ب فەرمانا خودێ و پێغەمبەرێ وییە. بەلێ ئەگەر مە بەلگە ژ قورئانێ و فەرموودەیێ نەدیت وی دەمی دێ بەرێ خۆ دەینە ژێدەرێ کۆدەنگییا زانایێن موسلمانان (إجماع)، ئەگەر مە بەلگە ژ کۆدەنگییا موسلمانان هەبیت ل سەر حەرامکرنێ وی دەمی فەرە موسلمان پێگیر بن ب وێ رێککەفتنێ،

1- البخاري، رقم الحديث: (5115)، ومسلم، رقم الحديث: (1406).

2- مسلم، رقم الحديث: (1406).

3- مسلم، رقم الحديث: (1406).

دگەل چەندا بۆری بۆ مە بەلگەیێ ئاشكرا ژ پێغەمبەرێ خودێ یێ هاتی كو زەواجا موتعێ یا هاتییە حەرامكرن هەروەكی مە ئاماژە پێكری، پالپشت ب فەرموودەیا پێغەمبەری و رێككەفتنا زانایێن موسلمانان دێ د خالێن خوارێدا ئاماژێ ب هندەك سەرپێچییێن ئاشكرا كەین یێن زەواجا موتعێ ل سەر بنەمایێن ئایینی، ژ وان:

دوو: زەواجا موتعێ یا سەرپێچە بۆ گەلەك ئەحكامێن زەواجێ ئەوێن قورئانا پیرۆز ئاماژە پێكرین وەكی: تەلاقێ چونكی تەلاق د زەواجا موتعێدا نینە بەلكی دێ ب دووماهییا رۆژا دەستنیشانكری ب دووماهی هێت، هەروەسا ژڤانێن گرێدایی ب بەردانێڤە تێدا نینە ئەوا د قورئانێدا هاتین، هەروەسا یا ڤالایە ژ میراتی و مەهرێ و ئەحكامێن وێ.

سێ: زەواجا موتعێ یا ڤالایە ژ مەرەمێن پێكئینانا خێزانێ وەكی: بەردەوامبوونا خێزانێ، پێكئینانا وێ بۆ هەروهەر، زارۆكبوون، پەروەدەكرنا عەیالی، پارێزییا ل سەر وێ ... هتد.

چار: د زەواجا موتعێدا ژن وەكی ئالاڤەكێ لێ دهێن بازاڕ ل سەر نامیسا وێ دهێتەكرن، چونكی زەواج موتعە ب تنێ بۆ دارشتنا شەهوەتێ و شكاندنا گرێ وێ یە نە زێدەتر، هەروەسا بۆ كۆمكرنا پارەیە ژ لایێ ژنێڤە، ئەڤ چەندە وەكی دەهمەن پیسی و لەشفروشییێ لێ دهێت ژ بەر ڤێ چەندێ و ژبەر گەلەك ئەگەرێن دی یا حەرامە.

ل گۆڕەی مەرەمێن پێكئینانا خێزانێ و روكنێن گرێبەستا هەڤژینیێ د ئیسلامێدا، ئەحكامێن هاتینە دانان، وەك: (میرات، تەلاق، دویندەهـ ... هتد)، زەواجا موتعێ دبیتە سەرپێچ بۆ مەرەم و روكنێن گرێبەستێ و ئەحكامێن ناڤبری، ژبەر وێ چەندێ هاتە حەرامكرن و قەدەغەكرن.

دوو: زەواجا بەروەخت ب مەرەما زارۆكبوونێ:

پێناسا زەواجا بەروەخت ب مەرەما زارۆكبوونێ: (ئەو گرێبەستە ئەوا هاتییە چێكرن د ناڤبەرا ژنەكێ و زەلامەكیدا ب مەرجەكی هەتا ژنكێ زارۆكەك دبیت، ئەگەر زارۆك بوو وی دەمی دێ بەرەف تەلاقێ چن).

زەواجا ناڤبری زەواجەكا سەردەمە ل وەلاتێ مسرێ و یێن عەرەبی پەیدا بووی ول مسرێ یا مشەیە، ئەڤ هزرە یا ژ سینەما و فلمێن تەلەفزیۆنی هاتییە وەرگرتن، زەواجەكا ب مەرجە مەرجێ وێ هەتا ژنێ زارۆك دبن، مەرم پێ ئەو نینە كو خێزان بهێتە پێكئینان ئەو خێزانا ئایینێ ئیسلامێ مەرەم پێ[1]، ژن بەرەف ڤی جۆرێ زەواجێ دچن بۆ هندەك مەرەمێن تایبەت، ژ وان: (دا ژن یا ئازاد بیت و دویر ژ ئەرك و مافێن ژن و مێرینییێ، هەروەسا دا ل دویف حەزێن خۆ بهێت و بچیت و تێكەلییێ بكەت دویر ژ دەستویرییا دەیك و بابان، دا یا دویر بیت ژ بەرپرساتییێن خێزانێ، هەروەسا گەلەك ژن ب ڤی جۆرێ زەواجێ جهەكێ ئاكنجیبوونێ ب دەستخوڤە دئینن، دگەل داهاتەكێ هەیڤانە بۆ مەزاختن و خودانكرنا زارۆكی ل دویف پێچێبوونا زەلامی و داهاتێ وی)[2].

ژ ئەڤا بۆری بۆ مە ئاشكرا دبیت كو ژن فیلبازیێ ل زەلامی دكەت د پێكئینانا ڤێ زەواجێدا، ئەڤ جۆرە زەواجە دبیتە ئەگەر زەلام تووشی كێشەیێن دارایی و دەروونی و یێن جڤاكی ببیت، دیسا ئەڤ جۆرە زەواجە

1- بۆ پتر پێزانینان ل بابەتێ مەرەمێن پێكئینانا خێزانێ بزڤرە ژ زنجیرا مالا ئاڤا هژمارە (1).

2- بەرێ خۆ بدە، رۆژناما (العرب)، 22/ 1/ 2019 زایینی، لسنة (41)، هژمارە: (11234) بابەت: (الزواج من أجل الإنجاب یكشف تغیر نظرة الفتیات للأسرة)، محمد عبدالهادی.

دبیتە بارگرانی بۆ حکومەتێ چونکی دادگەهێن وێ رۆژانە ڤالا نابن ژ کێشەیێن وان.

ل دویف مەرەمێن پێکئینانا خێزانێ د ئیسلامێدا ئەڤ جۆرە پێکئینانە یا سەرپێچە بۆ گەلەك بنەمایان، ب تایبەت ل سەر دەمێن مە کو حکومەت و دادگەه ب مەرەما بەرەڤانییێ ژ مافێن ژنێ گەلەك ژ مافێن زەلامی بن پێ دکەن، چەوا؟

د راستیا ڤێ زەواجێدا ئەگەر مرۆڤ بەرێ خۆ بدەتێ ئنیەتا ژنێ ب شویکرنا بەروەخت ب مەرەما زاڕۆکبوونێ پاشێ بەرەف تەلاقێ بچیت، نابیتە سەرپێچی بۆ بنەماییێن هاتینە دانان بۆ گرێبەستا هەڤژینییێ چونکی تەلاق یا د دەستێ زەلامیدا نە ژنێ، ئەگەر زەلام ژنێ بەرنەدەت ژنێ شیانێن بەردانێ نابن ب تنێ هندەك رەنگ تێنەبن ژ وان ئەگەر زەلام ستەمەکا مەزن ل ژنێ بکەت و یێ بەردەوام بیت و بەرەف ئیسلاحێڤە نەچیت وی دەمی دێ دادوەر نەچار بیت هەڤژینا وی ژێ دەتە بەردان ئەگەر رازیبوونا ژنێ ل سەر بەردانێ بیت، بەلێ بەروڤاژی ژ وێ چەندێ بێی کو زەلام ستەمێ ل هەڤژینا خۆ بکەت د زەواجا بەروەخت ب مەرەما زاڕۆکبوونێدا ژن بەرەف تەلاقێ دچیت، زەلامی نەچار دکەت هەڤژینا خۆ بەردەت، دادگەه ژی هەمی رێکان دگرن کو مافێن ژنێ نەهێنە بنپێکرن، رێکێ بۆ خۆش دکەن بۆ خولعێ و تەلاقێ، بەرانبەر بنپێکرنا مافێن زەلامی، چونکی ئەڤ جۆرێ زەواجێ فێلبازییە ژن ل زەلامی دکەت، ب دیتنا مە فەرە ژنێن ڤان جۆرە زەواجان دکەن بەرەف یاسایا فێلبازیێ ببەن، نە رێخۆشکەربیت بۆ خولعێ و تەلاقێ، رێگرییێ ل خولعێ و تەلاقا وان بکەن بۆ ئەوێن مەرەما وان زەواجا بەروەخت هەتا زاڕۆکبوونێ، داکو خێزانا دروست یا بەردەوام بیت ئەوا خودێ و پێغەمبەر پێ رازی و مەرەم بۆ داناى.

سێ: زەواجا حەلالكەری (نكاح المحلل):

زەواجا حەلالكرنى (نكاح التحليل)، ئەوە: (ئێك ژنا ب سێ تەلاقان هاتییە بەردان ل خۆ مەهر بكەت، پاشێ بەردەت دا بۆ مێرێ خۆ یێ بەرێ دروست و حەلال بیت)[1].

زەواجا ژن و مێرەكی ب مەرەما بەردانێ و حەلاكرنێ بۆ زەلامێ ئێكێ یا حەرامە و ژ گونەهێن مەزن دهێنە هژمارتن، راستییا وێ پێغەمبەرێ خودێ (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) دبێژیت: "لَعَنَ اللَّهُ الْمُحَلِّلَ، وَالْمُحَلَّلَ لَهُ"[2]، رامان: "خودایێ مەزن نەفرەت یێن وان كەسان كرین -زەلامێ ئێكێ و زەلامێ دووی- یێن ژنەكێ -ژنا ب سێ تەلاقان هاتییە بەردان- مەهر و جۆت دكەن دگەل زەلامەكی -زەلامێ دووێ ب مەرەما بەردانێ -ژ زەلامێ دووێ- ماركرن وحەلالكرنێ -بۆ زەلامێ ئێكێ-).

ئانكو ب كورتی: لەعنەت یێن ل هەردووكا كرین یێ وێ ژنێ مەهردكەت ب ڤی رەنگی، لەعنەت یێن ل مێرێ بەرێ ژی هاتینەكرن.

چۆنكی مەرەم ژ زەواجا حەلالكرنێ (نكاح التحليل) بۆ وێ چەندێ یە دا ئەڤ تشتێ خودێ حەرامكری حەلال بكەن، هەروەكی خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾، (البقرة، 230)، رامان: "ڤێجا ئەگەر -جارا سێیێ- بەردا، ئێدی ب كێر وی -مێرێ ئێكێ- نائێت، هەتا شوی ب مێرەكێ دی نەكەت، ڤێجا ئەگەر مێرێ دووێ ژی بەردا، چ ل سەر وان -میرێ ئێكێ و ژنكێ- نینە جارەكا دی لێك

1- أبو مالك، صحيح فقه السنة، ج3، ص97.

2- سنن أبي داود، رقم الحديث: (2076).

بزڤرینەڤە، ئەگەر د وێ هزرێدا بن کۆ دێ فەرمان و بڕیارێن (ئەحکامێت) خودێ ب جهئینن، ئەڤەنە توخویب و بڕیارێن خودێ، بۆ وان کەسێن دزانن و تێ دگەهن، -خودێ دیار دکەت".

مەرەما سەرەکی ژ حەرامکرنا ڤێ مەهرکرنێ ئەوە: ژ دەستدانا مەرەما شەرعییە د پێکئینانا خێزانێ و جۆتبوونا واندا، ژ وان مەرەمان بەردەوامی و سەکینەت و رحەتی و زارۆکبوون و ... هتد.

سەرهاتییا زەواجا حەلالکەرەکی:

من ژ مامۆستایەکێ خۆ گوهلێبوو دەمێ بۆ مە دەرسا فقهی شرۆڤەدکر ل سەر بابەتێ زەواجا حەلالکەری، گۆت: ئەم ل بەغدا بووین، د مزگەڤتێدا جارەکێ دختورەك دگەل هەڤژینا خۆ یا دختورە هاتنە دەڤ مەلایێ مزگەڤتێ و کێشەیا خۆ یا تەلاقێ بۆ مەلای گۆت، گۆت سەیدا: من هەڤژینا خۆ یا ب سێ تەلاقان بەردای، کا چ ل سەر منە و دێ چەوا زڤڕینم؟، مەلای گۆت: هەڤژینا تە یا ژ تە چووی، بۆ تە حەلال نابیت هەتا ل کەسەکێ دی دهێتە مەهرکرن، ئەگەر وی کەسی ب حەزا خۆ هەڤژینا خۆ بەردا وی دەمی بۆ تە دروستە پشتی بەردانێ و ب دوومाهی هاتنا ژڤانێن بەردانێ مەهر بکەی ئەوژی ب رازیبوونا وێ و ب مەهرکرنەکا نوی. ئەو دختور دگەل هەڤژینا خۆ دگەل پالەکی ل ناڤ بازاری رێککەفتن و گۆتە وی پالەی دێ ڤێ دختورێ ل تە مەهرکەین ب کوژمەکێ پارا، پاشێ دێ بۆ مە بەردەی دا بۆ دختوری حەلال بیت ... پشتی پالەی ئەو دختورە مەهرکری چەند رۆژەك چوون، دختورەیێ گۆتە زەلامێ خو یێ پالە هەما دێ بەردەوامیێ دەینە هەڤژینییا خۆ، ئەز ل زەلامێ خۆ یێ ئێکێ نازڤڕم. تو دێ باشتر بی ژ

یێ ئێکێ، گۆتێ ببە شوفێرێ من و من ترۆمبێل و خانی و کار یێ هەی، من دڤێت تو خزمەتا من بکەی، ل سەر ڤێ چەندێ رازیبوون.

هندەك جاران هندەك رێکەفتن بەروڤاژی دزڤڕن هەرچەندە هەردوو زەلام ل سەر بابەتێ زەواجا حەلالکرنێ رێکەفتبوون بەلێ پشتی جوتبوونێ رێکەفتنا خۆ هەلوەشاندن.

چار: زەواجا پێگوهۆڕکانێ (نكاح الشغار):

زەواجا پێگوهۆڕکانێ (نكاح الشغار) رامانا وێ: (ئێك کچا خۆ ئان خویشکا خو ب دەتە کەسەکی ب مەرجەکی ئەو کەس خویشکا خۆ ئان کچا خو پێشڤە ب دەتە یێ دی بێی کو مەهر د ناڤبەرا واندا هەبیت، ئان مەهر ژی هەبیت ل دەف هندەك زانایان)[1].

هەمی زانا د رێككەفتینە کو زەواجا ناڤبری یا حەرامە ژ بەر چەند ئەگەر و بەلگەیان، ژ وان:

ئێك: فەرموودەیا جابرێ کوڕێ عەبدوللایی (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: "نهى رسول الله عن الشغار"[2]، رامان: (پێغەمبەرێ خودێ (سلاڤێن حودێ ل سەر بن) نەهی یا ژ زەواجا پێگوهۆڕکانێ کری -الشغار-).

دوو: ئەبی هورەیرە (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: "نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الشغار"، **قال:** (والشغار أن يقول الرجل للرجل زوجني ابنتك وأزوجك ابنتي، أو: زوجني أختك وأزوجك أختي)[3] **رامان: (پێغەمبەرێ خودێ**

1- أبو مالك، صحيح فقه السنة، ج3، ص96.

2- مسلم، رقم الحديث: (1417).

3- مسلم، رقم الحديث: (1416).

(سلاڤێن خودێ ل سەر بن) نەهی یا ژ زەواجا پێگوهۆڕکانێ کری -الشغار-)، گۆت: شیغار ئەوە زەلامەك بێژیتە زەلامەکی کچا خۆ ل من مەهرکە ئەز ژی دێ کچا خۆ ل تە مەهرکەم، ئان: خویشکا خو ل من مەهرکە ئەز ژی دێ خویشکا خو ل تە مەهرکەم).

سێ: د زەواجا پێگوهۆرکانێدا ستەم ل ژنێ دهێتەکرن، چونکی ب زۆری و تەعدای ددنە شوی، هەروەسا ژ مەهرێ بێ بەهر دبن، رازیبوونا وان تێدا نینە، گەلەك سەرپێچی و بنپێکرنا مافێن دی.

پێنچ: زەواجا ب بەرزەییڤە (السر، الخدن):

پێناسا زەواجا ب بەرزەییڤە: (ئەو زەواجە ئەوا ژن و مێرەك ب رێکەڤن کو ب بەرزەییڤە ب کارێ ژن و مێرینیی رابن، بێی راگەهاندن و بەلاڤکرن -بۆ رابوونا وان ب کارێ ژن و مێرینیێ- تێدا بیت و نەتومارکری بن د تومارێن حکومەتێدا یێن سەردەم).

بەری ئاییێ ئیسلامێ بهێت ئەڤ رەنگێ زەواجێ ل ناڤ عەرەبان هەبوو، د گۆتێ (السر و الخدن)، ئانکو: زەواجا ئەڤینداریێن نەگەهشتینە ئێك ئەوێن ب بەرزەییڤە ب کارێن ژن و مێرینیێ رادبن، ئانکو ژنا شویکری ب بەرزەییڤە ب کارێ ژن و مێرینیێ دگەل زەلامەکی رادبوو ئەو زەلامێ ئەڤینی دگەل کری و نەگەهشتینە ئێك. سەبارەت زەواجا ب بەرزەییڤە عەرەبان دگۆت: (ما استتر فلا باس به وما ڤهر فهو لۆم)[1]، رامان: شەرم و کێماتی د وێرێدا نینە ئەگەر ژن ب کارێ ژن و مێرینیێ دگەل زەلامەکێ

1- السيد السابق، فقه السنة، ج2، ص6.

ئـەڤينى دگـەل كـرى رابيـت، بـەلێ شـەرم و كێمـاتى يـا د وێرێـدا ئەگـەر ب ئاشكرايى بيت و ل بەرچاڤێن خەلكى بيت).

بەلگە ل سەر زەواجا ب بەرزەييڤـە خـودايێ مـەزن دبێـژيت: ﴿مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلاَ مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ﴾ (النساء: 25)**، رامانـا وێ ئيمـامێ قورتـوبى دلۆڤانييا خودێ لێ بيت دبێژيت: (پەيڤا غير مسافحات ئانكو: ئـەو زناكـەر نەبن يێن ب ئاشكرايى زنايێ دكەن، پـەيڤا ولا متخـژات أخـدان، ئـانكو: ئـەو هەڤالێن پێكڤە دچن فاحيشێ دكەن، يـا هاتييـە گۆتن كـو** (مسافحة) **ئـەوە كەسـەك ب ئاشكرايى زنـايێ بكـەت ئـانكو لـەش فروشـيێ بكـەت، پـەيڤا ژات الخدن ئەوە يا وەكو ب بەرزەييڤە زنايێ دكەت، ئان زنايێ دگـەل ئێـك كـەس ب تنێ دكەت)[1].**

ل دويف پێناسەيێن بۆرى يێن زەواجێن ب بەرزەييڤە و زەواجێن الخدن ئەوێن ل ناڤ عەرەباندا بەرى ئايينێ ئيسلامێ بهێت هەڤبـەر بكـەين دگـەل روكنـێن گرێبەسـتێ د ئيسـلامێدا ئـەو زەواج دبنـە زنـا، زنـا د ئيسـلامێدا حەرامە و تاوانە. چونكى ناچێبيت ژنـا شـويكرى نـە ب ئاشـكرايى و نـە ب بەرزەييڤـە پەيوەنـدييێن ژن و مێرينيـێ دگـەل زەلامـەكى د سـەر زەلامـێ خـۆڕا گرێـدەت و بكـەت، هەروەسـا ناچـێبيت زەلام و ژن ب بەرزەييڤـە پەيوەنديێن ژن و مێرينيێ پێكڤـە بكـەن بێـى كـو گرێبەسـتا هەڤژينيێ يـا شـەرعى چێكربيت ... نخافتنـا زەواجـێ، نـەبوونا ديـدەڤانان، حازرنـەبوونا وەلى ئەمرێ كچێ، نە ئاشـكراكرنا وێ، خيانـا زەوجـى، كۆمـەكا سەرپێچـيێن مەزن بۆ روكـن و بنـەمايێن ئـاييني دبنـە رێگـر بـۆ زەواجـا ب بەرزەييڤـە و زەواجا (الخدن)، حەرامكرنا وێ.

1- القرطبي، ج5، ص142.

کا چەوا زەواجا ب نهێنیڤە (زواج السر) دناڤ عەرەباندا بەری ئایینێ ئیسلامێ بهێت هەبوو وەسا د ناڤ مەسیحییاندا ژی هەبوو و یا هەی و یا بەرنیاسە ب زەواجا ب نهێنیڤە (زواج السر)، ئەگەرێ زەواجا ب نهێنیڤە د ناڤ مەسیحییان بۆ وێ چەندێ دزڤڕیت چونکی فرەژنی و بەردان قەدەغەیە و حەرامە د ئایینێ مەسیحییاندا زەلامێ هەڤژینا وی یا نەزوک ئان یا نەساخ ئان زەلامێ نەزوک و نەساخ و هەروەسا یێن کێشە هەیین پەنایا خۆ بۆ زەواجێن ب بەرزەییڤە دبەن و کەنیسە ژی رێکێ لێ ناگریت، تشتێ هەرە گرنگ د زەواجا ب نهێنیڤە گرێبەستا وێ د کەنیسێدا و د ناڤ دەولەتێدا ناهێتە چێکرن[1]، ئەڤ چەندە د ئایینێ ئیسلامێدا ب زنا دهێتە قەلەمدان.

سەرپێچییێن سەرەکی بۆ بنەمایێن ئایینی د زەواجێن ب بەرزەییڤە و زەواجا الخدن د خالێن خوارێدا دیار دبیت:

ئێک: نەبوونا وەلی ئەمرێ کچێ: دەستوورییا وەلی ئەمرێ کچێ روکنەکە ژ روکنێن گرێبەستا هەڤژینیێ زەواجا بێی وەلی ئەمر دێ هێتە

1- کبارة، د. عبدالفتاح محمد ظافر كبارة، الزواج المدني دراسة مقارنة، دار الندوة الجديدة، بيروت لبنان، ص49.

ل دویف دەقێن ئنجیلێ ئەگەر خودێ حەز کەت دێ هێت د جهێ وێدا و ل دویف پێزانینێن مە ئاماژە پێکری شێلیاتییەك یا دفرەژنییێدا هەی ل ناف ئایینێ مەسیحییاندا وەك دەق، و ژیوار، و یاسا، و هەر وەسا وەك کەنیسە، ئانکو: دەق رێکێ ددەت فرەژنی بهێتە کرن، بەلێ کەنیسە ب رەسمی رێکێ نادەت دگەل وێ یەکێ خو ل سەر بێدەنك دکەت، یاسایێن دەولەتێن ئەوروپا رێکێ نادەت، هەر وەسا د ژیواردا وەك ئاشکرا و عەدەت فرەژنی نینە، بەلێ ب بەرزەهیڤە یا هەی ئەف چەندا مە ئاماژە پێکری ل وەلاتێن ئەوروپایێ.

هەلوەشاندن ودێ مەهر فەربيت بۆ كچێ پشتی هەلوەشاندنێ، بەلگە گەلەكن ل سەر روكنێ وەلی ئەمری ژ وان: ئیمامێ بوخاری (دلوڤانییا خودێ لێ بیت) ڤێ ئایەتێ ﴿وَأَنكِحُوا الْأَيَامَى مِنكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ﴾ **(النور: 32)، دكەتە بەلگە كو زەواج بێی وەلی ئەمرێ كچێ دروست نینە و ناڤێ بابەتێ د بابەتی (كتاب النكاح 9/ 182) دا كرە (باب لا نكاح الا بولی)، رامان: (دەرگەهەك چ زەواج بێی وەلی دروست نینن). بێگۆمان ب دەهان بەلگە یێن هەین كو زەواج بێی وەلی ئەمرێ كچێ دروست نینە، ل ڤێرە هەر زەواجەكا بهێتە چێكرن دەستویریا وەلی ئەمرێ كچێ تێدا نەبیت دێ ئەو زەواج یا بەتال بیت.**

دوو: نە ئیشهار و نە ئیعلان د ناڤ زەواجێن ب بەرزەییڤە نینە: پێغەمبەر دبێژیت: "فصل ما بين الحرام والحلال الدف والصوت في النكاح"[1]**، و دبێژیت: "اعلنوا النكاح"[2]، ئیمامێ بەغەوی د (شرح السنه) دا دبێژیت: رامانا الصوت ئیعلانكرنا زەواجێ یە و دەنگی ژێ بینن و د ناڤ خەلكیدا بەحس ژێ بهێتە كرن.**

یا د موەتتەئا ئیمامێ مالكدا هاتی دبێژیت: (زەواجەك ئینا نك عومرێ كورێ خەتابی د وێ زەواجێدا ب تنێ زەلامەك و دوو ژنك تێدا حازر ببون، عومەری گۆت: ئەڤە زەواجا ب بەرزەییڤەیە (سر) ئەز رێكێ نادەم ئەگەر ئەز بەری تە هاتبامە دەڤ تە دا تە رەجمینم)[3].

1- **الترمذي، رقم الحديث: (1088). وابن ماجة، رقم الحديث: (1896).**

2- **الترمذي، رقم الحديث: (1089).**

3- **موطأ الامام مالك، رقم الحديث: (1675).**

زەواجا ب بەرزەییڤە یا سەرپێچە بۆ بنەمایێن ئایینی یێن هاتین دەربارەی گرێبەستا هەڤژینیێ ژ بەر وێ چەندێ یا حەرامە و نەیا دروستە، هەروەسا یا سەرپێچە بۆ مەرەمێن پێکئینانا خێزانێ د ئیسلامێدا، وەك: سەکەن و رحەتی و ڤیان، زارۆکبوون ... هتد.

ل دویف تێگەهشتنا من: ئەگەرێ حەرامبوونا زەواجێن ب بەرزەییڤە ژ بەر وێ چەندێ یە دا لەش و نامویسا ژنێ بهێتە پاراستن، هەروەسا دا مافێن ژنێ یێن مەهرێ و جهێ ئاکنجیبوونێ و دلۆڤانی پێ برنێ و پاراستنا وێ نەهێنە بنپێکرن، دیسا دا مافێن دویندەهێ و زارۆکان نەهێنە بەرزەکرن و بنپێکرن. خالەکا دی یا گرنگ دا دەهمەن پیسی نەهێتە بەلاڤکرن.

سەرهاتییەك:

هەڤالەکێ من گۆتە من سەیدا ئەز و کچەك یێن رێککەفتین دێ هەڤژینیێ پێکئینین بەلێ من نەڤێت کەسەك بزانیت، چونکی دێ بۆ من ئاریشە ژێ پەیدابن، هەروەسا کچێ ژی نەڤێت خەلك بزانن، مە دڤێت ب بەرزەییڤە بیت، ئەم ل دادگەهێ ژی مەهرناکەین، ب تنێ مە دڤێت ل دەف مەلای مەهر بکەین و دێ دوو دیدەڤانان ژی حازر کەم، ڤێجا ئەز حەز دکەم تو ل من مارەبکەی؟

من گۆتێ باشە، هەوە گۆتییە وەلی ئەمرێ کچێ؟ دەستویرییا وەلی ئەمرێ وێ وەرگرتییە؟

گۆت: نەخێر. من گۆت پا دێ چەوا بێی وەلی ئەمر مەهرکەی؟

گۆت: سیدا وەلی ئەمر بابە یێ بێ چارەیە، من گۆت: بلا ئێکێ دی بیت؟

گۆت: سەيدا من دڤێت ل سەر مەزهەبێ حەنەفی مەهر بکەین، ئەرێ ما ل سەر مەزهەبێ حەنـەفی دروسـت نینـە کچا بـالغ خـۆ ب دەتـە شـوی بێـی وەلی ئەمر؟

من گـۆت: پرانیـا زانایـان ل سـەر وێ چـەندێ د رێککەفتینـە کـو زەواجـا بێی وەلی ئـەمر یـا بەتالـە، د مەزهـەبێ حەنەفیـدا فـەرە بـاب بزانیـت خـۆ ئەگەر کچ خـۆ ب دەتـە شـوی ژی، ئەگـەر زەلام یـێ هـەڤکویف نـەبیت وەلـی ئەمرێ کچێ دشێت زەواجا کچا خـۆ ئـەوا خـۆ دایـە شـوی ب هەلوەشـینیت..

گۆت: سەیدا من دڤێت تو بۆ من چارەکێ ببینی؟

من گۆت: دێ بەرێ خۆ دەمە رێکـەکێ، بـەلێ ل دویـف پێـزانینێن مـن ل سەر روکنێن گرێبەستێ من چ رێ بۆ نەدیتن چونکی زەواج بێی دەستویرییا وەلی ئەمرێ کچێ، هەروەسا مـەرجێ هـەردووکان زەواج ب بەرزەییڤـە بیـت بێی کو کـەس بزانیـت ژ مـرۆڤێن کچـێ و ژ مـرۆڤێن وی و خێزانـا وی، ئـەڤ چەندە دبیتە زەواجا ب نهێنیڤە (زواج السر).

من گۆت: ئەز گەلەك لێ گەڕیام بۆ تە رێکەکێ ببینم بـەلێ ب مخابنیڤـە من چ رێکێن شەرعی بۆ تە نەدیتن، مـن گـۆت: ژ بلـی بـەتالبوونا زەواجـێ و گونەهێ بۆ تە کێماتییە و دێ کەساتییا تە پێ هێتە خوار ب تایبـەت ل نـاڤ کۆمەلگەهێ مـە ئـەڤ عەدەتـە نیـنن، ئەگـەر خـەلك بزانیـت دێ گەلـەك پـێ شکێی.

هـەڤالێ مـن دەسـت ژ ڤـێ زەواجـێ بـەردا، گۆتـە مـن: بـۆ زانینـا تـە ئـەڤ زەواجـە ل دهـۆکێ یـا مشـەیە بـەلێ ل نـاڤ تـەخا زەنگـین و بـەرپرس و دەولەمەندان.

شەش : زەواجا مەدەنی :

زەواجا مەدەنی د دەقێ دەستورێ فرەنسیدا هەیە ئەوێ ل سالا 1791 زایینی هاتییە دەرکرن، مادێ هەفتێ، دەرگەهێ دووێ، دبێژیت: (القانون لا یعتبر الزواج إلا مجرد عقد مدنی)[1]، رامان: (یاسا دانپێدانێ ب چ گرێبەستێن هەڤژینییان ناکەت ب تنێ گرێبەستا مەدەنی تێنەبیت).

پێناسا زەواجا مەدەنی: (مەرەم پێ ئەو زەواجە ئەوا ژن و مێرەك پێکڤە گرێبەستا خۆ یا هەڤژینیێ ل دادگەها دەولەتێ چێدکەن و د تومارێن دادگەهێدا توماردکەن ل سەر بنەمایێن یاسایا دەولەتێ، دویر ژ رێنما و بنەما و دەستهەلاتا ئایینی)، هاتییە ناڤکرن ب زەواجا (عەلمانی).

د زەواجا مەدەنیدا چ دانپێدانەك و پیتەك ب بنەمایێن ئایینی نەهاتیەکرن، نە یێن ئیسلامێ و نە یێن ژ بلی ئیسلامێ ژ بەر کو د بنیاتدا زەواجا مەدنی بۆ وێ چەندێ هاتییە دانان کو ئایین بهێتە جوداکرن ژ دەولەتێ، رێنما و یاسایێن ئایینی ژ رێنما و یاسایێن دەولەتێ بهێنە جوداکرن، ئانکو د زەواجا مەدەنیدا یاسایا دەولەتێ سەروەر بیت، نە یاسایێن ئایینی، بێگۆمان ل سەر ڤی دەست و داری ئەو مافێن ئایینێ ئیسلامێ بۆ ژنێ دابینکرین د زەواجێدا وەك: خودانکرن، تەلاق، مەهر، دابەشکرنا میراتی، خودانکرنا عەیالی ... هتد، د زەواجا مەدەنیدا ژن ژێ

1- کبارة، د عبد الفتاح کبارة، الزواج المدني دراسة فقهیة مقترنة، دار الندوة الجدیدة بیروت- لبنان،ط1، 1414 مش - 1994م، ص83.

دهێته بێ بەهرکرن، هەروەسا زەلام ژی ژ مافێن خۆ دهێتـه بـێ بـەهرکرن، چونکی ئەو ماف د ناڤ یاساییێن دەولەتێدا نینن[1].

سەرپێچیێن زەواجا مەدەنی ل سەر بنەماییێن ئایینێ ئیسلامێ:

ئێك: د زەواجا مەدەنیـدا گـرنگ نینـه دەسـتویرییا وەلـی ئـەمرێ کچـێ بهێته وەرگرتن، چونکی دادگەهـ ب ڤی کاری رادبیت.

دوو: د زەاوجـا مەدەنیـدا تـەلاق دبیتـه مـافێ ژنـێ ب وەکهـەڤی دگـەل زەلامی.

سێ: د زەواجـا مەدەنیـدا زەلامـی مـاف نینـه فرەژنیـێ بکـەت، دادگـەهـ دەستویرییێ بۆ نادەت، هەروەکی د زەواجا ئسلامێدا بۆ دهێتەدان.

چار: هەر کێشەیەکا هەبیت ب رێکا دادگـەهێ دهێتـه چارەسـەرکرن و ل دویف چارچۆڤەیێ یاسایا دەولەتێ، دویر ژ بنەماییێن ئایینی.

پێنچ: کچ و کورِ د ئـازادن بـۆ هەلبـژارتنێ و پێکئینانـا خێزانـێ دویـر ژ بنەماییێن ئایینی، نموونە: د زەواجا مەدەنیـدا کچـێ مـاف یـێ هـەی شـوی ب کورِەکی بکەت بـلا ئـایینێ کـورِی سـیخ بیـت ئـان زەرادەشـتی ئـان ئێـزدی ... هتد، د بنیاتدا ئـایینێ ئیسـلامێ رێکـێ نـادەت شـوی ب کـورِەکێ نەموسـلمان بکەت، کورِێ موسلمان ب تنێ ماف یێ هەی خێزانێ دگەل کچا موسلمان ئـان یا مەسیحی ئان جوهێ پێکبینیت نە زێـدەتر، ب هەڤبـەرکرن دگـەل ئـایینێ ئێزدیان ناچێبیت کچا ئێزدی شوی ب کورِەکێ موسـلمان بکـەت ئـەڤ چـەندە

1- دەسـتپێکا ڤـێ زەواجـێ دەمـێ هاتیـه ل نـاف وەلاتـێن موسـلمانان وەلاتـێ تـونس ئـەڤ زەواجە ئینا ناف وەلاتـێ خـو، ل سـالا 1965، پاشـێ ل ڤـێ دومـاهیێ وەلاتـێ لبنـانێ ژی گەنگەشە ل یەر کر.

کا چەوا د ئاییێ ئێزدیاندا دروست نینە وەسا د ئاییێ ئیسلامێدا ژی دروست نینە، بەلی د زەواجا مەدەنیدا دروستە.

شەش: د زەواجا مەدەنیدا میرات ل دویف یاسایێن دەولەتێ دهێتە دابەشکرن، دویر ژ بنەمایێن ئاییێ ئیسلامێ، ئانکو بەهرا کورِ و کچان ب وەکهەڤی و یەکسانی دهێتە دابەشکرن، نێر و مێ هەمی وەکهەڤ و یەکسانن د دابەشکرنێدا.

حەفت: د زەواجا مەدەنیدا کار ب بنەمایێن ئایینی ناهێتەکرن و ب هیچ رەنگەکێ دانپێدانێ ب رێنمایێن ئایینی ناکەن.

هەشت: د زەواجا مەدەنیدا زەواج دهێتە پێکئینان دویر ژ مەرەمێن ئاییێ ئیسلامێ دانایین بۆ پێکئینانا خێزانێ.

ل دویف خالێن بۆری هەمی تێکدا دبنە سەرپێچی بۆ بنەمایێن ئاییێ ئیسلامێ، ئەگەر ئەم ب هژمێرین دێ سەرپێچییێن زەواجا مەدەنی بنە گەلەك، ژ بەر وێ چەندێ جوتبوون ل سەر بنەمایێ زەواجا مەدەنی ب چ رەنگەکی یا دروست نینە، بلا ژن و مێر موسلمان ژی بن چونکی بنەمایێ ل سەر هاتینە پێکئینان یا دروست نینە[1].

زەواجێن دوو بۆچوون بۆ هەین:

هندەك زەواجێن هەین دوو بۆچوون یێن بۆ هەین بۆچوونەك دبێژیت دروستە و بۆچوونەك دبێژت نەدروستە، د خالێن خوارێدا دێ ئاماژێ ب زەواجەکێ ژ وان زەواجان کەین و دێ هندەك تیشکان بەردەینە سەر، دێ ب

1- مفا ژ پەرتووکا : د الكبارة الزواج المدني دراسة فقهية مقترنة، هاتییە وەرگرتن و چەند سایتێن ئەنترنیتێ.

وێ بەسكەین چونكی یێن دی وەكی زەواجا ب ئنەیەتا بەردانێ و زەواجا میسیار ووو ... هتد، هەمی وەكی یا عورفینە ئانكو نەدروستبوونا وان ژ ئەگەرێن نەبوونا ئێك روكنێن زەواجێ، دروستبوونا وان ژ ئەگەرێ پەیدابوونا هەمی روكنێن زەواجێ نە.

زەواجا عورفی:

پێناسەیا زەواجا عورفی: (زەواجا عورفی ئەو زەواجە ئەوا د تومارێن دەولەتێ و دادگەهێدا نەهێنە توماركرن)، ئەوژی چەند جۆرن دێ د خالێن خوارێ دا ئاماژێ ب وان جۆران كەین، هندەك ژ وان جۆران ددروستن و هندەك نەدروست:

جۆرێ ئێكێ: زەواجەكا عورفی یا هەی وەلی ئەمرێ كچێ و دوو دیدەڤان و ئاشكراكرن (إعلان) و بەلاڤكرن (إشهار) یا تێدا هەی، هەروەسا رازیبوونا زەلامی و ژنێ ژی یا تێدا ب تنێ كێماتییا وێ د وێرێ دایە ئەڤ جۆرێ زەواجێ ناهێتە توماركرن د تومارێن دەولەتێ و دادگەهێدا.

وەك یا ئاشكرا ئەڤ زەواجە یا دروستە و چ خەلەتی تێدا نینن ب تنێ ئاریشە یا د وێرێدا ئەگەر زارۆك بوون وی دەمی دێ چەوا زارۆكان د تومارێن دەولەتێدا تومارکەن، دێ ئەو زارۆك ل سەر ناڤێ كێ هێتە توماركرن؟، دێ چەوا مافێن وی زارۆكی هێنە پاراستن؟.

جۆرێ دووێ: جۆرەكێ دی یێ زەواجا عورفی یێ هەی ئەوژی وەلی ئەمر و دیدەڤان و رازیبوونا زەلام و ژنێ یا تێدا هەی، ب تنێ كێماتییا وێ ئەوە بەلاڤكرن (إشهار) و ئاشكراكرنا (إعلان) زەواجێ تێدا نینە و هەروەسا د تومارێن دەولەتێ و دادگەهێدا نەهاتینە توماركرن.

ئەڤ جۆرێ زەواجێ مرۆڤی تووشی توهمەت و شوبهەتان دکەت، چونکی ئاشكراكرنەكرنا زەواجێ دێ بیتە ئەگەرێ وێ چەندێ خەلك مرۆڤی توهمەتبار بكەن دەمێ مرۆڤ دچیتە مالا هەڤژینا خۆ یا ب ڤی جۆری. هەروەسا دێ كێشەیا زارۆكان ژی بیتە ئێك ژ ئاریشەیێن زەواجێ كا دێ مافێن وان چەوا هێنە پاراستن.

جۆرێ سێیێ: جۆرەكێ دی یێ هەی رازیبوونا زەلامی و ژنێ و ئیجاب و قەبوول ژلایێ زەلامی و ژنێڤە و هەروەسا حازربوونا دوو دیدەڤانان یا تێدا هەی، بەلێ كێماتییا وێ؛ ئەڤ زەواجە دهێتە چێكرن بێی دەستویرییا وەلی ئەمرێ كچێ، ئاشكرانەكرن و بەلاڤنەكرنا زەواجێ، تومارنەكرنا وێ د تومارێن دەولەتێ و دادگەهێدا.

وەك یا ئاشكرا ئەڤ جۆرە یا حەرامە و دروست نینە ژ بەر نەبوونا گەلەك روكنێن گرێبەستێ وەك: وەلی ئەمر، ئاشكرانەكرن و بەلاڤنەكرن.

جۆرێ چارێ: بێی تومار و بێی دیدەڤان و بێی وەلی ئەمرێ كچێ، نەئاشكراكرن و نەبەلاڤكرن. ب تنێ گرێبەستەكە د ناڤبەرا زەلامی و ژنكێدا، ب بەرزەییڤە دهێتە چێكرن.

ئەڤ زەواجە چ گۆمان تێدا نینە كو حەرامە و دروست نینە؛ چونكی هیچ روكنەك ژ روكنێن گرێبەستا هەڤژینییێ تێدا نینن[1].

1- ژ بۆ مفا ژێ وەرگرتن بەرێ خۆ بدە: ندا أبو أحمد، أسباب الزواج العرفي وموقف الشرع منه، الكتبة الشاملة.

خرابييێن زەواجێن عورفی:

د زەواجێن عورفیدا ژن بێ بەهر دبیت ژ مافێن خۆ وەك: مەهر، نڤستن و جهێ ئاكنجیبوونێ، میرات ووو ... هتد، وێ ماف نابیت ژ ئالیێ حكومەتێڤە داخوازا ڤان مافان بكەت؛ چونكی زەواجا خۆ د تومارێن حكومەتێ و دادگەهێدا تومار نەكرینە، ب تنێ دێ وێ ماف هەبیت داخوازێ ژ زەلامێ خو بكەت ئەوێ زواجا عورفی دگەل كری. وی دەمی دێ ل سەر وژدانا وی زەلامی مینیت ئەگەر خودان وژدان بیت ژمافێن وێ بێ بەهر ناكەت و ئەگەر خودان وژدان نەبیت دێ ژ مافێن وێ بێ بەهر كەت.

باشییێن زەواجا عورفی ئەوێن دروست:

هندەك زەلام یێن هەین حەز دكەن فرەژنییێ بكەن بەلێ ژ بەر فشارێن خێزانا خۆ یا ئێكێ و ژ بەر فشارێن مرۆڤێن وی و جڤاكی بەرەف زەواجێن عورفیڤە ئەوێن دروست دچن، دا كەس نەزانیت وی فرەژنی یا كری، دا نەكەڤیتە بن فشارێن تەخێن ناڤبری.

هەروەسا هندەك ژنكێن هەین یێن هاتینە بەردان، ئان زەلامێن وان یێن مرین، ئان دەمێ وان یێ زەواجێ یێ ب سەرڤە چوی ئانكو یێن هاتینە ڤەهێلان ب هەر ئەگەرەكێ هەی، ئەو ژنك حەز دكەن شوی بكەن و ببنە خودان زەلام و د بەرهەڤن دەستبەرداری هندەكان ژ مافێن خۆ ببن وەك جهێ ئاكنجیبوونێ و مەزاختنێ و نڤستنا ب شەڤ هتد ب مەرەما وێ چەندێ ببنە خێزاندار و هەست ب خێزانداری و سەمیانییێ بكەن.

ل ڤێرە د ناڤبەرا هەردوو ئالییاندا و د ناڤبەرا پێدڤییا هەردوو ئالیاندا كیژ بۆچوون بهێتە وەرگرتن و كیژ بهێتە رەتكرن؟ ب تایبەت ئەگەر زەواجا عورفی ل دویف جۆرێ ئێكێ و دووێ بیت؟.

ب بۆچوونا مە بۆچوونا دروستبوونێ باشترە و چێترە مادەم روکنێن گرێبەستی هەمی تێدا هەنە، زەواج یا دروستە، بەلێ ئەوژی ل دویف تێبینییێن خوارێ:

ئێك: دەمێ زەلام ل دەڤ وێ ژنێ نەبیت ئەوا زەواج عورفی دگەل کری ب تایبەت ئەوژنا بێ عەیال گرنگە مرۆڤێن وێ وەك دەیك و باب و ئان خویشك وبرا د پێ ئاگەهدار بن ئان ئاگەهـ ژ ئێك و دوو هەبیت دا خێزان یا پاراستی بیت.

دوو: پێدڤییە زەواجا عورفی دگەل کەسێن بەرنیاس بهێتەکرن، هەردوو خێزان د بەرنیاس بن هندەك کەس شەهدەیێ بۆ زەلامی بدەن دا مافێن ژنێ بن پێ نەبن د دەمێن پێدڤیدا، دا فشارێن هەڤالینیێ و مرۆڤاینیێ کارتێکرنێ ل سەر بکەن چونکی دادگەهـ یا ڤالایە ژ تومارکرنا زەواجا وان.

سێ: پێدڤییە ژن هندەك پالپشتێن موکم بۆ خۆ بدانیت وەك مەرج و کۆمپیالە و ل سەر وان بهێتە مەهرکرن دەمێ پێدڤی دبیت دا مافێن وێ نەهێنە بنپێکرن؛ چونکی خەلکێن ڤی زەمانی یێن خرابببووین و ترسا خودێ دلێن خەلکیدا یا کێم بووی.

نیڤشکێ زەواجێن بۆری

ل دویف شرۆڤەکرنا زەواجێن بۆری بۆ مە چەند ئەگەر ئاشکرا بوون ئەوێن بووینە رێخۆشکەر بۆ زەواجێن نەدروست و دوو بۆچوون بۆ هەین ژ وان:

ئێك: رەڤین ژ بەرپرساتییێن خێزانێ هەروەکی یا ئاشکرا د زەواجێن بەروەختدا هەتا زارۆکبوونێ.

دوو: رەڤین ژ ب جهئینانا ئەرك و مافان هەروەکی یا ئاشکرا د زەواجێن بەروەختدا هەتا زارۆکبوونێ.

سێ: زەواج بۆ دارشتنا شەهوەتێ ب تنێ هەروەکی یا ئاشکرا د زەواجا موتعێدا.

چار: زەواج بۆ ئازادییا تاکە کەسی و رەڤین ژ عەدەت و داب و نەریتان هەروەکی یا ئاشکرا د زەواجێن بەروەختدا هەتا زارۆکبوونێ.

پێنج: رەڤین ژ قەید و مەرجێن شەرعی و ئایینی هەر وەکی یا ئاشکرا د زەواجێن بەروەختدا هەتا زارۆکبوونێ.

شەش: تێرکرنا حەزێن خۆ یێن جنسی، هەروەکی یا ئاشکرا د زەواجا ب بەرزەییڤە و الخدن دا.

حەفت: گەهشتنا مەرەمێن خۆ یێن تاکەکەسی، جێبەجێکرنا مەرەمێن پێکئینانا خێزانێ ئەوا د چار چوڤەیێ خێزانا ئێکانە دا پەیدا نەبووی و فرەژنی ل سەر قەدەغەکری هەروەکی یا ئاشکرا د زەواجا ب بەرزەییڤە ئەوا ئایینێ مەسیحییان رێ پێ دای.

هەشت: نەزانين و گرنگی پێنەدان ب تەلاق و سۆزێن هاتينە دان بۆ پێكئينانا خێزانێ هەروەكی يا ئاشكرا د زەواجا حەلالكرنێدا.

نەه: هەژارييا (فەقيرييا) خێزانێ و زەلامان، كارئينانا (ئيستيغلالكرنا) كچێ وەك بەندەيەكا لاواز و بەلەنگاز د ناڤ خێزانێدا هەروەكی يا ئاشكرا د زەواجا پێگوهۆڕكانێ (شيغارێ) دا.

يازدە: فشارێن ژنان ل سەر زەلامان بۆ فرەژنيێ، گرنگی پێنەدان ژ لايێ حكومەتێڤە بۆ ژنكێن زەلامێن وان لێ مرين، ژنكێن هاتينە بەردان، هەروەسا ژنكێن ب ناڤ سالڤە چووين و شويكرنا وان هاتييە ڤەهێلان و حەز ل سەر شويكرنێ هەی، هەر وەكی يا ئاشكرا د زەواجا عورفيدا و چەندين زەواجێن دی ئەوێن مە ئاماژە پێ نەكری وەكی زەواجا ميسيار، و زەواجا ب ئنيەتا بەردانێ ... هتد.

پشکا دووێ:

فرەژنی د کەڤن و سەردەمدا

دەستپێك:

ئەگەر ئەم دویفچۆنەکا زانستی و بابەتیی بکەین بۆ بابەتێ فرەژنییێ دێ بۆ مە ئاشکرا بیت کو فرەژنی د ناڤ هەمی ئایینێن عەسمانیدا دەستویری بۆ هاتبوو دان ژ لایێ وان پەرتووکانڤە یێن بۆ پێغەمبەرێن وان هاتینە هنارتن. هەروەسا ئەگەر ئەم دویفچۆنەکا مێژوویی بکەین دچەرخێن کەڤن و سەردەمدا دێ بۆ مە ئاشکرا بیت کو فرەژنی د ناڤ هەمی ملەتاندا هەبوو؛ د ناڤ عەرەب و ئەوروپییان و ئەفریقی و هندییان، ل ڤێرە تشتێ جیاواز د ناڤبەرا رێ پێدانا ئایینێ ئیسلامێ و یێن دی کو ئایینێ ئیسلامێ فرەژنی سنوردار کر و رێکئێخست و ب رێنما دەستویری بۆ دا.

د تەوەرێن خوارێدا دێ ئاماژێ پێ کەین و دێ ب بەلگە شرۆڤەکەین، ب هیڤییا وێ چەندێ بشێین هندەك کێشەیێن جڤاکێ خۆ پێ چارەسەر بکەین و هندەك کەسان تێبگەهینین ئەوێن گۆمان ل سەر فرەژنییێ هەی د ئایینێ ئیسلامێ دا.

تەوەرێ ئێکێ: فرەژنی د کەڤن و سەردەمدا:

هەروەکی مە ل دەستپێکێ ئاماژە پێکری هەمی ئایینێن عەسمانی دەستویری یا دای بۆ فرەژنییێ و هەروەسا د ناڤ گەلەك ملەتاندا فرەژنی هەبوو ب تایبەت ملەتێن پێدڤی بووین بۆ فرەژنییێ هەروەکی د خالێن خوارێدا ئەڤ راستییە بۆ مە دهێتە بەرچاڤ و ئاشکراکرن:

ئێك: فرەژنی د ئایینێ جوهییاندا:

تەورات کەڤنترین پەرتووکا خودێ یە د عەردیدا ئەو پەرتووکا جوهی و مەسیحی ل دویف دچن، خودایێ مەزن تەورات بۆ مووسا پێغەمبەر هنارتبوو، ملەتێ جوهییان نوکە ل دوف وێ پەرتووکێ دچن، ئەگەر ئەم بەرێ خو بدەینێ دێ ب شێوەکێ بێ سنور بەلگەیان تێدا بینین کو فرەژنییێ دروست دکەت، نە ب تنێ چار ژنان، بەلکی ب شێوەکێ تو وێ هزرێ بۆ نەکەی، ئەوژی ژ دوو ژنان هەتا هزار ژنان، هەر وەکی داوود و سولەیمان پێغەمبەر (سلاڤێن خودێ ل سەر هەمی پێغەمبەران بن) ب وێ هژمارێ فرەژنی کرین، د خالێن خوارێدا دێ ئاماژێ ب هندەك ژ دەقێن تەوراتێ کەین:

ئێك: بابێ نوح پێغەمبەر فرەژنی کربوو، راستییا وێ تەورات دبێژیت: "واتخذ لامك لنفسه امرأتين: اسم الواحدة عادة، واسم الأخرى صلة"(1)، **رامان: (لامك بۆ خۆ دوو ژن هەلبژارتن، ناڤێ ئێك ژ وان عادە بوو، ناڤێ یا دی صیلە بوو).**

دوو: ئیبراهیم پێغەمبەر ژ بابێن پیرۆزێن جوهییان بوو، وی فرەژنی کربوو، ناڤێ هەڤژینەکا وی سارە بوو، یا دوێ هاجەر، هەروەکی تەورات دبێژیت: "ورأت سارة ابن هاجر المصرية الذي ولدته لإبراهيم يمرح.. فقالت لإبراهيم اطرد هذه الجارية وابنه، لأن ابن هذه الجارية لا يرث مع ابني اسحاق"(2)، **رامان: (سارایی ((هەڤژینا ئیبراهیم پێغەمبەر سلاڤ لێ بن)) کوڕێ ئیبراهیم پێغەمبەر دیت یێ یارییان دکەت ئەو کوڕێ ژ هەڤژینا وی**

1- بەرێ خۆ بدە: سفر التكوين (4: 19).

2- بەرێ خۆ بدە: سفر التكوين (21: 10).

هاجەرێ بووی ئەوا ژ خەلكێ مسری ... سارایێ گۆت: ڤێ ژنێ و كورێ وێ دەربێخە، چونكی كورێ ڤێ ژنێ نابیتە میراتگر دگەل كورێ من ئیسحاقی).

دەقێ بۆری بەلگەیە كو د شریعەتێ تەرواتێدا فرەژنی دروستە و چ سەرپێچی نینە وەك ئایینێ جوهییان.

سێ: سولەیمان پێغەمبەر (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) ژ كەسێن ب ناڤ دەنگ بوو ل ناڤ جوهییان ب فرەژنییێ ب شێوەكێ بێ سنور هەروەكی د دەقێن تەوراتێدا هاتی دبێژیت: "وأحب الملك سليمان نساء غريبة كثيرة مع بنت فرعون...." [1]، **رامان: (سولەیمان پاشا[2] ب شێوەكێ سەیر حەز ژ گەلەك ژنان دكر دگەل كچا فیرعەونی).** "وكانت له سبع مئة من النساء السيدات، وثلاث مئة من السراري.. "[3]، **رامان: (سولەیمان پێغەمبەر حەفت سەد ژ ژنكێن ئازاد هەبوون، سێ سەد ژ ژنكێن بەندە هەبوون).**

دەقێن بۆریدا بەلگەیێن راستەقینەنە كو د ئایینێ جوهییاندا فرەژنی ب شێوەكێ بێ سنور دروست بوو[4].

وەك پال پشتی بۆ فرەژنییێ د ئایینێ جوهیاندا ژ بلی دەقێن بۆری فەرموودەكا پێغەمبەرێ مە (سلاڤێت خودێ ل سەر بن) یا هەی دبێژیت:" سولەیمانێ كورێ داوودی (سلاف لێ بن) گوت: ئەز دێ ئەڤ شەڤە ل سەر سەت هەڤژینێن خو گەریێم، یان نوت و نەهان، هەر ئێك ژ وان دێ

1- **بەرێ خۆ بدە: سفر الملوك الأول** (11: 1).

2- **مەرەم پێ سولەیمان پێغەمبەرە (سلاڤێن خودێ ل سەر بن).**

3- **بەرێ خۆ بدە: سفر الملوك الأول** (11: 3).

4- **د بیت ب ڤێ رێژا بوری ئەو هژمارا هەڤژینان نەبیت! یان ئەگەر هەبیت پترییا وان هەڤژینان جارییە بون، بەلێ وەك بەلگەیێ دورست د فەرموودا پێغەمبەرێ خودێ دا هاتی هەتا سەت هەڤژینان ئاماژە پێ كرییە، هەروەكی د فەرموودا دویفدا هاتی.**

خورتەكى ئينيت ئەو خورت دێ جيهادێ درێكا خودێدا كەت، هەڤالێ سولەيمان گوتە سولەيمان: بێژە: ئەگەر خودێ حەز كەت، سولەيمان نە گوت: ئەگەر خودێ حەز كەت، ژ وان هەڤژينان هەميان ب تنێ ئێكێ زاروكەك ئينا، ئەو زارۆك ژى نيڤ زەلام بوو، ئەز ب وى سونددخوم يێ رحا محەمەدى ددەستێ ويدا، ئەگەر گوتبا: ئەگەر خودێ حەز كەت، دا هەمى پێكڤە ب كومى جيهادێ د رێكا خودێدا كەن"[1].

دوو: فرەژنى د ئايينێ مەسيحييانداندا:

د ئايينێ مەسيحييەتێدا فرەژنى دروستە پتر ژ چار ژنان بەلكى بێ سنور بەلگە ل سەر ڤێ چەندێ ئيسحاحا (25) ژ ئنجيلا مەتتا، دبێژيت:

"ويشبه ملكوت السماوات عشر عذارى حملن مصابيحهن وخرجن للقاء العريس. وكان خمس منهن جاهلات. وخمس عاقلات. فحملت الجاهلات مصابيحهن، وما أخذن معهن زيتا. وأما العاقلات، فأخذن مع مصابيحهن زيتا في وعاء، وأبطأ العريس، فنعسن جميعا ونمن"[2] **رامان: (مەلەكوتێ عەسمانا تەشبيهەكێ دئينيت ل سەر دەه كچان هەر ئێك ژ وان كچان چراكێن خۆ هەلگرتن و دەركەتن و قەستا زاڤاى كرن، پێنچ ژ وان كچان د نەزان بوون، پێنجێن دى د زانا بوون، پێنچ كچێن د نەزان چراكێن خۆ هەلكرن، چ زەيت دگەل خۆ نە هەلگرتن، هنديكە پێنچ كچێن ب ئاقل بوون چراكێن خۆ هەلكرن و زەيتا چراكان ژى كرە د ئامانەكيدا و دگەل خۆ هەلگرتن، زاڤا گيروبوو، خەوا هەمييان هات و هەمى نڤستن).**

1- البخاري، رقم الحديث: (2819).

2- الاصحاح الخامس والعشرين انجيل متي.

ئایــەت بــۆری ئــەوا د ئیســحاحا مــەتتا دا هــاتی بەلگەیــە کــو د ئــایینێ مەسیحییەتێدا دروستە کەسەکێ مەسیحی فرەژنیێ بکەت، چونکی ب روون و ئاشکرایی بەحسێ زاڤایەکی دکەت کو وی زاڤای دەه ژن یێن هەین پێنچ ژ وان د زانانــە و پێنجــێن دی د نــەزان ئــەڤ تەشــبیهە بەلگەیــە ل ســەر فرەژنیێ[1].

سێ: فرەژنی د چەرخێ نەزانینێ و سەردەمدا:

د چەرخێ نەزانینێدا بەری ئایینێ ئیسلامێ بهێت فرەژنــی ب شــێوەکێ بەرفرەه د ناڤ خەلکیدا هەبوو، ب تایبەتی د ناڤ عەرەباندا، هەروەکی د نــاڤ جــوهی و مەســیحییاندا هــەی، ئــەڤ عەدەتــە بــەردەوام هــەبوو و یــێ مــای هەروەکی د ناڤ گەلــەك ملــەتێن دیــدا هــەی و یــێ بەردەوامــە وەکــی ملــەتێن نــاڤکری ب صــەقالییە ئــان ســەلافیدا ئــەوێن نوکــە د بــەرنیاس ب (روســیا و لیتوانیــا و ئەســتونیا و پولونیــا...)، و هەروەســا ل نــاڤ ملــەتێن جرمــانی و سەکسونی ئەوێن نوکە د بەرنیاس ب (ئەلمانیا و نەمسا و سویسرا و بــەلجیکا و هولەنــدا و دانیمــارك و ســوید و نــەرویج و ئنگلتــەرا)، و نوکــە ژی ل ســەر

1- د بنیاتتدا فرەژنی وەك دەقێن ئنجیلێ هەروەکی مە ئاماژە پــێ کــری دورســتە؛ بــەلێ وەك یاسایا وەلاتێن ئەوروپی و ژیوارێ مەسیحییان دورســت نینــە، ب دیتنــا مــن ئەگــەرێ تــەعارزا د نــاف بــەرا دەقــێن ئنجیلــێ دگــەل یــا ژیــوار و یاســایێن ئــەوروپی ژ تێکــەلیا مەسیحییان دگەل بوت پەرێسان هــەر ژ کەڤنــدا هــەتا ســەردەم. لــەوما وەك ژیــوار و یاســا فرەژنــی ل دەف مەســیحییان دورســت نینــە و کەنیســە ژی دگــەل ڤــێ بوچــونێ یــە، و سەبارەت ئایەتێن ئنجیلێ زانایێن مەسیحییان هندەك رامانێن دی ددەنێ.

دەمێ مە فرەژنی یا هەی د ناڤ گەلەك گەلێن دیدا وەك: ئـەفریقیا و هنـد و چین و یابان...[1].

بەلگـە ل سـەر چـەندا بـۆری گەلـەكن دێ ئامـاژێ ب بەلگـەیـەكێ كـەین د چەرخێن نەزانینێدا[2]، هەروەكی پەرتووكێن سیرەتا پێغەمبەری ئاماژێ ب ڤـێ چـەندێ دكـەن: (دەمـێ ئێكـەم كـەس ژ عەشـیرا سـەقەفی هاتییـە دەڤ پێغەمبەرێ خودێ (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) خـۆ فێـری ئـاییـنێ ئیسلامێ بكەت ئەو كەس عوروە كوڕێ مەسعودێ سەقەفی بوو، ژ مـەزنێن عەشـیرەتا خۆ بوو، عوروە ژ وان كەسان بوو ئەوێن قورەیشییان كرییە بـالیۆزێ خـۆ ل سولحا حودەیبیێ و هنارتییە دەڤ پێغەمبەرێ خودێ، پشتی شەڕێ هـەوازن و سەقیفێ عوروە قەستا مـەدینێ دكـەت و موسـلمانبوونا خـۆ رادگـەهینیت، وی دەمـی عـوروەی دەهـ ژن هـەبوون، دەمـێ موسـلمانبوونا خـو راگەهانـدی پێغەمبەرێ خودێ فەرمانا وی كر چار ژنان هەلبژێریت و یێن دی بەردەت، ئێكسەر عوروە گوهدارییا پێغەمبەرێ خودێ دكەت)[3].

1- بەرێ خۆ بدە: السید سابق، فقـه السـنة، دار الفكـر، بـیروت لبنـان، ط4، (1403هـ - 1983م). ج2، ص109. السید سابق، فقه السنة، ج2، ص109.

2- بەلگـە ل سـەر فرەژنییـێ د چـەرخێن سـەردەمدا ل بەشـێ ئێكـێ ل زەواجـا مـەدەنی بزڤرە.

3- المنصورفوري، محمـد سلیمان، (ت: 1348هــ)، رحمـة للعـالمین، ترجمـه مـن الأردیـة إلى العربیة: د. سمیر عبد الحمید إبراهیم، الناشر: دار السلام للنشر والتوزیـع - الریـاض، ط1، ص155.

سەرهاتییا عورووەی بەلگەیە کو د چەرخێن نەزانینێدا خەلکی ب شێوەکێ بێ سنور فرەژنی دکر، ژ کارەکێ سروشتی و ئاسایی دهاتە هژمارتن.

چار: فرەژنی د ئیسلامێدا:

ئایینێ ئیسلامێ وەکی هەمی ئایین و چین و تەخێن د مێژوییێ و سەردەمدا فرەژنی قەدەغەنەکر بەلکی رێ پێ دا چونکی پێدڤییەکا مرۆڤاتی و جڤاکییە، ب تنێ سنوردارکر و رێنما بۆ دانان بەلگە ل سەر ڤێ چەندێ خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ...﴾ (النساء: 3)**، ئەڤ ئایەتە ئاماژەیە بۆ دەستویردانا فرەژنییێ، ژ ئێکێ هەتا چاران، ل دویف مەرجێن بهێن.**

ترمزی و ئبن ماجە و ژبلی وان ڤەدگێڕن و دبێژن: (غەیلانێ کورێ سەلەمەیێ سەقەفی دەه ژن هەبوون، دەمێ هاتی موسلمانبوونا خۆ راگەهاندی هەڤژینێن وی هەمی دگەل موسلمانبوون، ئینا پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) فەرمانا وی کر بۆ خۆ چار ژنان ژ هەڤژینێن خو هەلبژێریت و یێن دی بەردەت)[1]، ئبن کەسیر (خودێ ژێ رازی بیت) دبێژیت: (ئەڤ فەرموودەیە بەلگەیە کو پێغەمبەرێ خودێ خەمساری نەکرییە د جێبەجێکرنا حوکمێ خودێدا ب سنووردارکرنا فرەژنییێ ب چار ژنان، دیسا هێلانا فرەژنییێ پتر ژ چار ژنان قەبیل نەکر وەك دانپێدان و رازیبوون بۆ وی ژیوارێ هەی، ئان وەسا بهێلیت ل دویف سەروبەرێ خەلك

1- الترمذي، رقم الحديث: (1128).

ل سەر، كو حەرامكرنا فرەژنيێ پتر ژ چار ژنان بۆ پاشەرۆژێ بيت وەك چێتر و باشتر)[1].

فرەژنی نەهاتە قەدەغەكرن بەلكی هاتە رێكخستن ب چەند رێنمايان ئەوژی ب سنورداركرنا وێ ب چار ژنان بۆ هەر زەلامەكی، ب مەرجێ شيانێن خودانكرنێ و عەدالەتێ دناڤبەرا واندا، شيانێن دابينكرنا جهێ ئاكنجيبوونێ و نڤستنا ل دەف هەر ئێك ژ وان هەبن، هەروەسا شيانێن جنسی هەبن هەروەكی مە ئاماژە پێ كری د پەرتووكا (حوكمێ جۆتبوونێ و ئەڤينيێدا)، جۆتبوونا دوو خويشكان ل دەف ئێك زەلام پێكڤە هاتە قەدەغەكرن، ئەگەر خالەكا دی ل سەر زێدە بكەين ئەوژی ئەگەر ژن بكەتە مەرج ل سەر زەلامی كو ژنێ ل سەر نەئينيت دێ جێبەجێكرنا وی مەرجی ل سەر زەلامی فەر بيت هەروەكی زانايان ئاماژە ب ڤێ خالێ كری. ل دويف مەرجێن بۆری قورئانا پيرۆز و فەرموودەيێن پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) دەستويری بۆ فرەژنيێ دا و ئاماژە پێ كر.

تەوەرێ دووێ: فەلسەفەيا فرەژنيێ د ئيسلامێدا:

ئەم دێ ڤی تەوەری ب پرسيارەكێ دەستپێكەين ئەوژی ئەڤەيە: بۆچی فرەژنی د ئيسلامێدا نەهاتە قەدەغەكرن؟

دەمێ ئايينێ ئيسلامێ هاتييە هنارتن شريعەتەكێ نوی بۆ خەلكی دانا، د هەمان دەمدا شريعەتێن بەری خۆ هەمی ژ كارئێخستن (نەسخكرن) وەكی

1- ابن كثير، أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي البصري ثم الدمشقي (ت: 774هـ)، تفسير القرآن العظيم المحقق: سامي بن محمد سلامة، الناشر: دار طيبة للنشر والتوزيع، الطبعة: الثانية 1420هـ - 1999 م، ج1، ص450 - 150.

ئایینێ جوهی و مەسیحییان ... هتد، دگەل وێ چەندێ هندەك ژ عەدەتێن خەلکی راستڤەکرن و هندەك حەرام و قەدەغەکرن و هندەکێن دی وەکی خۆ هێلان، ژ یێن وەکی خۆ هێلایین بهایێ دانا خوینێ ژ کەسێ بکوژ ب کوژمێ سەد حێشتران، ژ عەدەتێن حەرام هاتینە قەدەغەکرن زەواجا ب نهێنیڤە، ژ عەدەتێن هاتینە راسڤەکرن فرەژنی، چەند نموونەیێن بۆری وەك نموونە مە ئاماژە پێکر د راستییا خۆدا گەلەك نموونەیێن دی یێن هەین.

سەبارەت پرسیارا مە ل دەستپێکێ ئازراندی: ئەرێ بۆچی فرەژنی نەهاتە قەدەغەکرن؟ دێ بەرسڤا وێ ل دویف خالێن خوارێ دەین:

ئێك: بنەجهکرنا ناڤێ خودێ (الحكيم):

ئێك ژ ناڤێن خودێ (الحكيم)، ئانکو: شول بنەجە، چونکی خودایێ مەزن دزانیت مرۆڤان پێدڤییا ب فرەژنییێ هەی و بێی فرەژنی دێ مافێن گەلەك ژنان و حەزێن گەلەك زەلامان هێنە بنپێکرن ژ بەر وێ چەندێ فرەژنی هاتە رێکخستن و نەهاتە قەدەغەکرن ئەڤ چەندە ژ بنەجهییا خودایێ مەزنە ئەوێ ناڤێ وی (الحكيم)، دێ د هندەك خالێن بهێتدا راستییا ڤێ چەندێ ئاشکرا بیت.

دوو: بنەجهکرنا رەوشتێن جوان:

پێغەمبەرێ خودێ (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) دبێژیت: "انما جئت لأ تمم مكارم الأخلاق"[1]، رامان: (ئەز یێ هاتیمە هنارتن دا رەوشتێن باش

1- البخاري في الأدب المفرد، رقم الحديث: (273).

تەمام بکەم)، چونکی پەیوەندییەکا مەزن یا هەی د ناڤبەرا فرەژنییێ و رەوشتێن باشدا ژ بەر وێ چەندێ فرەژنی نەهاتە قەدەغەکرن.

ژ وان رەوشتان: (دەهمەن پاقژی، چاڤ گرتن ژ بەرێخۆدانا حەرام، هاریکاری ل سەر کارێن باش، خۆ ل کەسێن پێدڤی بکەتە خودان، چەسپاندنا مافان د ناڤا جڤاکیدا...)، ئەگەر ژنکێن زەلامێن وان مرین ئان هاتینە بەردان ئان کچێن زەواجا خۆ ڤەهێلاین ل سەر هەوی شوی نەکەن دبیت رەوشتێن بۆری بنپێ ببن و نەئێنە ب جهئنان، هەروەسا زەلامێن حەز ل سەر هەڤژینەکا دی هەی ئەگەر فرەژنییێ نەکەن دبیت تووشی سەرپێچییێن وان رەوشتان ببن چەوا و بۆچی؟!.

چونکی دێ شەهوەتا خۆ مەزێخن نە د وی جهیدا ئەوێ خودایێ مەزن رێ پێ دای.

سێ: دا خەلك تووشی گونەها زینایێ و ئێشێن جنسی نەبیت:

د ئایینێ ئیسلامێدا زینا یا هاتییە حەرامکرن، سزایێن دژوار بۆ هاتینە دانان، ژ وان سزایان ئیزا ب ئاگرێ دۆژەهێ (جەهنەمێ) ل رۆژا قیامەتێ و توشبوونا ئێشێن ڤەگرێن جنسی یێن کوژەك د دنیایێدا[1]. ئەڤ سزایە دبیتە ئەگەر موسلمان خۆ ژ وێ گونەهێ ب دەتە پاش، لێ تاکە رێك بۆ کەسێ نەچار یێ حەز ل سەر شەهوەتێ هەی و شیانێن زالبوونێ ل سەر خۆ نەیی ئەوە ب رێکا دروست شەهوەتا خو ب رێژیت ئەوژی ب رێکا ژن ئینانێ و شویکرنێ ل دویف روکنێن گرێبەستا هەڤژینیێ د ئیسلامێدا، ل ڤێرە بۆ کەسێن کێشە هەین دگەل پێکئینانا خێزانێ وەکی ژنکێن زەلامێن وان لێ

1- بۆ پتر پێزانینان بەرێ خۆ بدە پەرتووکا مە یا ئێکێ ژ زنجیرا مالا ئاڤا.

مرین ئان هاتینە بەردان ئان زەلامێن ژنکێن وان د نەزۆك ... هتد، ئەگەر ب رێکا فرەژنیێ نەبیت بێگۆمان دێ تووشی گونەها زینایێ بن و د دویفدا دێ تووشی سزایێن خودایێ مەزن بن.

پترییا وەلاتێن: (خیانا زەوجی، زەواجێن نەشەرعی یێن ب نهێنیڤە دکەن، زینا، کریارا ملەتێ لوت پێغەمبەر، فاحیشە ئەوێن بووینە ئەگەر ئێشێن جنسی یێن ڤەگر و کوژەك د ناڤدا پەیدابووین وەکی ئێشێن: (ئایدز و سیلان و زوهری ... هتد)، ئەو وەلاتن ئەوێن وان کاران وەك ئازادییا تاکەکەسی دهژمێرن و فرەژنیێ و تەلاقێ وەك ئایین قەدەغەدکەن، وەك: ئەمریکا و وەلاتێن رۆژئاڤایێ، هندەك ژ وەلاتێن موسلمانان. ل ڤێرە ئەگەر ل ناڤ وان وەلاتان وان کاران وەك ئازادییا تاکەکەسی بهژمێرن بەرانبەر وێ د ئایینێ ئیسلامێدا ب تاوانەکا مەزن دهێنە ل قەلەمدان. بۆ هیچ کەسەکی ئان ئالییەکی رێ ناهێتەدان وان کاران بکەن چونکی دێ جڤاك ب گشتی باجا وێ تاوانێ دەت هەروەکی ل ناڤ ملەتێن رۆژئاڤایێ وێ باجێ ددەن و گران ل سەر وان راوەستیایی. ژ بەر وێ چەندێ ئایینێ ئیسلامێ وەك رێگرییەك بۆ ڤان ئێشان، پاقژکرنەك بۆ جڤاکی، بارسڤککرنەك بۆ خێزانان فرەژنی دروست کر، دەستویری بۆ دا.

ئەگەر ئەم ل ئایینێ ئیسلامێ بزڤڕین بەلگە د مشەنە ل سەر قەدەغەکرن و حەرامکرنا وان کارێن خراب[1].

1- بۆ پتر پێزانین ل سەر ڤی بابەتێ ل پەرتووکا مە یا ئێکێ بزڤرە ژ زنجیرا مالا ئاڤا.

چار: ب جهئینان بۆ پێدڤییا خەلکی و جڤاکی:

دا هزرا خۆ د رەوشا مرۆڤێن خوارێدا بکەین و بلا بڕیار بۆ مرۆڤێن ساخلەم بیت ژ لایێ دەروون و ئاقل و ژیوار و زانستیڤە:

زەلامەکی حەزێن وی د دژوارن بۆ ژنێ، د راستا ویدا هەڤژینا وی حەزێن وێ د لاوازن ڤێجا چ ژ نەساخی بیت ئان ژ ئافراندنا وێ بیت، وی دەمی زەلام چ بکەت؟ دەهمەن پیسیێ بکەت؟ ئان مافێن خۆ بنپێ بکەت؟ ئان ژی فرەژنییێ بکەت؟!.

بێگۆمان: هەلبژارتنا رێکا سییێ ژ هەمییان باشتر و ساخلەمترە.

ئەگەر ل باژێڕەکی ئان ل وەلاتەکی رێژا ژنان 3 ئان 4 بەرانبەر ئێک زەلام بن ئەرێ کیژ بهێتە هەلبژارتن: زەلام ئێک ژن ب تنێ بینیت؟ مافێن ژنێن دی بهێنە بنپێکرن و تووشی ئێشێن دەروونی ببن؟ ئان ژی فرەژنی بهێتەکرن؟، بێگۆمان رێکا سێیێ ژ هەمییان باشترە دا هەڤسەنگی بهێتە راگرتن.

زەلامەکی هەڤژینا وی یا نەزۆکە زاڕۆك نابن، وی زەلامی حەز یا ل سەر زاڕۆکان هەی و دڤێت بیتە باب، وی دەمی کیژ باشترە: زەلام بمینیت بێ زاڕۆك؟، ئان هەڤژینا خۆ بەردەت و ئێکا دی بینیت و هەڤژینا وی یا ئێکێ بمینیت بێ زەلام؟ ئان ژی فرەژنییێ بکەت؟ بێگۆمان فرەژنی باشترە ژ ئێك ژنیێ و ژ بنپێکرنا مافێن یا ئێکێ.

پێنج: چاڤدێری بۆ زاڕۆکان:

ل شوینا زاڕۆك ب رێکێن نەشەرعی پەیدا ببن ب رێکێن پەیوەندییێن حەرام د ناڤبەرا کچ و کوڕاندا، ئان ب رێکا خیانا زەوجی، کو ئەو زاڕۆك ب مینن بێ خودان و ببن بارگرانی ل سەر حکومەتێ ئان بهێن کوشتن ژ

ئەگەرێ بێ خودانییێ ئان بچویك ژ بەربرنێ؟ ئەرێ ب ڤان رێکان باشترە ئان ب رێکا فرەژنییێ کو ب خودان و ب سەمیان بن و ل بن چاڤدێریا دەیك و بابان بن و ب رێکا شەرعی بن نەبنە بارگرانی ل سەر حکومەتێ؟ کیڤ باشترە؟

بێگۆمان ئەگەر فرەژنی بهێتەکرن، حکومەت ببیتە هاریکار بۆ فرەژنییێ وی دەمی ل شوینا حکومەت هزرێ د کێشەیێن زارۆکێن نەشەرعیدا بکەت، بارگرانییا وێ یا ئابووری و پەروەردەکرنا وان دێ هزرێن خۆ د پێشکەفتنا وەلاتیدا کەت ژ لایێ ئابووری و زانستی و پەروەردەیی ... هتد.

دوو نمونە ل وەلاتێ ئەلمانیا:

ئێك: (ل ئەلمانیا ل سالا (2007) زایینی هژمارا کوڕ و کچێن کارێن ژن و مێرینییێ پێکڤە دکەن و زارۆك هەین بێی کو گرێبەستا هەڤژینییێ د ناڤبەرا واندا هاتبیتە چێکرن گەهشتبوونە (2400000) دوو ملیۆن و چار سەد هزار کەسان).

دوو: (ل وەلاتێ ئەلمانیا ئامارا سالا (2010) زایینی ئاشکرا کر کو د سالا (2010) دا د مێژویا ئەلمانیادا مەزنترین هژمارا زارۆکێن نەشەرعی یێن ژدەرڤەی گرێبەستێن هەڤژینییێ پەیدابووین هاتییە تومارکرن، هژمارا وان گەهشتە (225000) دوو سەد و بیست و پێنج هزار زارۆکان).

هەر بابەتێ تو دویفچوونێ بۆ بکەی د گوگلیدا دێ بۆ تە ئامار ب هژمار و سال ب ئاشکرایی هێتە خوار ئەو ئامارێن بۆری ب تنێ من بابەتەك ب ناڤێ (النفقة على اطفال غير شرعيين في المانيا) لێدا بۆ من ئەو ئامار دیار بوون، پا ئەگەر تو ل وەلاتێن دی دویفچوونەکێ بۆ بکەی دێ بنە چەند؟

ئەرێ خودانكرن و جهێ ئاكنجيبوونێ، مەزاختنێن دەرمانان ... هتد، دێ هەمی پێكڤە بنە چەند؟، ب راستی بارگرانييەكا مەزنە ل سەر حكومەتێ ... ژ بلی ئێشێن ڤەگر يێن جنسی يێن كوژەك.

شەش: دا هەڤسەنگیێ بهێتە راگرتن:

چونكی فرەژنیێ پەیوەندیيا ب هەڤسەنگييا جڤاكيڤە هەی د ناڤبەرا ژن و مێراندا ژ بەر وێ چەندێ فرەژنی نەهاتە قەدەغەكرن. ئەگەر هاتبا قەدەغەكرن بێگۆماندا خەلك بەرەڤ زەواجێن نەدروست چن وەكی يێن مە د بەشێ ئێكێدا ئاماژە پێكری، كو ئەو زەواج د بەرژەوەندییا مرۆڤ و جڤاكاندا نەبيت، دا ئەڤ خالە پتر بۆ مە یا رۆن و ئاشكرا بيت دێ ئاماژێ ب گۆتنا سەيد قوتبی (دلۆڤانییا خودێ ل سەر بيت) كەين ل سەر هەڤسەنگییێ دبێژيت:

(پربێژییەك درێژ دهێتەكرن ل سەر فرەژنیێ د ئیسلامێدا، ئەرێ راستییەك بۆ وێ كێشەیێ هەیە د ناڤ جڤاكيدا ئان نە؟

ئەز بەرێ خۆ ددەمێ ئەز دبینم هەر ئاریشەیەكا هەبیت د ناڤ جڤاكیدا ئەو ئاریشە پێدڤی ب بنەمايێن شریعەتینە دا بهێتە چارەسەركرن ب تنێ پرسا فرەژنیێ تێ نەبيت د بنیاتدا ئەو بخو ئاریشەیا خۆ چارەسەر دكەت ... ئەو پرسەكە ب تنێ هژمارە كارتێكرنێ لێ دكەت و چارەسەر دكەت نە بیر و بۆچوون و شریعەت.

د ناڤ هەر ئوممەتەكێدا زەلام و ژنك هەنە، هەر گاڤا هەڤسەنگی چێبوو د هژمارا ژناندا دگەل هژمارا زەلامان وی دەمی دێ یا ب زەحمەت بیت زەلام فرەژنیێ بكەت و پتر ژ ژنەكێ مەهر بكەت.

بەلێ دەمێ هەڤسەنگی د ناڤ ئوممەتاندا چێنەبوو، هژمارا زەلامان کێمتر لێ هاتن ژ یا ژنان، هەروەکی ئەم دبینین د شەڕ و بەلاڤبوونا ئێشاندا زەلام پتر ژ ژنان تووش دبن و رێژەیا زەلامان کێمتر لێ دهێت، ب تنێ د ڤێرەدا دێ دەرفەت هەبیت زەلام فرەژنییێ بکەت).

دا بەرێ خۆ بدەینە ڤێ رەوشێ و نێزیکترین نموونە نوکە وەلاتێ ئەلمانیایە، کو هەر کورەکی سێ کچ ب بەردکەڤن، رەوشەکە جڤاکی هەڤسەنگییا خو یا تێکدای، ئەرێ دێ یاسا دانان چەوا بەرهنگار بیت؟

ل ڤێرە ب تنێ سێ چارەسەری یێن بۆ هەین:

چارەسەرییا ئێکێ:

هەر زەلامەك بۆ خۆ هەڤژینەکێ ب تنێ بینیت، دوو ژنێن دی ژ زەلام، عەیال، خێزانێ بی بەهر ببن.

چارسەرییا دووێ:

هەر زەلامەك بۆ خۆ ژنەکێ ب تنێ بینیت، تێکەلییا دوو ژنێن دی ئان ئێکا دی بکەت ب رێکەکا نەشەرعی، زەلامی بنیاسیت بێی کو خێزان و عەیال هەبیت، ئەگەر عەیال ژی ژێ پەیدا بوو بۆ وێ ب تاوان و شەرمزاری بهێتە هژمارتن.

چارەسەرییا سێیێ:

زەلام پتر ژ سێ ژنان مەهرکەت، ئەو ژن بکەڤنە دبن خێر و بێرا زەواجێدا، دناڤ ئەمانەتا خێزانێدا، وژدانا خو ئارام بکەت و پاقژکەت ژ

پیساتییا تاوانا نامیسێ، و گونەهێ، و جڤاك بهێتە پاقژكرن ژ شێل و بێل و تێكەلییا دویندەهێ.

ئـەرێ كیـژ چارەسـەری ژ هـەمییان باشـترە، و ب بهـاترە بـۆ ژنـێ و بـۆ زەلامی، و ب مفاترة؟)[1].

سەرهاتییەكا پڕ مفا:

هـەر ل سـەر ئاریشـەیا كێمبوونـا زەلامـان و زێـدەبوونا رێـژەیا ژنـان ل وەلاتێ ئەلمانیا پشتی شەڕی جیهانی، دكتور محەمەد یووسف مووسا دبێژیت: (ل بیرا منە ل سالا (1948) زایینی ئەز و هندەك هەڤالێن خۆ یـێن مسـری ل (پـاریس) بـووین، ئـەم هاتینـە داخـوازكرن بـۆ كونفراسـەكێ گـەنجان ل (میـونخ) ل ئـەلمانیا، شەنسـێ مـن بـۆ ئـەز و هەڤالـەكێ خـو یـێ مسـری د جڤاتەكێـدا بـووین پێكڤـە ل نـاف كونفراسـی ئـەوێ كـو هاتییـە دانـان بـۆ چارسەركرنا كێشەیا زێدەبوونا رێژەیا ژنان ل سەر یـا زەلامـان پشـتی شـەڕێ جیهـانی، چـەندین پێشـنیار هاتنـە پێشكێشكرن وەك چارەسـەری كـا كیـژ ژ هەمییان باشتر و ژیواریترە.

پشتی هەمی پێشنیارێن چارسەرییێ هاتینە پێشكێشكرن هاتنە رەدكـرن، مـن و هـەڤالێ خـو پێكڤـە مـە پێشـنیارەكا سروشـتی پێشكێشـكر ئـەوژی دەستویری دان ب فرەژنییێ.

ل دەسـتپێكێ پێشـنیارا مـە ب شـێوەكێ سـڤك و ب مەندەهوشـانە هاتـە وەرگـرتن، بـەلێ پشـتی دویفچـۆنەكا كـویر و هـویر و ب عەدالـەت بـۆ هاتییـەكرن بەشداربوویێن كونفراسـی هـەمییان پێكڤـە ژبلی پێشـنیارا مـە

1- بەرێ خۆ بدە : سید قطب، السلام العالمي في الاسلام، ص73.

وەك چارەسـەری چ چارەسـەرییێن دی بـۆ نـەدیتن، دویمـاهییێ دەرئـەنجامێن کونفراسی پێشنیارا مـە کـرە ئێـك ژ راسـپاردەییێن بڕیـار ل سـەر هاتییـەدان یێن کونفراسی.

تشتێ گەلـەك کـەیفا مـن پـێ هـاتی ئـەو بـوو دەمـێ ئـەم زڤڕینـە د نـاف وەلاتێ خۆدا ل سالا (1949) زاییی، هندەك رۆژنامەڤانێن مسری بـەلاڤکر کو خەلکێ بازێڕێ (بون) پایتەختێ ئەلمانیا یا رۆژئاڤا، داخوازکر کو فرەژنی ببیتە دەقەك ژ دەقێن دەستوری)[1].

شەش: بـەردەوامی پێـدان و رێـك و پێككـرن ل سـەر هـەبوونا وێ یـا بـێ سنور و بەرەیەلاییا وێ.

تەوەرێ سێیێ: فرەژنی د جڤاکێ مەدا:

جڤاکێ مە وەکی هەمی جڤاکان گەلەك کێشە یێن هەیین ژ وان کێشەیان کێشەیا زەلامێن ئێك ژن هەین، ئان د بێ عەیال، ئان حەز ل سەر فرەژنییێ هەین، هەروەسا کێشەیا کچێن زەواجا خۆ گیرو کرین و بووینە قەیرە، دیسا ژنکێن هاتینە بەردان ئان زەلامێن وان مرین، ئەڤێن بۆری هـەمییان پێـدڤی ب فرەژنییێ هەیە ب تایبەت ئەوێن حەز ل سەر هەی و داخواز دکەن و بۆ خۆ لێ دگەڕن، ب راستی ئەڤ چەندە کێشەیە فەرە بهێتە چارەسەرکرن.

ل ڤـێ دومـاهییێ د نـاف جڤـاکێ مـەدا بـەردان ب شـێوەکێ بـێ سـنور زێدەبوویـە، ژنکـێن هاتینـە بـەردان یـێن زێـدەبووین، هەروەسـا ب هـژمارا هەزارەهان گەنجێن مە بەرەف وەلاتێن بیانیڤە چوون ژ ئەگەرێن قەیرانێ و تێکچوونا رەوشا ئابۆری ئەوا حەفت سالە یـا بـەردەوام و ئـەم نـزانین کـا دێ

1- بەرێ خۆ بدە: السید سابق، فقه السنة، ج2، ص 104.

كەنگى ب دويماهى هێت؟! ئەڤ چەندە ژى بوويە ئەگەر ب هەزارەهان كچ ماينە د مالێن خۆڤە و شوينەكرينە ئەرێ دێ ئەڤ كێشەيە چەوا چارەسەر بيت؟!.

ل دويف شيانێن خۆ دێ هندەك رێكان ديار كەين بەلكى ببنە هاريكار بۆ جڤاكێ مە، بشێين كێشەيا ناڤبرى چارەسەر بكەين، ئەوژى ل دويف خالێن خوارێ:

ئێك: كچێن زەواجێن خۆ گیرو كرين:

ب حوكمێ تێكەلييا من دگەل خەلكى و داخوازى و وەسيەتا دەيك و بابان، هەروەسا وەسيەتا كچ و كوڕان بۆ زەواجێ كچێن زەواجا وان گیرو بووين ب تايبەت يێن ژييێ وان د سەر (33) سالييێدا يێن بووينە كێشە و ئارشە ژ بەر گەلەك ئەگەران: كچێن ل سەر (30) سالييێ داخوازا كوڕان دكەن حەز دكەن شوى ب زەلامەكى بكەن كوڕ بيت، زەلامێن ل سەر (30) سالييێدا حەز ژ كچێن ل بن (30) سالييێ دكەن، ل ڤێرە كێشە پەيدا دبيت، هەردوو دهێنە ڤەهێلان ب تايبەتى كچ دهێتە ڤەهێلان هەتا ژييێ وێ ژ (40) سالييێ دەرباز دبيت... گەلەك كچ يێن هەين بۆ وان رزقێن باش چێدبن، كوڕێن چاك پەيدادبن، بەلێ ژ بەر دوودلييا وان، ژبەر راويژكارييێن نە ل ئاست، وان كوڕان رەتدكەن، دهێنە گیروكرن... گەلەك كچ يێن هەين يێن كەفتينە ل بن فشارا خێزانا خۆ، خزمەتا دەيك و بابێن خۆ دكەن هەتا هاى ژ خۆ دبن ژييێ وان يێ ب سەرڤەچووى و يێن بووينە (40) سال، پشتى دەيك و باب لێ مرين و خويشك و برايان هەر ئێك ژ وان ب خێزان كەتين و هێلايە ب تنێ ژ نوى پەشيمان دبيت... هندەك كچ ژ ئەگەرێ خواندن و ب دەسڤەئينانا باوەرنامەيان زەواجا خۆ يا گیروكرين... هتد.

کومەکا چارە سەرییان:

گەلەك چارەسەری بۆ کەسێن ب ڤی شێوەی یێن هەین، مەرەما مە پێ ئەوە ئەوا حەز ل سەر شویکرنێ هەی، ب دیتنا مە ئەگەر گەنجەك د ژییێ خۆدا هەبیت تشتەکێ باشە، بەلێ ئەگەر نەبیت بلا شوی ب زەلامەکی بکەت ژنکا وی لێ مر بیت ئان زەلامەکی ژنکا خۆ بەردابیت، ئان زەلامەکێ عەیال نەبیت، ئان زەلامەکێ پەکەفتی بیت، ئان ل سەر هەوی بچیت، هەروەسا ب رێکا زەواجا عورفی ئەوا دروست ئەوا مە ئاماژە پێ کری د بەشێ ئێکێدا. فرەژنی ژ رێکێن شەرعینە خودایێ مەزن ژ بۆ ڤێ چەندێ دەستویری یا بۆ دای.

سەرهاتییەکا ب مفا:

زەلامەکی ژنکا خۆ بەردابوو یێ بێ عەیال بوو، داخواز دکر ئەگەر کچەکا باش و دیندار هەبیت و رازی بیت دا خێزانێ دگەل پێکبینیت، من کچەك دیت یا د سەر (30) سالییێدا من بابەتێ وی زەلامی دگەل ڤەکر، پشتی وێ کچێ هزرا خۆ د بابەتیدا کری و گەنگەشە دگەل مالا خۆ کری، هاتە دەف من هندەك پسیار ژ من کرن، ژ وان پسیاران گۆت: سەیدا تو چ دبێژی بۆ ڤی زەلامی ئەرێ دێ یێ چەوا بیت؟

من گۆت: راستی بۆ تە بێژم؟ ئەگەر تو شوی پێ بکەی دێ زەواجا تە یا سەرکەفتی بیت. گۆت: بۆچی؟ من گۆت: چونکی ئەڤ زەلامە ب بەردانا ژنکا خۆ گەلەك یێ ئێشای ژ دوو لایانڤە:

لایێ ئێکێ: یێ ماددی چونکی ب گەلەك پارا یێ خوسارەت بووی ژ مەزاختنا مەهرێ بگرە هەتا مەزاختنا دەواتێ.

لایێ دوویێ: ژ لا یێ مەعنەویڤە چونکی ژ عەدەتێن جڤاکێ مەنە دەمێ زەلامەك هەڤژینا خۆ بەرددەت خەلك بەحسێ وی زەلامی و خێزانا وی دکەن، ل سەر دئاخڤن، دبێژن وی شکەستن د زەواجێدا ئینا (هەر چەندە ئەز نە دگەل ڤان گۆتنا مە)، ڤێجا ژ بەر وێ چەندێ دێ ئەڤ زەلامە هەمی پێکولا بۆ تە کەت دا زەواجا وی دگەل تە یا سەرکەفتی بیت، خۆ تووشی ئێشانەکا دی ناکەت یا ب وی رەنگی.

پشتی من بۆ وێ کچێ ئەڤ چەندە شرۆڤەکری باوەرکر، شوی پێ کر، نوکە یا ب زارۆکە.

دوو: ژنێن زەلامێن وان مرین:

ژ عەدەتێن جڤاکێ مە (یێن خەلەت) ب تایبەت بەری چەند سالان دەمێ ژنکەکێ زەلامێ وێ مر با وێ ژنکێ شوی نەدکر، - ڤێجا چ ئەو ژنك یا ب عەیال با ئان نە بەهرا پتر ژنکا بێ عەیال شوی دکر - چونکی شەرم بوو شوی بکەت، لێ ل ڤێ داوییێ ئەو عەدەت یێ کێم بووی.

ئەگەر ئەم دگەل ئاقلێ خۆ باخڤین، هندەك پسیاران ژێ بکەین، بێژینی: ئەو ژنکا زەلامێ وێ دمریت و حەز ل سەر شویکرنێ هەی ئەرێ یا باشتر ئەوە بمینیت ل سەر وان حەزان و نەگەهیتە مرادا خۆ؟ ئان شوی بکەت بلا ل سەر هەوی ژی بیت، ئان ب رێکا زەواج عورفی بیت، کیژ باشترە؟!.

گەلەك ژنك یێن هەین زەلامێن وان یێن مرین ئان یێن شەهیدبووین، حەز یا ل سەر شویکرنێ هەی ئەرێ ل شوینا تووشی گونەهێ و بەرێخۆدان و پەیوەندییێن حەرام بن باشترە، ئان ڤەشارتن و کەبتا شەهوەتێ بکەن و خۆ تووشی ئێشێن دەروونی بکەن، ئان شوی بکەن بلا ل سەر هەوی ژی بیت، ئەرێ کیژ باشترە؟!.

تو چەوا بەرسڤێ ددەی و تو چ دبێژی؟

سەرهاتییەکا ب مفا:

زەلامەکی کێشە دگەل هەڤژینا خۆ هەبوون، پترییا وان کێشەیان یێن جنسی و رکوییێ بوون، و نەگوهدارییا هەڤژینا وی بۆ وی، ئەو زەلام یێ ب عەیال بوو، رۆژانە ئاریشەیێن وان ب دویماهی نە دهاتن، وی زەلامی ستێرکا خۆ ل فرەژنییێ گرت، هەتا جارەکێ ژنکەك دیت یا زەلامێ وێ مری، خودان عەیال، خودان خانی، ژنك و عەیالێن وێ ب وی زەلامی رازیبوون، وێ ژنکێ هەڤژینی دگەل وی زەلامی پێکئینا، ژنك رازی بوو کو زەلام مەزاختنێ لێ نەکەت ب حوکمێ وێ چەندێ یا حال خۆش و دەولەمەند بوو، ئەو زەلام یێ فەقیر و دەست کورت بوو، زەواجا وی ب ژنکا دووێ بوو ئەگەر شول ب دەست بکەڤیت و ببیتە خودان کار، چەند سال دچن خودایێ مەزن بەرەکەتێ دئێخیتە مالێ وی، ئەو زەلام ب وی مالی خێزانا خۆ یا ئێکێ خودان دکەت، ژنان بۆ کورێن خۆ یێن ژ ژنکا ئێکێ دئینیت.

سێ: ژنێن هاتینە بەردان:

د ناڤ جڤاکێ مەدا گەلەك ژن دهێتە بەردان، گەلەك زەلام بەرەف بەردانێ دچن، ئەڤ چەندە رامانا وێ نادەت کو هەر ژنا هاتییە بەردان ئان هەر زەلامێ هەڤژینا خۆ بەردای یێ نەسەرکەفتییە (فاشل) د پێکئینانا خێزانێدا نەخێر وەنینە!!، دبیت نەسەرکەفتن ئێك ژ ئەگەران بیت بەلێ گەلەك ئەگەرێن دی ژی یێن هەین ژ وان: هەلبژارتنا خەلەت، ئان هەلبژارتنا ل سەر بنیاتێ ئەڤینییێ، ئان لێك تێنەگەهشتن و عەدەتێن جیاواز ... هتد.

ل ڤێـره ئـەو ژن چ بکـەت؟ ئـەرێ بمینیـت بـێ هەڤـژین؟!، ئـان شـوی ب زەلامەکێ دی بکەت؟!، و زەلامێ ژن بەردای ژی هەروەسا. بـێ گومـان زەواج باشـتره چـونکی هـەر ئێـك ژ وان کـارێ ژنـینی و مێرێنییـێ یـێن دیـتین، دویرکـەتن ژ وی کـاری دێ گـران ل سـەر وان راوەسـتیت، دێ وان تووشـی ئێشێن قەلەقێ و تەنگەنەفەسێ کەن، ئان دێ رێکێن نەدروست ب کـارئینن، ب تایبەتی ئەگەر ئەو ژن ئان زەلام ئەوبیت یا حـەزێن وێ ددژوار، باشـترین چارەسەری بۆ وان بەرەف زەواجێڤە بچن.

ئەگەر زەواج چێنەبوو ل دویف حەزێن ژنێ وەکی ئـەم دبێـژین: ب ئێـك ژنینییێ ئەرێ باشتر نینە بەرەف فرەژنییێ بچن؟.

چار: زەلامێن خودان حەز و ژنێن خودان عەیـال و دەست کورت:

د ناڤ جڤاکێ مەدا گەلـەك زەلام یـێن هـەین خـودان حـەزن، گـرێ وان ب ئێك ژن نا شـکێت، د زەنگین و خـودان شـیانن، جهـێن ئـاکنجیبوونێ ل دەف وان ب سـاناهینە، پـارەکێ زێـدە یـێ هـەی، حـەزێن هەڤـژینێن وان ل سـەر شەهوەتێ یێن لاواز بووین، بێ سنورییا سوشیال میدیاییێ بوویە دەرگەهەکێ ڤـەکری بـۆ تووشـکرنا زەلام و ژنـان بـۆ گونـەهان، بـێ شـەرمی، بـەرێخۆدانا حەرام، پەیوەندییێن نەدروست ... هتد.

گەلەك ژن هەنە د بێ زەلامـن، خـودان عـەیال و دەسـت کـورتن، حـەزێن وان ل سەر شەهوەتێ ددژوارن، پێدڤی ب زەلامەکینە خۆ لێ بکەتـە خـودان، جهەکێ ئاکنجیبونێ بۆ دابینکەت، گـرێ وان یـێ شـەهوەتێ ب رێکـا شـەرعی بشکێنیت، خودانی و سەمیانییێ ل زارۆکێن وان بکەت.

د ژیـوارێ مـەدا هـەردوو کەسـێن بـۆری دمشـەنە ژ بـەر دوو ئەگـەرێن سەرەکی:

ئێك: هەبوونا شەڕێن مەزن و یێن بەردەوام د ناف وەلات و ملەتێن مەدا، شەڕێن ناڤخۆیی، شەڕێن کورد و عەربان، شەڕێن تورك و کوردان، شەڕێن فارس و کوردان، داعش.

دوو: زێدەبوونا رێژەیا ژنکێن زەلامێن وان مرین و ب عەیال، پتر ژ زەلامێن ژنکێن وان مرین و ب عەیال. ژ بەر ئەگەرێ شەڕان، د عەدەت و ژیواریدا هوسایە زەلام پتر دهێنە کوشتن چونکی زەلامن د بەشدار د شەڕاندا.

ل ڤێرە خودایێ مەزن دەستویری بۆ فرەژنییێ دا، هەروەکی مە د برگەیێن بۆریدا ئاماژە پێکری، فرەژنی باشترین رێکە بۆ چارەسەرییا هەردوو کەسێن پێدڤی؛ زەلامێ خودان حەز، ژنا خودان حەز، یا ب عەیال و دەست کورت.

سەرئێخستنا پرۆژەیێ فرەژنییێ د ژیوارێ مەدا:

ئەگەر ئەم پسیارەکێ ژ ژیوارێ خۆ بکەین بێژین: ئەرێ کی دێ پرۆژەیێ فرەژنییێ ب سەرئێخیت؟

بەرسڤ: ئەز حەز دکەم تو بەرسڤێ ل سەر بدەی هەرچەندە ئەز ژی دێ هندەك بەرسڤان دەمە بەرچاڤکرن...

1. ئەو ژنا پێگیر ب فەرمانێن خودێ و پێغەمبەرێ وی، و باوەرییەکا تەمام ب پرۆژەیێ فرەژنییێ هەی، یا هاریکار ل سەر بەلاڤکرنا شەرمێ و ستارەیێ و رەوشتێن جوان.

2. ئەو زەلامێ پێگیر ب فەرمانێن خودێ و پێغەمبەرێ وی، یێ ژ خۆ پشتراست، خودان شیانێن ماددی و جنسی و مەعنەوی، یێ هاریکار بۆ بەلاڤکرنا باشییێ و ئاڤاکرنا جڤاکەکێ ساخلەم.

3. جڤاکێ فرەژنی کرییە کەلتور و عەدەت، خێزان بووینە هاریکار بۆ ب سەرئێخستنا پرۆژەیێ فرەژنییێ، ژ سەدێ نوت سەرئێخستنا وێ ب ژیوارکرنا وێ دمینیت.

4. هاریکاریکرنا حکوومەتێ بۆ کەسێن حەز ل سەر فرەژنییێ هەی، رێخۆشکرنێن یاسایی و ماددی و مەعنەوی، نە ئالۆزکرن، ب تایبەتی حکوومەتا مە یا کوردی و دەڤەردارییا مە یا تەپەسەر، ژ بەر هندەك ئەگەرێن گرنگ: زێدەبونا رێژەیا خێزانێن بێ زەلام، چاڤدێری و وەفاداری بۆ خێزانێن شەهیدان ئەوێن خۆ گوری ملەت و ئاخا خۆ کرین، خودانکرن و سەمیانیکرن ل ئێتیم و خێزانێن بێ خودان و بێ سەمیان، پێدڤییا ملەتی بۆ ئاڤاکرنا خێزانا کوردی و بەردەوامبوونا وێ ... هتد.

ژیوارکرنا فرەژنییێ د ژیوارێ مەدا :

دەڤەرا شێخان دەڤەرەکە د کەڤیتە سەر سنورێ مویسل و دهۆك و هەولێر ل هەرێما کوردستانا عێراقێ، فرەژنی د ناف وێ دەڤەرێدا بوویە ژیوار، ژن و خێزان و جڤاك هەمی دهاریکارن بۆ ب سەرئێخستنا پرۆژەیێ فرەژنییێ، وەك نموونە:

من پسیار ژ ژنکەکێ کر یا ژ خەلکێ وێ دەڤەرێ کا فرەژنی چەوایە د ناف دەڤەرا هەوەدا و چەوا ژنك ل وێرێ فرەژنییێ قەبیل دکەن و ل باژێرێ دهۆکێ دبیتە ئاریشە بۆ زەلامان؟

گۆت: سەیدا فرەژنی ل دەڤەرا مە تەبابییە، من گۆت: چەوا؟ گۆت: ژنێن ل سەر هەوی چووین هەمی وەك خویشكێن ئێكن، هیچ كێشەیەك د ناڤبەرا واندا نینە، ژ بەر كو هەمی ژنك تەبایینـە، وەكهـەڤن، ئـانكو سـەرهەویاتی و فرەژنی یا بوویە تشتەكێ ژیواری و سروشتی هـەمی زەلام فرەژنییـێ دكـەن، فرەژنی د ناف هەمی خێزاناندا یا هەی، كەس لومەی كەسێ ناكەت.

بۆ من ئاشكرا بـوو كـو فرەژنـی ئەگـەر ببیتـە عـەدەت د نـاف ژنانـدا ژی نابیتـە كێشـە و بـارگرانی، و بـۆ زەلامـان ژی نابیتـە ئاریشـە، هـەروەكی یـا ئاشكرا د دەڤەردارییا شێخاندا، ب تایبـەت ئەگـەر فرەژنـی بـۆ چارەسـەرییێ بیت نە بۆ گرداریێ.

سەرهاتییەكا ب مفا:

ئـەز ل نـاف خواسـتنەكێ حـازربووم، كچـەكا ژ بـاژێڕێ دهـۆكێ شـوی ب زەلامەكی ژ خەلكێ شێخان كر، من كێم مرۆڤ د ناف خواستنێدا دیتن، پشتی من پسیاركری، گۆتن: ئـەم هندەینـە، پشـتی خواسـتن ب دویماهی هـاتی مـن زانی كو وێ كچێ ل سەر هەوی یا شوی كـری، كەسـێن حـازربووین عـەیالێن وی زەلامـی بـوون یـێ بـۆ خـۆ ئـەو كـچ خواسـتی و ئـەو و بـرایێن وی، ئـەز مەندەهوش مام ژ ڤێ خواستنێ چونكی ل دهۆكێ هەتا زەلامەك دكەتـە دوو ژن دڤێت سەد حیلە و تەشقەلە و فێلبازییـان بكـەت هـەتا ب كەتـە دوو ژن، چـونكی فرەژنـی ل نـاف خـەلكێ دهـۆكێ نەبوویـە ژیـوار، خـەلكێ دهـۆكێ فرەژنی نەكرییە تەبایی.

ب سەرهاتییا بۆری بـۆ مـن ئاشـكرا بـوو كـو ب سەرنەئێخستنا پرۆژەیـێ فرەژنییێ د ناف خەلكێ دهۆكێ و د ناف هـەر جڤـاك و خێزانەكێـدا ئەگـەر

بۆ خێزان و زەلامێن وێ دزڤرن، ئەگەر زەلام و خێزانێن خەلکێ بـاژێڕێ دهۆکێ فرەژنییێ بکەنە ژیوار، د ناف ژنکێن خەلکێ دهۆکێدا فرەژنی ببیتە تەبایی بێگۆماندێ پرۆژەیێ فرەژنییێ یێ سەرکەفتی بیت، نموونەیا خوارێ بخوینە دا بزانی بۆچی فرەژنی ل دهۆکێ سەرناگریت؟!.

خەلك نە هاریکارە:

هەڤالـەکێ مـن ((وەك نموونـە)) ل دهـۆکێ ب بەرزەییڤـە فرەژنـی کـر، بۆچـی ب بەرزەییڤـە چـونکی زانـی دێ بـۆ وی کێشـەیێن خێزانـی پەیـدابن دگەل هەڤـژینا وی یـا ئێکـێ، ڤیـا ژنکـا دووێ بینیـت و ب کەتـە ژیـوار (امـر الواقـع) بـۆ هەڤـژینا خـۆ یـا ئێکـێ داکـو رازی بیـت، پشـتی چـەند هـەیڤان هەڤژینا وی پێ حەسییا ئێکسەر مالا خۆ ب جهـ هێلا و قەستا مالا بابێ خۆ کر، چەندین کەس برنە صولحێ دگەل هەڤـژینا وی یـا ئێکـێ بـێ مفا بـوو رازی نـەبوو، جارەکێ گۆتـە مـن سـەیدا مـن دڤێـت تـوژی پێکولـەکێ بکـەی بەلکی رازی بکەی، پشتی ئـەز ب صـولحێ رابـوویم، ئـەز دگـەل هەڤـژینا وی ئاخفتم، گۆتە من سەیدا ئەز دێ رازی بم بەلێ من هندەك مەرجێن هـەین، دڤێن بۆ من خانییەکی بکرێت دویر ژ وی تـاخی (مـن تـێ ئینـادەر شـەرم ژ ژنتی و جیرانێن خۆ دکەت، و حـەز دکـەت خـۆ ژ گۆتگۆتکێن خـەلکی دویـر بکـەت)، دێ زێـڕا بـۆ مـن کرێـت ... هتـد، سـوپاس بـۆ خـودێ صـولحا وێ ب سەرکەفتیانە ب دویماهی هات، مەرەم ژ ڤێ سـەرهاتییێ، چـونکی فرەژنـی د ناف خێزانێن خەلکێ دهۆکێدا نەبوویە تەبایی و ژیوار، ژنـك تانـا ل ئێـك و دوو ددەن، زەلام ب خرابی بەحسێ کەسێ فرەژنییێ دکـەت دکـەن، جیـران د هاریکار نینن، نەفسێن مرۆڤان د لاوازن خۆ ل بەر تانە و گۆتگۆتکان نـاگرن

ژ بەر وێ چەندێ ژنا هەوی ل سەر هاتی ڤێ چەندێ قەبیل ناکەت، ئەوە بوویە ئەگەر پرۆژەیێ فرەژنییێ ل ناف گەلەك خێزان و باژێڕان ب سەرنەکەڤیت دهۆك ژی ئێك وان باژێڕانە، هەرچەندە ل ناف باژێڕێ دهۆکێ تشتەکێ رێژەییە نە فرەژنی نینە بەلێ سەرکەفتنا وێ یا لاوازە.

دهۆك پارێزگەهەکە فرەژنی لێ تاوانە:

ڤێ سەرهاتییا خوارێ بخوینە دا بۆ تە ئاشکرا بیت کا رەوشا فرەژنییێ چەوایە د پارێزگەها دهۆکێدا، بێگۆمانئەو سەرهاتی ئێکە ژ سەدان سەرهاتییان، دبیت هندەك نموونە بهێنە سەر هزرا تە ژی دەمێ تو ڤێ سەرهاتییێ دخوینی بەلێ یا من ژ تە دڤێت توژی هزرا خۆ و بۆچوونا خۆ ب داڕێژی و بڕیارێ ل سەر بدەی، کا کیژ ژ هەمییان باشترە، (....):

زەلامەکی ژ خەلکێ دهۆکێ هیچ کێشەیەك دگەل هەڤژینا خۆ نەبوو، وی زەلامی کۆمەکا زاڕۆك و عەیالان ژ هەڤژینا خۆ هەبوون، ژ کوڕ و کچان خودایێ مەزن کەرەم دگەل کربوو، هەر ژ دەستپێکا هەڤژینییا خۆ یێ فەقیر بوو هەتا نێزیکی بیست سال ب سەر هەڤژینییا ویڤە چووین، پشتی بیست سالان و کۆمەکا زاڕۆك و عەیالان خودایێ مەزن کەرەما کڕینا خانی و ترومبێلا ژ جۆرێ باش و زەنگینی و مالدارییێ دگەل کر، وی زەلامی دان و ستاندن دگەل هەڤژینا خۆ دکرن ب شێوەکێ بەردەوام کو دێ فرەژنییێ کەت، پشتی ڤایشکێشییێ د ناڤبەرا وی و هەڤژینا ویدا هەڤژینا وی گەهشتە وێ قەناعەتێ کو دێ هەڤژینێ وێ فرەژنییێ کەت و ژ بڕیارا خۆ لێڤە نابیت، وی دەمی هەڤژینا وی دگەل رێکەفت ل سەر هندەك مەرجان ژ وان مەرجان - هەروەکی یا ئاشکرا ئەو مەرج یێن هەمی ژنانن ل باژێڕێ

دهۆكێ: (دێ خانى ئێخييه سەر ناڤێ من و دێ ل سەر ناڤێ من تابو كەى، و دێ زێرێن من بۆ من كرى، و دێ ترومبێلێ ژى دەيە من، و دێ هەيڤانە كوژمەكێ پاران بۆ مەسرەفا من يا هەيڤانە مەزێخى، زەلام ژى ل سەر ڤان مەرجان رازى بوو).

دان و ستاندنا بۆرى هەمى د ناڤبەرا ژنێ و مێرێ وێدا رويدا هێشتا دەستێن كەسێ نەهاتينە د ناڤدا، دەمێ دبيتە كارێ مجداهييێ و برِيارا فرەژنييێ دكەڤيتە د بوارێ جێبەجێكرنێدا ئێكسەر باب و دەيك و برا و خويشكێن ژنێ هەمى دهێنە سەر خەتى، هەروەسا مرۆڤێن زەلامى ژى باب و برا و خويشك و خالەت و مەت و مام و خال، ديسا روى سپى و ماقويلێن دەڤەرێ ژى دئيننە سەر خەتى، هەروەسا جيران، هەمى ژ بەر وێ چەندێ داكو زەلامى لێڤە بكەن فرەژنييێ نەكەت و دبێژن: ئەم قەبيل ناكەين ب هيچ رەنگەكى تو ژنەكێ ل سەر كچا مە بينى، گۆتنا وان ئەوە - هەروەكى ئەڤ گۆتنە يا گشت خەلكێ باژێرێ دهۆكێ يە -: ئەرێ ما چ قوسيرى ل كچا مەيە؟ بۆ مە قوسيرييەكێ ژێ دەربێخە؟ عەيال يێن هەين! كچ و كورِ يێن هەين! نەيا نەساخە! يا گوهدارە! هەوە چ كێشە نينن! ئەرێ دێ بۆچى فرەژنييێ كەى؟، مە دڤێت تو قەناعەتێ بۆ مە چێكەى و مە رازى كەى دا بشێين رێكێ بدەينە تە؟!!!

خۆ تو دێ بێژى دێ كارێ دەهمەن پيسييێ كەت، ئان دێ ... ؟؟.

زەلام دبێژيت: من هيچ كێشەيەك نينە من دڤێت فرەژنييێ بكەم، خودايێ مەزن رێكا دايە من و بۆ من حەلالە ئەز دێ كەمە دوو؟!

ل ڤێرە ناكوكى پەيدا بوو، وجرەبرِ پەيدا بوو، دەستێن خەلكى هاتنە د ناڤبەينا ژن و مێراندا، ئەو دەستێن هاتينە د ناڤ خێزانێدا بوونە ئەگەرا وێ چەندێ رێكەفتنا د ناڤبەرا ژن و مێريدا بهێتە هەلوەشاندن، و بەرەڤ

بەردانێ بچن، و دلـان و لێـك سلبوون پەیـدا ببیـت، و عـەیال بمینیـت بـێ خودان، د راستییا خۆدا ژنێ و زەلامی هیچ کێشـەیەك نـەبوو، ئەگـەر هـەبن ژی بۆ خـۆ ل سـەر رێکـەفتن بـەلێ دەسـتێن خـەلکی ئـەوێن هاتینـە د ناڤدا بوونە ئەگەر بەرەف بەردانێ بچن، ئان ببیتە زەواجەك هەلاویستی (معلق).

د دویفدا زەلامی رکا خۆ ل سەرێ خـۆ دەرێخست و فرەژنـی کـر. ژن ژی نەچار دبیـت قـەبیل بکـەت و گۆتگۆتکێن خـەلکی ل سـەر خـۆ قەبیلکـەت؛ ئەگەر نـە دێ ژن تووشـی بـەردانی بیـت ئـان زەواجـەکا هەلاویسـتی دویـر ژ زەلامێ خۆ، ئەڤ چەندا بۆری رەوشا فرەژنییێ یە ل باژێرێ دهۆکێ.

ل ڤێـرە ئەگـەر ئـەم هنـدەك پسیاران بکـەین و تـو بەرسڤێ بـدەی مـا چـەوایە؟ دبیـت تـو وەك کچـەك ئـان ژنـەك ئـان دەیکـەك ئـان بابـەك ئـان زەلامەك ئـان دادەوەرەك ئـان (...) بخوینی حـەز دکـەم تـو بەرسڤێ ل سـەر بدەی:

ل دویـف بنـەمایێن ئـایینێ ئیسـلامێ مـا چ گونـەه هەیـە ئەگـەر زەلام فرەژنییێ بکەت؟

ل دویـف بەلگـەیێن مێـژوویی ئـەوێن مـە ئامـاژە پێکـرین ئـەرێ چ گونەهەك هەیە بۆ زەلامی؟

ل دویـف ئـایینێن بـەرێ و ئـەو دەقـێن مـە ئامـاژە پێکـرین ئـەرێ مـا گونەهەك ئان ستەمەك تێدا هەیە ئەگەر زەلام فرەژنییێ بکەت؟

وەك ئایین و ژیوار ما کەسێ ماف هەیە مایێ خۆ د نافمالییا زەلامەکیـدا بکەن ئەگەر وان چو کێشە نەبن ئان ئەو کێشەیا خۆ چارەسەر بکەن؟

ل دویـف ژیـوار وئـایینێ مـە ئـەرێ ئەگـەر تشـتەك خـودایێ مـەزن حەلالکربیت ما دخازیتە وێ چەندێ ئەو مرۆڤێن مە ئاماژە پێکرین هـەمی پێکڤە کۆم ببن و ببنە ئێك دەنگ و پێکڤە ببنە رێگر بۆ وی کارێ حەلال؟

ل دویف ئایین و ژیواریێ مە ئەریێ ما فەرە ل سەر زەلامیێ بەرەف فرەژنیییێ بچیت ژبلی هەڤژینا خۆ مرۆڤێن هەڤژینا خۆ و مرۆڤێن خۆ و جیرانان هەمییان پێکڤە رازی کەت و قەناعەتێ بۆ هەمییان چێکەت دا ژنا دوویێ بینیت؟

تو وەك موسلمانەك ئەز حەز دکەم بۆ من بەلگەیەکی ژ قورئانێ ئان ژ سونەتا پێغەمبەری ئان ژ گۆتنا زانایێن موسلمانان بینی کو فەرە و ژ مەرجانە زەلامێ بەرەف فرەژنیییێ دچیت رازیبوونا خەلکی ئان یا هەڤژینا وی ئان تابوکرنا خانی بێخیتە سەر ناڤێ ژنێ ئان بۆ ژنا ئێکێ زێڕا بکڕیت هەروەکی بۆ یا دوویێ دکڕیت، نەساخی ئان نەبوونا عەیالی ئان نەبوونا کوڕان و ... هتد ژ مەرجان بیت ل سەر زەلامی هەتا بشێت فرەژنیییێ بکەت؟!

مەرجێ فرەژنیییێ د قورئانا پیرۆزدا هاتی ب تنێ دوو مەرجن: دادپەروەری و شیانێن خودانکرن و چوونا نڤینێ، هەروەکی مە ب بەرفرەهی ئاماژە پێکری د بابەتێ (مەرەمێن پێکئینانا خێزانێ)دا. ئەو مەرجێن خەلك بەحس ژێ دکەت وەك نەساخی و نەزۆکی و ... هتد، ئەو مەرج ئەون ئەوێن حکوومەتێن عەلمانی و رێکخراوێن مافێن ژنان و یاسایێن حکوومەتێن عەلمانی داناین و بوویە را و بۆچوون د سەرێ خەلکێ مەدا د راستییا خۆدا هیچ بنەمایەك بۆ وان مەرجان نینە د ئیسلامێدا.

ل ڤێرە ژن و عەیال دبنە قوربانێ مەرجێن خەلکی و خێزانا ئێکێ بەرەف خرابوونێ دچیت.

دان و ستاندنەکێ دگەل کۆمەکا ئافرەتان

د وەلاتێ مەدا هەر تشتەك سەیرە و عنتیکەیە، کا ڤێ راستییێ بخوینە دا بزانی ل وەلاتێ مە چ رویددەت:

ئەگەر کەسەك د ناف وەلاتێ مەدا ئەوێ ژ سەدێ (98) ژێ موسلمان بخو شوققەکێ بکرپیت و شەڤانە رەگەزبازەکی ئان لەش فروشەکێ ببەتە د شوققا خۆڤە و هەتا سپێدێ پێکڤە بنڤن کەسەك نابێژیت خەلەتە و کەس بەحس ژێ ناکەت بلا ئەو کەس ب هەڤژین بیت چونکی یێ ئازادە.

بەلێ پا ئەگەر کەسەك ب حەلالی فرەژنییێ بکەت ب کەتە دوو ژن دێ ئێکسەر خویشك و برایێن وی و خەزویر و خەسی و خزم و مرۆڤێن وی دگەل ماقویل و رھ سپی و مەلایان ب پشتەڤانییا دادگەها دەولەتێ دێ رێگرییێ ل وی کەسی کەن و سەد پسیار و گومانان ئێخنە سەر، وەك: بۆ من قەناعەتێ چێکە بۆچی دێ فرەنییێ کەی؟ ئەرێ قوسیرییەك ل دەف هەڤژینا تە هەیە؟ ئەرێ هەڤژینا تە عەیال نینە؟ ئەرێ هەڤژینا تە چ قوسیری گەهاندییە تە؟... چەندین پسیار ژێ دهێنەکرن هەتا دهێتە زیندانکرن وەکی تاوانبارەکی ئەڤ چەندە راستییەکە د ناف ژیوارێ مەدا.

د خالێن خوارێدا دێ ئاماژێ دەینە دان و ستاندنەکێ د ناڤبەینا من و کۆمەکا ژناندا پەیدابووی د پەیچەکێ سوشیال میدیایێدا یێ ڤەکری دەربارەی فرەژنییێ؛ وان ئافرەتان بۆچوونا خو ل سەر گۆت، و کرنە کۆمێنت، پشتی وێ گەنگەشەیێ ئەم گەهشتینە دەرئەنجامێن خوارێ، ئەوێن کو ژ دەربرپینێن ژنان، مە ل دویف بۆچوونێن وان کرنە بابەت بابەت و مە

ب كورتى تێبينى و بەرسڤێن خۆ ل سەر دان هيڤى دكەين شيابين بگەهينـە هندەك راستييان:

خالا گرێدايى فترەتا ژنان:

ئەڤ رێزێن خوارێ ئەو رستە و دەربڕينن ئـەوێن هنـدەك ژ ژنـان ئامـاژە پێكرين و ئـەز بـاوەرم ئـەو رسـتە دەربـڕينێ ژ بۆچـوونا هـەمى ژنـان دكـەن وەك فـيترەت، هـەتا كـو ئەگـەر ب سـەرڤە يـا رازى ژى بيـت!!، وەك ئــەز شرۆڤەدكەم ئەڤ بۆچوونە تشتەكێ فترييە خودايێ مـەزن هـەمى ژن يـێن ل سـەر ئافرانـدين، بـەلێ مـە بڤێـت ئـان مـە نـەڤێت فرەژنـى بوويـە تشـتەكێ ژيـوارى و ياسـايى د نـاف گەلـەك وەلاتانـدا و هەروەسـا بوويـە تشـتەكێ مێژوويى و ئايينى هەر سێ ئاينان (ئيسلام و مەسيحييەت و يەهودييـەت)ێ دانپێدان پێ كرييە وەك دەق و دەستويرى بۆ داى هـەروەكى مـە د بەشـێن بۆريدا ب بەرفرەهى ئاماژە پێكرى، ب تنێ رازيبون دمينيت ئەوژى فەرە ژن وێ ژى بكەتە ژيـوار ژ بـەر دەڤـێن ئـايينى و وەك چارەسـەرى بـۆ كێشـەيێن بێى فرەژنييێ چارەسەر نـەبن، ئـەو رسـتێن خـوارێ ئـەوێن د ناڤبـەينا دوو كڤانانـدا دەربڕينـن ژ بۆچوونێن گشت ژنان وەك فيترەت:

(تشتەكێ فيترييە ئەم ژنك حەز ژ هەوياتيێ ناكـەين لـەوا ل بـەر مـە يـا گرانە.. هەستێ هەمى ژنان ئێكە كەس قەبيل ناكەت چـو ژن ل سـەر كەسـێ بهێت.. ئەز نەشێم دگەل هەوييێ بژيم، زەلامێ من بۆ منە ئەگـەر ئێكـا دى ئينا دێ زەلامێ خۆ بۆ وێ هێلم، ئان بۆ من ئان بۆ وێ.. رازى نـابم و بـاوەر ناكەم چ ژن ژى رازى بن.. نەخێر نە دگەلم ل سەر هەوى شوى ناكەم بـلا ل مالبابا خۆ بمينم باشترە ژ سەر هەوى شوى بكەم.. نە دگەلم ژيانـا كەسـەكێ نەخۆش كەى و خۆشييا وێ مالێ تێك بـدەى.. زەلامـى ب تـنێ بـۆ خۆشـيێن

خۆ یێن جنسییە نە ژ بەر چارەسەرییا ئاریشەیا قەیرایە.. ژیان تاقیکرنە هەر ئێك وەکی خۆ ژیانێ تاقی دکەت، هندەك تاقیکرنا خۆ د فرەژنیێدا دبینن و بۆ وان وەسا یا خۆشە ب دیتنا من نابیت ئەم تاقیکرن و خۆشیێن وی تێك بدەین.. ب کورت و کرمانج هەوجەی چو بەلگەیان ناکەت نە یێن مێژوویێ و نە یێن ئایینی و نە یێن ژیواری بەلێ تو دشێی بێژی خودایێ مەزن رێ یا پێدای ئێدی وێ رێ پێدانێ دەڤێ مە یێ دانایە سەرێك ژ بلی وێ ئەم ب خودێ سویند دخوین کەس ژمە قەبیلناکەت.. ژنا دووێ وەکی دوژمنەکییە ل دەڤ هەمی ژنان).

تێبینییا مە ل سەر خالا گرێدایی فیترەتێ:

ل دویف گۆتنێن بۆری وەك یا ئاشکرا تشتەکێ فترییە ژنك حەز ژ فرەژنییێ ناکەن، ئەو چەندە دەربڕینەکە ژ هەستێ ژنان، وەك بۆ من یا دیار نەرازیبونا ژنان بۆ فرەژنییێ ژ رەوشتێن حەسویدییێ دهێتە هژمارتن، د ئایینێ ئیسلامێدا فەرە رەوشتێن خراب بهێنە پاقژکرن وەك حەسویدی و کەرب و کین... وەك رازیبون ب فرەژنییێ راستە یا گرانە بەلێ چارەسەرییە بۆ هندەك کێشەیێن جڤاکی لەوما خۆرازیکرن ژ فەرانە وەك ئایین، سەبارەت حوکمێ زەواجێ گەلەك کچ یێن هەین حوکمێ زەواجا وان نە ژ فەرانە لەو ما تشتەکێ نورمالە د مالا بابێ خۆدا بمینیت و ل سەر هەوی شوی نەکەت و ژ قەیران نەهێتە هژمارتن؛ چونکی زواج بۆ وێ نە ژ فەرانە! تێکدانا مالا ژنێ ب فرەژنییێ تشتەکێ رێژەییە نە گشتی ئەگەرێ تێکدانێ ژی هەر ژنن و حەسویدییا وانە بۆ ئێك و دوو. بەشەك ژ ژنان درازینە بۆ چارەسەری فرەژنی بهێتەکرن نە بۆ خۆشی (ئەڤ پەیڤە ژ ژنان بۆ ژنان ئەوێن دەروونێن خۆ پاقژ کرین ژ حەسویدییێ!!)، ژنان ژی وەکی

زەلامان حەز یا ل سەر خۆشیپێبرنا ب شەهوەتێ هەی بەلێ ب ئێك زەلامی نە ب فرەژنییێ. بەشەك ژ ژنان كا چەوا درازینە ل سەر حەزا ئێك ژنییێ وەك فیترەت وەسا د درازینە ل سەر فرەژنییێ بۆ زەلامان وەك فیترەت. گۆتنێن بۆری یێن وان ژنان ب دروستی دەربرپینا ژ ناخێ خۆ یێ فیترى كرین.

ب كورتی: ل دەف ژنان تشتەكێ نە یێ خۆشە بەلێ پا ژ بەر دەڤێن ئایینی ئەوێن دەستویرى پێ دای گرنگە خۆ پێ خۆشكەن، و هەروەسا وەك جوان رەوشتێن ئیسلامێ ڤیان و هەولدان بۆ چارەسەركرنا كێشەیان، و هاریكارى و خویشك و براینییا ئیسلامێ گرنگە قەبیل بكەن، و دا كێشەیا رێژەیا زێدە یا ژنان بەرانبەر رێژەیا زەلامان بهێتە چارەسەركرن ئەوێن شوى نەكرین!.

خالا گرێدایی مافان:

ئەڤ رستە و بۆچوونێن خوارێ دەربرپینن ژ بۆچوونێن بەشەكێ مەزن ژ ژنان، وەسا هزر دكەن ئەگەر زەلامی فرەژنی كر دێ كێشە پەیدابن، و دێ ستەم هێتەكرن، و ماف دێ هێنە بنپێكرن، وەك ژیوار ژى هزرا ڤی بەشێ ژنان ل ناف هندەك كۆمەلگەه و خێزانانددا راستە بەلێ د ناف هندەكێن دیدا راست نینە!. رستێن خوارێ دەربرپینن ژ گۆتنێن ژنان وەك بەهانە دا فرەژنى نەهێتەكرن، د دویف دا دێ ب درێژى كۆمێنتا خۆ ل سەر دەین:

(رازى نابم چونكى عەدالەت چێنابیت، و دێ بیتە جهێ ئاریشەیان.. ب تنێ پێغەمبەر د شیا دادپەروەرییێ بكەت.. زەلام نەشێن مافێن هەڤژین و زارۆكێن خۆ بدەنێ، دێ چەوا شێن مافێن هەڤژینا دووێ و زارۆكێن وان

دەنیّ!.. زەلام یێ خەمسارە بۆ یا ئێکێ دیّ بۆ دوو و سێیان چ کەت؟.. ئەگەر تشتیّ مرۆڤی نەبیت دیّ چەوا دلیّ خۆ بەتیّ!.. زەلامێن هەین ب چار ژنان تێر نەبووینە حەز دکەن ب کەنە پێنج ژن دیّ بۆچی کەنە فرەژنی بلا هەر ئێك بیت باشترە!.. ئەگەر ب حەلالی بکەتە دوو و سیّ ژن باشترە ژ ئێك ژنییێ چونکی دیّ ب بەرزەییڤە ب حەرامی کەت، بلا ب حەلالی بیت باشترە دا مرۆڤ یا گونەهکار نەبیت.. فرەژنی چارەسەرییە بۆ کێشەیێن جڤاکی، ژ بەر بەرژەوەندییا گشتی و جڤاکی خودایێ مەزن دەستویری بۆ فرەژنییێ دا، دبیت زیان بۆ هندەکان تێدا هەبیت بەلیّ بۆ پتریا ژنان مفا یێ تێدا هەی.. گرنگە زەلام جیاوازییێ د ناڤبەرا ژنێن خۆدا نەکەت وەکی ئێك ب ریڤەببەت.. بەلیّ نورمالە چونکی مافیّ وییە.. ئەریّ گونەها ژنکیّ چییە هەتا ئێکا دی بەشداری زەلامیّ ویّ بکەت؟).

تێبینیێن مە ل سەر خالا گرێدایی مافان:

بنپێکرنا مافێن پترینان یێن ژنێن ل سەر هەوی چووین ژ ئەگەریّ چەند ئالییانە، ئالییێ هەرە مەزن وەك ژن ئاماژیّ پیّ دکەن ژن ب خۆنە هەروەکی یا ئاشکرا د گۆتنێن واندا ئەو ئالی ئەوێن خوارێنە:

ئالییێ ئێکێ: ژن ڤێجا چ ئەو بیت یا ل سەر هاتی ئان ئەوا ل سەر چووی، ئەو ئالی پتر ژ هەمییان بوویە ئەگەر ماف بن پیّ ببن ژنن نە زەلام. ژ ئەگەریّ حەسویدییا ژنان بۆ ئێك و دوو، و گوهدارییا ژنان بۆ راویژکارێن نە د هاریکار، و ژینگەها خەلەت ئەوا خەلك تێدا دژیت و هاتییە ئاڤاکرن ل سەر رەتکرنا بۆچوونا فرەژنییێ.

ئالييێ دووێ: زەلام، زەلام ژی دبیتە ئەگەر مافێن ژنا ئێکێ و هندەك جاران یا دووێ بهێتە بنپێکرن، و غەدر ل ژنان بهێتەکرن، ئەگەر خودێ حەزکەت دێ ئاماژێ پێ کەین د جهێ وێدا. ئەڤ چەندە ژ چەند ئەگەران دهێت ژ وان: تێنەگەهشتن، نەترسا وی ژ خودێ، فشارا دەوروبەران، گوهنەدانا ژنێ بۆ بۆچوونێن وی.

ئالييێ سێیێ: مایتێکرنا ژنێن ڤەدەر ژ خێزانا وی، و خەلك ب رەنگەکێ گشتی یێن نێزیك و یێن دویر، مایتێکرنا خەلکی بوویە ئەگەر مافێن ژنێن ل سەر هەوی چووین بهێنە بنپێکرن، ئان ژن بهێنە بەردان، ئان ببنە ژنێن هەلاویستی (زواج معلق).

ئالييێ چارێ: حکوومەت و یاسایێن هەڤدژ بۆ یاسایێن ئیسلامێ. مەرجێن بێ بنەما ئەوێن ژ لایێ حکوومەتێن عەلمانیڤە هاتینە دانان و یێن هەڤدژ بۆ مەرجێن ئایینێ ئیسلامێ بۆ فرەژنییێ بووینە ئەگەر مافێن وان ژنان بهێنە بنپێکرن، و غەدر ل ژنان و زارۆکان بهێتەکرن.

ئالييێ پێنجێ: رێکخراوێن ب مافێن ژنان د ئاخڤن، زالکرن و زیڤکرنا رێکخراوێن ب مافێن ژنان د ئاخڤن بووینە ئەگەر گەلەك خێزان ژ بەرێك بچن و خراب ببن، و بەرەف تەلاقێ بچن، و مافێن گەلەك ژ ژنان و زەلامان بهێنە بنپێکرن، و زارۆك بهێنە بێ بەهرکرن ژ مافێن خۆ یێن گرێدایی دەیك و بابان، چونکی ئەو رێکخرا و ل دویف یاسایێن ئایینێ ئیسلامێ دانایین ب تایبەتی بۆ فرەژنییێ ل دویف ناچن.

ئالییێن بۆری ئەوێن مە ئاماژە پێ کرین پێکڤە دبنە ئەگەر ماف بهێنە بنپێکرن د فرەژنییێدا، فەرە هەر ئالییەك خۆ دروست بکەت دا ماف نەهێنە بنپێکرن؛ ژن خۆ رازیکەن و دانپێدانێ پێ بکەن هەروەکی مە ئاماژە پێکری د خالا بۆریدا وەك چارەسەری. حکوومەت مەرجێن بێ بنەما

ب هەلوەشینیت و ببیتە هاریکار بۆ فرەژنییێ و رۆلێ یاسایێن قورئانێ و بۆچوونا (98٪) ژ موسلمانان ئەوێن ئەو زالبووین ل سەر وان بەرچاڤ وەربگرن. زەلامێن عەدالەتێ نەکەن و شیانێن خودانکرنێ نەبن بلا فرەژنییێ نەکەن دا خۆ تووشی ئیزایا خودێ نەکەن. خەلك ب شێوەیەکی گشتی مایێ خۆ د ژیانا کەسێ نەکەن ب تایبەت ئەوێن فرەژنییێ دکەن هەر ئێك وەکی خۆ ژیانا خو ب رێڤەببەت.

گۆتنێن هەڤژینان و بەرسڤ:

ئەگەر ژن دهاریکار بن بێگۆمانزەلامێ ژ خودێ ترس و حەز ل سەر یا دووێ هەی ب ئنیەتا چارەسەری و خو پاراستنێ ژ زنایێ و پەیوەندییێن حەرام وی دەمی دێ عەدالەت ژی پەیدا بیت و نەخۆشی پەیدا نابن. نەخۆشی ژ زەلامێ نە راستگۆ و ژ خودێ نەترس پەیدا دبیت. هەر زەلامێ شیانێن خودانکرنا ژن و زارۆکان نەبن و شیانێن دادپەروەرییێ د ناڤبەرا هەڤژینێن خۆدا نەبن وی ماف نینە فرەژنییێ بکەت چونکی شیانێن خودانکرنێ و دادپەروەرییێ ژ مەرجێن فرەژنییێ دهێنە هژمارتن. هەر زەلامێ شیان نەبن مافان جێبەجێ بکەت وی زەلامی ماف نینە فرەژنییێ بکەت هەر چەندە فرەژنی ژ مافێن زەلامی نە بەلێ ب مەرجێن بۆری (دادپەروەری، شیانێن خودانکرنێ، جێبەجێکرنا مافێن خێزانێ)، راستە کەس نەشێت عەدالەتا رەها بکەت و عەدالەتا رەهایی (مطلق) ب تنێ خودایێ مەزن دشێ وێ عەدالەتێ بکەت؛ بەلێ ئەگەر فرەژنی نەهێتەکرن ئەرێ دێ عەدالەتا رەهای د ناف کۆمەلگەهیدا هێتەکرن ئەوا ئەو ژن بەحس ژێ دکەن؟ بەرسڤ نەخێر، پا کیژ دروستترە: زەلام فرەژنییێ بکەت و کۆمەکا کێشەیان پێ چارەسەر بکەت و هندەك ژ عەدالەتا رەهایی

بهێتەكرن نە هەمی؟ ئان: زەلام فرەژنییێ نەكەت و كێشە بەربەلاڤتر لێ بهێن و عەدالەتا رەهایی ئێكجار بنبڕببیت؟ بلا بەرسڤ بۆ تە بیت وەك خواندەڤان؟؟

شاشییە ژن هزر دكەن دەمێ دبێژن زەلامێ من بۆ من ب تنێ یە چو ژنان ماف تێدا نینە! چونكی خودایێ مەزن مافێ چار ژنییێ یێ دایە زەلامی. د بنیاتدا فرەژنی یا ژ پتر ژنییێ هاتی بۆ چار ژنییێ نە ژ ئێك ژنییێ بۆ پێهەلتر، پاشی ژ حیكمەتێن ئایینێ ئیسلامێ وەك چارەسەری بۆ كێشەیا رێژەیا زێدە یا ژنان پێش زەلامانڤە فرەژنی هاتە دروستكرن و زەلامێ ب چار ژنان تێر نەبیت فەرە ل سەر وی خۆ ب رۆژیگرتنێ و مژویلكرنێ دەهمەن پاقژ و عەفیف كەت وەك ژیوار فرەژنی بهێتەكرن باشترە ژ دەهمەن پیسییێ ب تایبەت دەمێ زەلام یێ ژ خۆ پشتراست نەبیت كو دێ تووش بیت و هەڤژینا وی ژی دانپێدانێ بكەت ب حەلالی باشترە ژ حەرامی. بێگۆماند گەلەك بواراندا ئایینێ ئیسلامێ بەرژەوەندییا گشتی یا پێش یا تاكەكەسی ئێخستی لەوما ئەگەر زیان ب هندەك ئافرەتان بكەڤیت د فرەژنییێدا وەك بەرژەوەندییا گشتی دێ گشت ژنێن جڤاكێ فرەژنی تێدا هاتییەكرن و هەروەسا هەمی خێزان د مفاداربن. ژنكێ چو گونەها خۆ نینە ژن ل سەر بهێن و زەلامی ژی چو گونەها خۆ نینە ژنێ ل سەر هەڤژینا خۆ بینیت، و هەروەسا ژنا ل سەر هەوی چووی وێ ژی چو گونەها خۆ نینە چونكی خودایێ مەزن ئەو ماف یێن داناین و دەستویری یا بۆ دای ب تنێ گونەه یا د وێرێدا ئەگەر زەلام غەدرێ ئان ستەمێ بكەت ئان مافێن ئێكێ بنپێبكەت ئان خەمسارییێ د دەرهەڤا ئێك ژ هەڤژینێن خۆدا بكەت ئایینێ ئیسلامێ ب تنێ ئەڤ چەندە یا ب گونەه ل قەلەمدای و هەروەسا ژنا

دبیتە رێگر بۆ فرەژنییێ ئان ژنا ل سەر هەوی چووی ببیتە ئەگەر ئان هەولبدەت هەڤژینا بەری وێ بهێتە بەردان.

خالا گرێدایی مەرجان بۆ فرەژنییێ:

نە هەر زەلامێ حەز ل سەر فرەژنییێ هەی دێ بەرەف فرەژنییێ چیت، و نە هەر زەلامێ حەز ل سەر فرەژنییێ ئینا دڤێن رێگری لێ بهێتەکرن، زەلامێ فرەژنییێ دکەت مەرجێن خۆ یێن هەین، گەلەك مەرج یێن هاتینە دانان ژ لایێ یاسایا دەولەتێڤە بۆ فرەژنییێ پتریبا وان مەرجان نە د شەرعینە، و گەلەك مەرج مە یێن ژ دەڤێ خەلکی گوهلێ بووین وەك عەدەت ل ڤێرە بۆ مە دوو جۆرێن مەرجان ئاشکرا دبیت ل دویف یێن خوارێ:

جۆرێ ئێکێ: یێن شەرعی، هندەك مەرج یێن هەین د شەرعینە ئایینێ ئیسلامێ ئەو مەرج یێن دانایین بۆ فرەژنییێ.

جۆرێ دووێ: یێن مرۆڤان، هندەك مەرجێن دی یێن هەین مرۆڤان یێن دانایین ئەوژی دبنە دوو بەش:

بەشێ ئێکێ: یاسایی، ئانکو دەولەتێ ئەو مەرج یێن کرینە یاسا بێی وان مەرجان زەلامان ماف نینە بەرەف فرەژنییێ بچن.

بەشێ دووێ: عەدەتی، ئانکو خەلکی وەك عەدەت ژ دەف خۆ ئەو مەرجە یێن دانایین دکەنە بەهانە وەك رێگریکرن بۆ فرەژنییێ، ژ هەژی ئامازە پێکرنێیە کو جۆرێ دووێ ب هەردوو بەشێن خۆڤە هیچ پەیوەندییەك ب مەرجێن شەرعیڤە نینە.

ئەگەر ئەم بەرێ خۆ بدەینە مەرجێن شەرعی یێن فرەژنیییێ هەر ئەو مەرجن یێن بۆ ئێك ژنیییێ دانایین، وەك: شیانێن خودانکرنێ و یێن جنسی هەروەسا شیانێن ئیدارەکرنێ (ئاقل) هەروەکی مە د پەرتووکا (حوکمێ جۆتبوون و ئەڤینیییێ) دا یا ژ ڤێ زنجیرێ ئاماژە پێکری ب تنێ مەرجەك ل سەر وان مەرجان زێدەکرییە ئەوژی مەرجێ عەدالەت و دادپەروەرییێ، ئەگەر ئەم ژ لایێ رەوشتانڤە بەرێ خۆ بدەینێ دێ بینین گرنگە نە فەرە بەلکی گرنگە هەڤژینا خۆ یا ئێکێ تێبگەهینیت و ئاگەهدارکەت دا پارێزێ ل سەر ڤیان و راستگۆیی و پەیوەندییێن هەڤژینیییێ بکەن، و دا مرۆڤایینی خراب نەبیت و عەیالان ئاگەهـ ژ ئێك و دوو هەبیت دەمێ کو زارۆك ژ هەڤژینا دووێ هەبن، و دا ماف نەهێنە بەرزەکرن و بنپێکرن وەك میرات، گرنکە پێ ئاگەهدارکەت بەلێ ب مخابنیڤە ل شوینا پارێزی ل سەر ڤان رەوشتێن جوان و مافان بهێتەکرن ل دویف مەرجێن شەرعی؛ خەلکی وەك ژیوار مەرجێن مرۆڤان زالتر لێکرن ژ یێن شەرعی ژ بەر وێ چەندێ مە رەوشتێن جوان و خێزان هەمی ژ دەستدان د فرەژنیییێدا.

ل دویف وێ گەنگەشەیا مە دگەل ژنان کری کو رستەیێن خوارێ هەمی دەربرینن ژ بۆچوون و مەرجێن وان ئاماژە پێکرین پتریا وان مەرجان ئەون یێن حکوومەتێن عەلمانی کرینە مەرج و مرۆڤان دانایین تێکدا د سەرپێچن بۆ مەرجێن شەرعی ژن و خەلك هزر و تەخمین دکەن کو ئەو مەرج د شەرعینە د بنیاتدا نە د شەرعینە بەلکی رێکخراوێن ب مافێن ئافرەتێ د ئاخڤن، و لایەنێن عەلمانی ئەو مەرج ب درێژییا دەمی و ب خاپاندنا فیترەتا ژنێ ئەوا پاقژ ئەوا مە د خالا ئێکێدا ئاماژە پێکری ئەوا فرەژنیییێ رەتدکەت کرینە عەدەت و تەخمین د سەرێن ژنان و خێزانێن

موسلمانان‌دا موسلمان وەسا هزر و تەخمین دکەن کو ئەو مەرج د شەرعینە بەلێ د بناتدا چو پەیوەندییا وان مەرجان ب شریعەتیڤە نینە.

نوکە ژی دێ ئاماژێ ب وان مەرجان کەین، ئەوێن ژنان ئاماژە پێکرین د دان و ستاندنا مەدا ئەوا د ناڤبەینا دوو کڤانان‌دا گۆتنا ئافرەتانە، پاش دێ تێبینییێن خۆ ل سەر دەین:

(هەر تشتەکی مەرجێن خۆ یێن هەین ل ڤێرە فرەژنییێ ژی مەرجێن خۆ یێن هەین مەرجێن وێ: ئەگەر ژنك یا نەساخ بیت، شیانێن چوونا نڤینێ نەبیت، عەیال نەبیت و نەزۆك یت، ژنێ کورڕ نەبن، یا ب دلێ یا ئێکێ بیت ئانکو رازیبوونا ژنا ئێکێ تێدا بیت، نەیا گوهدار بیت بۆ زەلامێ خۆ، یا ڤایشکێش بیت، سەرەدەری دگەل نەهێتەکرن، نەیا هاریکار بیت بۆ زەلامێ خۆ، ب کورت و کورمانج ئەگەر زەلامی ئاریشە و کێشە هەبن بلا زەلام وی دەمی فرەژنییێ بکەت، ئەگەر چو کێشە نەبن بۆ وی دروست نینە بۆ خۆشییا دلێ خۆ فرەژنییێ بکەت.. ئەز نە دگەلم ژ بەر نەزۆکییێ زەلام ب کەتە دوو ئان سێ ژن چونکی بەلکی زەلام یێ نەزۆك بیت وی دەمی دێ ژن ژی خیانەتێ کەت ئان پێدڤییە ژن ژی داخوازا بەردانێ بکەت دا وێ ژی عەیال هەبن!!).

تێبینییا مە ل سەر خالا مەرجێن فرەژنییێ:

د بنیاتدا فرەژنی حەلالە و دروستە خودایێ مەزن دەستویری یا بۆ دای، بێی کو نەساخییەك ئان عەیبدارییەك ل دەف ژنێ هەبیت؛ هەروەسا د بنیاتدا ئەگەر نەساخییەك ل دەف ژنێ هەبیت وەك: نەبوونا شیانێن نڤینێ وی دەمی فرەژنی سوننەتە، دا زەلام تووشی دەهمەن پیسییێ نەبیت. سەبارەت خالا نەزۆکییێ د بنیاتدا ئەگەر ژن یا نەزۆك بیت بۆ زەلامی

سـوننەتە ب كەتـە دوو ژن دا ئوممـەتا پێغەمبـەرێ مـە پـێ زێـدە ببیـت هەروەكی د فەرموودێدا هاتی، زانایایێن ئیسلامێ ب بەرفرەهی یـێن ل سـەر خـالێن كێماسـییێن دبنـە ئەگـەر بـۆ هەلوەشـاندنا گرێبەسـتا هەڤـژینییێ ئاخفتین، ژ وان كێماسییان: نەزۆكی هندەك ژ زانایان نـەزۆكی ژ كێماسـییان هژمارتییە چ ژ لایـێ ژنێڤـە بیت ئـان ژ لایـێ زەلامـی ب تایبـەت ئەگـەر ژن بزانیت ب نـەزۆكیا زەلامی ب دروستی ب مافێن ژنینییا خـۆ نارابیت بـۆ وێ دروستە زەواجا خۆ ب هەلوەشـینیت ب رێكا خـولعێ ل دویـف فـەرمودەیێن مە ئاماژە پێكری یێن ل سەر تـەلاقێ و خـولعێ د پـەرتووكا مـە دا ب نـاڤێ: (تەلاق: ئەحكام و دیاردە و چارەسەری)، وەك یا ئاشكرا كو ئەگـەر كەسـەك بێ عوزر تەلاقێ بكەت ئـان خـولعێ بـۆ وی گونەهـەكا مەزنـە، ل ڤێـرە ژنـێ عوزرا خۆ یا هەی، هەر وەكی زەلامـی عـوزرا خـۆ هـەی دگـەل وێ چـەندێ ئەگەر ژن سەبر و هەدارێ بكێشیت بـەلكی خودێ دەرگەهـەكێ بـۆ ڤەكـەت. بۆ زانین د زانستێن نوژداریدا نەزۆكی بۆ هەردوو ئالییان دزڤڕیت بۆ ژنێ و بـۆ زەلامـی ب یەكسانی، دبیـت نـەزۆكی ژ ئـالییێ زەلامـی بیـت و دبیـت ژ ئـالییێ ژنـێ بیـت. مـەرجێ رەزامەنـدییا هەڤـژینا ئێكـێ بـۆ فرەژنییـێ یـێ سەرپێچە بۆ بنەمایێن ئایینێ ئیسلامێ، ئەگەر بێژین رازیكەت ئـەڤ چـەندە ژ رەوشتێن ئیسلامێ یـێن جوان دهێتـە ل قەلەمـدان، چونكی جیـاوازی یـا هــەی د ناڤبــەرا وەرگرتنــا رەزامەنــدییێ وەك مــەرج و رازیكــرن وەك رەوشتەكێ جوان! یا ئێكێ ژ مەرجێن مرۆڤانە، مرۆڤان وەك یاسایا دەولەتێ كرییـە مـەرج، بێـی وی مـەرجی فرەژنـی چـێنابیت، یـا دووێ ژ رەوشـتێن ئسلامێ یـێن جوانـە بێـی رازیبونـا وێ فرەژنـی دروسـتە؛ لـەوما یـا دروسـت ئـەوە ئاگەهـدار و رازیكـەت وەك رەوشـتێن ئیسـلامێ یـێن جـوان، نـە رەزامەنــدییێ ژێ وەرگریــت!!. ســەبارەت نەگوهــدانا ژنــێ و خــۆ ل بــەر

نەگرتنیٚ ئەڤ چەندە ژ کارێن خرابکەرن بۆ خێزانیٚ؛ فەرە چاکساز ب رۆلیٚ خۆ رابـبن و چاکسازییێ د ناڤبەرا واندا بکەن؛ ئەگەر کارێن خرابکەر بەردەوام بیت وی دەمی دێ خێزان بەرەف تەلاقێ چن نە فرەژنییێ! هندەك جاران فرەژنی دبیتە دەرمان بۆ ژنکێن ب وی رەنگی!!. ل دویف گۆتنێن ژنان ژن ب خۆ دانپێدانێ ب فرەژنییا ب مەرج دکەن، ژنا نە یا ئەرینی و نە یا گوهدار دکەنە مەرج بۆ فرەژنییێ، ل ڤێرە وەك فیترەت ژن ژی فرەژنییێ قەبیل دکەن ب مەرجێن ئەو بۆ خۆ ددانن!. بەلێ پا پسیار د وێرێدایە: ئەرێ بۆچی ژن ب مەرجێن خۆ فرەژنییێ قەبیل دکەن بەلێ ب مەرجێن خودایێ مەزن قەبیل ناکەن؟ سەبارەت مەرجێ (بۆ خۆشی) ئەگەر زەلام یێ پێدڤی نەبیت دێ حوکمێ فرەژنییێ بۆ وی بیتە مەکروه[1].

ب کورتی مەرجێن بۆری یێن هاتینە بەحسکرن وەك: نەساخی و نەزۆکی وگوهنەدان ... هتد د بنیاتدا ژ مەرجان ناهێنە هژمارتن بۆ فرەژنییێ بەلکی ژ کێشەیان دهێتە هژمارتن، ئانکو فەرە چارەسەربیت ئەگەر چو چارە بۆ نەهاتنە دیتن ب تایبەت ئەگەر کێشە ژ لایێ ژنێڤە بیت وەك نەزۆکی وی دەمی ئان دێ هێتە بەردان ئان ژی دێ زەلام بەردەوامییێ پێ دەت ڤێجا چ ژنەکا دی بینیت ئان خۆ دگەل ب گونجینیت، ژن ژی هەروەسا ئەگەر کێشە ژ لایێ زەلامیڤە بیت وی دەمی ئان دێ ژن خۆ ل بەر گریت ئان ژی دێ خۆ ژێ خلاسکەت ئەڤ چەندە وەك ژیوار و ئایین و هەروەسا وەك ژنان ئاماژە پێکری.

1- بۆ پتر پێزانینان ل سەر پەیڤێن مەکروه و حەلال و حەرام ل پەرتووکا مە بزڤرە ل ڤێ زنجیرێ (حوکمێ جۆتبوون و ئەڤینییێ).

خالا گرێدایی کێشه و چارەسەرییان:

د رێزێن خوارێدا دێ ئاماژێ ب وان کێشەیان کەین ئەوێن ژنان ئاماژە پێکرین و چارەسەری ژی بۆ دانایین، کێشەیێن جڤاکی ئەوێن گرێدای جڤاك و خێزان و عەیالان ئەو کێشەیێن چو چارەسەری بۆ نەبن ژ بلی فرەژنییێ، وەك ژیوار و ئایین و مێژوو و دانپێدانا ژنان د کۆمێنتێن خوارێدا فرەژنی باشترین چارەسەرییە بۆ کێشەیا قەیرەبوونێ و ژنکێن زەلامێن وان مرین و حەز ل سەر شویکرنێ هەی و دەمێ رێژەیا ژنکا پتر لێ دهێت ژ رێژەیا زەلامان وەکی ئەوا ل ئەلمانیا رویدای پشتی شەڕێ دووێ یێ جیهانی[1].

د ناف وەلاتێ مە و یێن موسلماناندا ژ ئەگەرێ شەڕێن ناڤخۆیی و یێن جیهانی زەلام کێم دبن و دهێنە کوشتن و گەنج مشەخت دبن ب رێژەیەکا زۆر، ژ بەر وان ئەگەران رێژەیا ژنان پتر لێ دهێت ژ رێژەیا زەلامان، ب دیتنا مە وەك چارەسەری بۆ ڤێ کێشەیێ فرەژنی باشترین رێکە و هەروەسا ب بۆچوونا ژنان ژی هەروەکی وان د خالێن خوارێدا ئاماژە پێکری، ئەگەر خودێ حەزکەت ئەم دێ ل دەستپێکێ ئاماژێ ب گۆتنا ژنان کەین و دێ وەکی خۆ هێلین بێی کو تێبینییێن خۆ ل سەر بنڤیسین ب تنێ جهێ پێدڤی نەبیت چونکی مە ب بەرفرەهی یا ل سەر چارەسەرییان نڤیسی، وەك خالێن بەری ڤێ ئەو رستەیێن د ناف دوو کڤانان‌دا بۆچوونا ژنانن:

(ئەگەر فرەژنی بۆ وێ چەندێ بیت دا ئاریشەیا کچێن قەیرە چارەسەرکەن بلا ل دەستپێکێ ئاریشەیا گەنجێن بێ ژن چارەسەرکەن پاشی دۆرا فرەژنییێ.. کێشەیا کچا بوویە قەیرە نە د شویکرنێدایە؛ بەلکی کێشەیا وێ یا د بێ خودانییێدا، بلا موچەکێ هەیڤانە بۆ تەرخانکەن دێ

1- هەروەکی مە بەحسێ وێ ب بەرفرەهی کری دجهێ وێدا.

کێشەیا وێ چارەسەر بیت.. چونکی شویکرن نە فەرزە، گەلەك کچێن هەین حەز ل سەر شویکرنێ نینە دێ بۆچی دهۆلا فرەژنییێ قوتن؟.. نەبوونا نموونەیێن پلە بالا ژ لایێ بەرپرس و حکوومەتێڤە د فرەژنییێدا بلا ئەو بکەنە دوو ژن سێ ژن پاشێ خەلك!.. رەوشا ئابۆری یا سەخت و فەقیری و هەژاری و بێ کاری بوویە دەردەسەری بلا وێ چارەسەرکەن پاشێ فرەژنییێ بکەن.. ب تنێ زەلام بۆ خۆشییا خۆ ڤی کاری دکەن، ل شوینا زەلام ل دویف خۆشییێن خۆ یێن جنسی بکەڤیت بلا بچیت دەلیڤەیێن کاری بۆ گەنجان پەیداکەت ئەو باشترە ژ فرەژنییێ.. خودایێ مەزن فرەژنی یا حەلالکری نابیت ئەم ل سەر ب گومان بین ئان ناکۆکییێ ل سەر بکەین.. ئەگەر زەلام عەدالەتێ بکەت بلا بینت و ئەگەرێ ستەما زەلامان ئافرەتن نە زەلام؛ چونکی ژنێ بۆ خۆ ب تنێ دڤێت وێ نەڤێت چو ژنکێن دی ببنە هەڤپشك دگەل وێدا، ژنك یا حەسویدە.. فرەژنی کارەساتە بلا هەمی گەنجان ب ژن بێخن وی دەمی پێدڤی ب فرەژنییێ نابیت.. بۆچی هەمی بۆ زەلامی ل دنیایێ 4 ژن و ل بەحەشتێ 70 ژن، ما ب تنێ دنیا ژن و ژناتییە کا ژیان و کا ژیوار و کا وار و کا بۆچی مرۆڤ هاتینە دنیایێ، ما ب تنێ بۆ جنسی و فرەژنییێ هاتینە؟.. فرەژنی مال خرابکرنە ئەگەر هەوە بڤێت مالان خرابکەن مالێن خۆ خرابکەن نە مالا من، من نەڤێن مالا من خراببیت.. ئەوێ ژنا دووێ دئینیت رامانا وێ ئەوە وی ژنا ئێکی نەڤێت، ئەوێ ئەز نەڤێم من ژی ئەو نەڤێت.. پتریا ژنکێن هاتین بەردان نە ئەو ژنن یێن ل سەر هەوی چووین، بەلکی هەمی ئەون یێن ئێك ژن، رامانا وێ ئەوە کو فرەژنی نە چارەسەرییە بۆ ئاریشەیا ژنێن قەیرە!!.. فرەژنییا نوکە نە ژ بەر چارەسەرییێیە بەلکی ژ بۆ حەزێن خۆ یێن جنسییە، ئەگەر نە پا بۆچی ناچن ژنا دەیك ئێتیم مەهرکەن؟ بۆچی ناچن ژنەکا فەقیر و هەژار

مەهرکەن؟.. ئەگەر ژبەر چارەسەرییا کێشەیێن کچێن قەیرەیە ب دیتنا من کێشەیا مە نەگەهشتییە وی ئاستی، پتریا گەنجێن مە نەشێن ژنێ بینن ژ بەر فەقیری و بێ کارییێ.. ئەو کچێن بووینە قەیرە ئەون یێن دفنبلند، ئەون یێن نەڤێن شوی بکەن، و گەنج و لاو رەتکرین.. چارەسەری نە د فرەژنیییێدایە، بەلکێ چارەسەری یا د وێرێدا بلا کوڕ کچا ل دویف عەمرێ خۆ بینیت، کچا 35 سال نە قەیرەیە.. بلا خەلك کچێن خۆ د بچویکاتیییێدا نە دەنە شوی ب تنێ ئەو تێنەبیت ئەگەر د ژییێ ئێکدا بن.. ل شوینا زەلام ڤێ سونەتێ ب جهبینیت بلا رۆژییێن سونەت بگریت بۆ وی ب خێرترە چونکی مەرەما وی ب سونەتا فرەژنیییێ نە خێرە بەلکی شەهوەتە.. ئەو کچێن رزقێ وان نەهاتین وان رزقێ خۆ یێن رەتکری دێ بۆچی مالەکادی خرابکەن، بلا ئەوژی ب رزقێ خۆ رازی ببان.. زەلامێ فرەژنیییێ دکەت ب تنێ وی دڤێت ڤالاتییا خۆ ب ژنا دووێ تژیکەت نە زێدەتر ڤێجا دێ بۆچی فرەژنی هێتەکرن؟.. ئەگەر ژنا ئێکێ وێ ڤالاتییێ بۆ زەلامێ خۆ تژی نەکەت ما باشتر نینە یا دووێ بنیت؟.. کچ ژ قەستا شوی ناکەن گەلەك کوڕ یێن هەین بەلێ ئەو شوی ناکەن ئاریشە نە قەیرەیە ئاریشە کچ شوی ناکەن!.. ئەگەر ژن یا ب ئاقل بیت، و بزانیت مالا کەسێ خراب ناکەت، و یا نەچار بیت، و بزانیت زەلام غەدرێ ل ژنا ئێکێ ناکەت وی دەمی بلا شوی پێ بکەت و ل سەر هەوی بچیت دروستە.. حکوومەتا نە سەرکەڤتی بلا دەلیڤەیێن کاری بۆ گەنجان پەیداکەت پاشی بلا فرەژنی چێبیت.. نە دگەلم چونکی ژن دهێتە شکاندن، د هەمان دەمدا ژنا ئێکێ بێ رێزی دبیت پا ئەگەر یا دووێ بهێت دێ ئێك جار بێ رێزی بن.. ئەگەر کچك بارێ کوڕکا گران نەکەن دێ هەمی ب مێرکەڤن بەلێ پا زێڕ و پارە و خانی و هەمی تشت دڤێن لەوما دێ فرەژنی پەیدا بیت.. ئەگەر چ ژنك ل سەر

هەوی نەچۆبان چو زەلامان فرەژنی نەدكر، بەلێ هەر خەتێن ژنكانە بلا وەلێ بهێن.. ئاخفتنەكا هەی دبێژیت: هندەك پێ دمرن و هندەك بۆ دمرن، بلا بۆ هەمی گەنجان ژنا بینن بلا چ فرەژنییێ نەكەن.. راستە حەلالە بەلێ ئەگەر باشی د شریكاتییێدا هەبا دا خودێ بۆ خۆ شریكەكی چێكەت، دێ بۆچی بۆ مە شریكەكێ چێكەت؟.. بلا چارەسەرییەكێ بۆ گەنجان ببینن، و نەهێلن گەنج وەلاتی چولكەن دێ كێشە چارەسەربیت. نە ب فرەژنییێ.. كاودان نە یێن ئێك ژنییێ نە گەڕا دوو و سێیان، فەقیری و هەژاری یا د گوپیتكاندا دێ چەوا كەنە دوو و سێ؟.. ژن خۆ ب كێم و ب كێماسی دبینیت ژبەر هندێ قەبیل ناكەت).

تێبینییا مە ل سەر خالا ئاریشە و چارەسەری:

یا گرنگ ئەوە ل دەستپێكێ كێشەیا گەنجان هەمییان چارەسەركەن و ب ژن بێخن، ئەگەر ژن ژ بەر مان بلا بكەنە فرەژنی، هندەك ژن یێن هەین حەز ل سەر شویكرنێ نینە لەوما دروست نینە ناڤێ قەیرەبوونێ گشت بكەین چونكی دبیت حالەتێ وێ یێ شویكرنێ ژ فەران نەبیت[1]. باشترین نموونە بۆ چاڤلێكرنێ پێغەمبەرێ خودێ یە (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) بەلێ پا دگەل وێ چەندێ د ژیوارێ مەدا هندك كەسێن پلە بالا ژ خەلكێ مە ب ئاشكرایی و هندەك ب بەرزەییڤە، و هندەك ژ وان ب رێكێن نەدروست فرەژنی یا كری. گومان تێدا نینە كو فەقیری و دەست كورتی دبیتە رێگر بۆ فرەژنییێ؛ چونكی شیانێن خودانكرنێ مەرجەكە ژ

1- ل پەرتووكا مە بزڤڕە (حوكمێ جۆتبوون و ئەڤینییێ) ل ڤێ زنجیرێ دێ ب بەرفرەهی ل سەر ڤی بابەتی بینی.

مەرجێن فرەژنییێ. پەیداکرنا دەلیڤەیێن کاری بۆ گەنجان ژ فەران دهێتە هژمارتن ل سەر هەمی تەخێن جڤاکی دا گەنج بشێن خێزانێ پێکبینن. ژن دزانن کو فرەژنی یا دروستە و چارەسەرییە؛ بەلێ تشتێ دبیتە رێگر رەوشتێ حەسویدیییێیە یێ خراب ئەوێ د ناخێ هەر مرۆڤەکیدا ژ وان یێ ژنان بۆ ئێك و دوو. ئارمانج ژ چێکرنا مرۆڤان نە ب تنێ جنس و شەهوەتە بەلێ ئەوژی بوویە ئێك ژ کارێن گرنك ب تنێ فرەژنی بۆ چارەسەرییێیە نە زێدەتر، د بحەشتێدا ژن دبنە سەرکێشێن حۆرییان و حۆری ناگەهنە جوانی و تازەییا ئافرەتێن موسلمان و چونکی رێژەیا حۆرییان یا زێدەیە د بحەشتێدا ل وێرێ ژی دێ گەلەك حۆری ب بەر زەلامان کەڤن د هندەك حوکماندا مە دەستویری نینە پسیارێ ژ خودایێ مەزن بکەین وەك بۆچی فرەژنی؟ مفایێن فرەژنییێ پتر ن ژ ئێك ژنییێ وەك ژیوار. فرەژنییێ چو پەیوەندی ب نەڤیانا ژنا ئێکێڤە نینە هندەك حالەت تێ نەبن یێن ناکۆکی د ناڤبەرا واندا هەین ب گۆتنا پترییا کەسێن فرەژنی کرین د ژیواریدا پشتی ژنا دووێ و سێیێ مەیلانا زەلامی پتر بۆ یا ئێکێ دچیت. فرەژنی نە ب تنێ بۆ ژنکێن قەیرەیە! بەلکی بۆ گشت ژنێن بێ زەلامن ب تایبەت یێن قەیرە و هاتینە بەردان. گەلەك کەس یێن هەین راویژکاری و رەوشەنبیری و تێگەهاندن و پێگەهاندنا بۆ وان گرنکترە ژ فرەژنییێ چونکی ئەو کەس ژنان دکەنە قەیرە ئان ددەنە بەردان. دبیت رێژەیا قەیرەبوونا کچان نەگەهشتبیتە ئاستێ مەترسیدار! بەلێ ئەگەر ئەم ژنکێن قەیرە و یێن هاتین بەردان و یێن زەلامێن وان هاتین شەهیدکرن و یێن زەلامێن وان مرین کۆم بکەین دبیت رێژە بگەهیتە ئاستێ مەترسیدار. کێشە یا د وێرێدا کور کچا د ژییێ خۆدا قەبیل ناکەت، کورێ 35 سالی دێ کچەکا 20 سالی ئینیت دێ وی دەمی کچا 35 سال بیتە قەیرە ب دیتنا من فەرە خەلك

بهێتە رەوشەنبیرکرن ژ لایێ پێکئینانا خێزانێڤە وەك هەڤکویفی دا غەدر ل کچان نەهێتەکرن و هەمی شوی بکەن و دا ئەڤ کێشەیە بهێنە چارەسەرکرن وی دەمی دێ کێشەیا فرەژنییێ ژی چارەسەربیت. شویکرن رزقە ڤێجا چ ئێك ژنی بیت ئان ل سەر هەوی چووبیت کیژ ژ وان بیت ئەو رزقە و یێ حەلالە خودێ دەستویری یا بۆ دای و کەس نەچوویە سەر ئاڤ و رزقێن کەسێ. ل شوینا زەلام ڤالاتییا خۆ ژدەرڤەی مالێ تژیکەت بلا د فرەژنییێدا تژیکەت ئەگەر ل دەڤ ژنا ئێکێ تژی نەبیت یا دروستتر ئەوە گرنگە ژنا ل سەر هەوی دچیت پسیار بکەت بۆچی دێ ئەو زەلام فرەژنییێ کەت بلا بۆ خۆ قەناعەتێ چێکەت و نەبیتە ئەگەر بۆ ستەملێکرنا ژنا ئێکێ، د ناڤ کۆمەلگەهێ مەدا و ل دویڤ ئەزموونێن مە دیتین ژنا ئێکێ بخۆ بوویە ئەگەرا بێ روومەتییا خۆ ل دەڤ زەلامی د فرەژنییێدا ئەو ژی ژ بەر گوهدانا وێ بۆ کەسێن دەوروبەر و قەبیل نەکرنا وێ بۆ فرەژنییێ و چێکرنا ئاریشەیان بۆ زەلامێ خۆ. هەڤبەرکرن د شریکاتییا د فرەژنییێدا دگەل خودێ نە یا دروستە د دەرحەقێ خودێ دا؛ چونکی فرەژنی ژ کارێن مرۆڤانە چو پەیوەندییا وێ ب کارێن خوداینییێڤە نینە، و دروست نینە فرەژنییێ دگەل خوداینییێ بێتە هەڤبەرکرن. ئەگەر فرەژنی کێشە و کارەسات بیت ئەگەرێ وێ هەر ژنن نە زەلام چونکی ئەگەر ژنئینان د ئەرزان بن و مەزاختییێن وان د کێم بن دێ کێشەیا قەیرەیان زوی چارەسەربیت و دێ کێشەیا فرەژنییێ ژی چارەبیت، ئەگەر هەر کورەکێ بۆ خۆ کچەك برر چو بۆ فرەژنییێ نامینن!. کێم و کاسی یا د وێرێدا مرۆڤ ب رێکا حەرام شەهوەتا خۆ ب دارێژیت، شکەستن و شەرمزاری یا د وێرێدا زەلام ب رێکێن نەدروست و ب بەرزەییڤە ژنێ بینیت، شکەستن و کێماتی یا د وێرێدا دەمێ ژن بەرەف دەهمەن پیسییێ دچن.

پشکاسێیێ:

چەند ژن بۆ پێغەمبەری [سلاڤێن خودێ ل سەر بن]؟

دەستپێك:

دەمێ کەسەك ل دۆر بابەتەکی باخڤیت بێی کو بەلگە و پێزانینێن دروست ل سەر وی بابەتی هەبن دێ تشتێن سەیر و عنتیکە ژێ گوهلێ بن، و هەروەسا دبیت هزار گومانان بۆ مرۆڤی ل دویف وی بابەتی پەیدا بکەت، نەخاسمە ئەگەر ئەو بابەت تشتەکێ زانستی ئان مێژوویی بیت، ل سەر ڤێ چەندێ بابەتێ فرەژنییا پێغەمبەرێ خودێ ئێك ژ بابەتێن هەرە مەزنە کەفتییە سەر دەڤێ هندەك کەسان بێی کو بەلگە و پێزانینێن دروست ل سەر هەبن، بێی کو دویفچۆنەکا زانستی بۆ کربیت. دبیت گەلەك جاران مرۆڤ ئایەتەکێ ژ ئایەتێن قورئانێ ئان فەرموودەیەکێ ژ فەرمودەیێن پێغەمبەرێ خودێ ل دۆر بابەتەکی بخوینیت بۆ مرۆڤی کۆمەکا پسیار و گومانان پەیداکەت؛ چونکی رامانێن ئاشکرا یێن وان ئایەت و فەرموودەیان مرۆڤی ب گومان بێخیت، بەلێ دەمێ مرۆڤ ب شێوەکێ زانستی و بابەتیی وان ئایەت و فەرموودەیان بخوینیت دێ شاشییا مرۆڤی د پێزانینێن ئێکێدا کەتە هەوار، ئەڤ چەندە راستییەکە دبیت تو ژی ئێك ژ وان کەسان بی تو کەفتبییە د ڤێ شاشییێدا.

ل دویف چەندا بۆری دەمێ مرۆڤ ب سەرڤە هزرا خۆ بکەت ل دۆر فرەژنییا پێغەمبەرێ خودێ شاشییا مرۆڤی د خواندنا ئێکێدا ئاشکرا دبیت دەمێ دبێژیت: خودایێ مەزن فرەژنی بۆ پێغەمبەرێ خۆ کرە رەهایی ب

ئايەتا (انا احللنا لك ازواجك) و بۆ موسلمانان سنوردارکر ب ئايەتا (مثنى وثلاث ورباع)، هەروەسا شاشييا مرۆڤى ئاشكرا دبيت د خواندنا ئێكێدا كو پێغەمبەرێ خودێ سەرپێچييا كرى بۆ ئايەتا دەستويرى ب چار ژنان ب تنێ داى، ل ڤێره كۆمەكا پسياران خۆ ل سەرێ مرۆڤى ددەن ئەو پسيار گومانێ بۆ گەلەك موسلمانان پەيدا دكەن ژ بەر ڤێ چەندێ مە ب فەرديت بابەتێ فرەژنييا پێغەمبەرێ خودێ ب هويرى و بابەتيى ئاماژێ پێ بدەين ب شێوێ پسيارێن بۆ مرۆڤى پەيدا بووين ل دويف خالێن خوارێ:

ئێك: مەرەم ژ پێكئينانا خێزانێن پێغەمبەرى چ بوون؟

ئەگەر ئەم بەرێخودانەكێ بۆ قورئانا پيرۆز و فەرمووودەيێن پێغەمبەرێ خودێ بكەين دێ بينين كۆمەكا مەرەمان هاتينە دانان بۆ پێكئينانا خێزانێ[1]، ئەڤ چەندە بۆ هەر موسلمانەكى و پێغەمبەرێ خودێ ژى ئێك ژ موسلمانان دهێتە هژمارتن، پێغەمبەرێ خودێ چونكى نموونەيێ ئێكێ يە بۆ چاڤلێكرنێ و دەستپێكا بانگەوازييێيە و پێدڤى ب هاريكاران هەيە بۆ ب سەر ئێخستنا بانگەوازييا وى، هەروەسا دڤێت ب ژيوار شريعەتێ خودێ جێبەجێ بكەت و كارێن سەرپێچ بۆ ئايينێ خودێ راستڤەكەت، گەلەك جاران ب گۆتن هندەك تشتێن بووينە داب و نەريت و عەدەت ناهێنە گوهۆڕين و راستڤەكرن ئەگەر ب كريار نەبيت، ژ بەر هندێ مەرەمێن وى بۆ پێكئينانا خێزانێ پتر لێهاتن، نموونە گەلەكن ژ وان: زەواجا پێغەمبەرى بۆ بويكا وى زەينەبێ يا ژ لايێ كوڕێ وى زەيد يێ زڕكوڕييێ (تبنى)، دێ د

1- بەرێ خۆ بدە پەرتووكا مە يا ئێكێ ژ زنجيرا مالا ئاڤا دێ ب بەرفرەهى ڤێ چەندێ تێدا بينى.

رێزێن خوارێدا ب بەرفرەهی ئاماژێ ب زەواجا زەیدی و زەینەبێ کەین و بەردانا وی و مەهرکرنا پێغەمبەری بۆ زەینەبێ دا بۆ مە مەرەمێن خودایی ئاشکرا بن د ئێك ژ زەواجێن پێغەمبەریدا، هەر چەندە هەر ژنەکێ ژ هەڤژینێن پێغەمبەری کۆمەکا مەرەمان ژ مەرەمێن خودایی پێ هەبوون چونکی موحەممەد پێغەمبەر بوو لەوما دێ ئاماژێ ب زەواجا وی ب زەینەبێ ب تنێ کەین وەك نموونە:

زەیدێ کوڕێ حاریسەی (خودێ ژێ رازی بیت):

زەیدێ کوڕێ حاریسەی ژ قوربانیێن شەڕێن د ناڤبەرا عەشیرێن عەربان بوو، هاتە فرۆتن د بازارێ عوکازێدا، حەکیمێ کوڕێ حیزامی کڕی، بۆ خۆ کرە بەندە، کرە دیاری بۆ مەتا خۆ خەدیجایێ، پاشی خەدیجایێ زەید کرە دیاری بۆ پێغەمبەرێ خودێ بەری ئایینێ ئیسلامێ بهێت، ئێکسەر پێغەمبەری زەید ئازاد کر، پاشێ کرە کوڕێ خۆ وەکی خەلك هەمی زڕکوڕییێ (تبنی) دکەن، عومەرێ کوڕێ خەتابی (خودێ ژێ رازی بیت) گۆت: ((مە نە دگۆت زەید کوڕێ حاریسەی، ب تنێ مە دگۆت زەید کوڕێ موحەممەدی هەتا ئایەتا ﴿ادعوهم لآبائهم﴾ هاتییە خوار وی دەمی مە گۆت: زەید کوڕێ حاریسەی))[1].

دەمێ ئایینێ ئیسلامێ هاتی گەلەك داب و نەریتێن خەلەت و سەرپێچ بۆ بنەمایێن ئایینێ ئیسلامێ د ناڤ عەرەباندا هەبوون، ژ وان داب و

1- ابن الأثير، عز الدين أبو الحسن علي بن أبي الكرم بن محمد بن الأثير (ت : 630هـ)، اسد الغابة في معرفة الصحابة، ص395.

نەريتان زڕكوڕى (التبنى)، خودايێ مەزن ب رێكا پێغەمبەرێ خۆ و هنارتنا قورئانا پيرۆز ئەو داب و نەريتێن خەلەت نەهێلان و بنبڕكرن.

پێكئينانا زەيد كوڕێ موحەممەد پێغەمبەر يێ زڕكوڕييێ ب زەينەبا كچ مەتا پێغەمبەرى مەرەمەكا نهێنى و بەرزە دبنڕا هەبوو خودايێ مەزن دڤيا ئەو مەرەم وەك ژيوار و جێبەجێكرن ل سەر پێغەمبەرێ وى بۆ بنبڕكرنا زڕكوڕييێ دناڤ عەرەباندا بهێتە ب جهئينان.

خودايێ مەزن ڤيانا زەيدى كرە د دلێ پێغەمبەرێ خۆدا، ئەو ڤيان بوو ئەگەر زەينەبا كچا مەتا خۆ بۆ زەيدى بخوازيت، پێغەمبەرى گۆت: "من دڤێت تە بۆ زەيدى بخوازم" ل دەستپێكێ زەينەبێ ئەو خواستن رەتكر و گۆت: (ئەز ژ قورەيشييامە و كچ مەتا تەمە، ئەز ل سەر زەواجا وى رازى نابم)، پشتى رەتكرنێ ئايەتەك دهێتە خوار ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾ (الأحزاب: 36)، ئەڤ ئايەتە دبيتە ئەگەر زەينەب رازى ببيت)[1].

چونكى ئەڤ زەواجە يا ب مەرەم بوو -هەروەكى مە ئاماژە پێكرى ژ بەر وێ چەندێ ژيانا وان هەردووكان ب خۆشى پێكڤە نەبۆرى، بوو ئەگەر زەيد زەينەبێ بەردەت، هەرچەندە پێغەمبەرێ خودێ (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) فەرمان ل زەيدى دكر كو ل سەر زەواجا خۆ بەردەوام بن هەروەكى خودێ دبێژيت: ﴿وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ...﴾ (الأحزاب: 37)، رامان: " بينە بيرا خۆ وەختێ تە دگۆتە ئەوێ خودێ ب ڕاستەرێكرنا خۆ كەرەم د گەل كرى، و تە ژى ب ئازادكرنا وى

1- السمرقندي، نصر بن محمد بن أحمد بن إبراهيم السمرقندي (ت: 373هـ)، بحر العلوم، ج3، ص61.

کەرەم د گەل کری: ژنا خۆ بەرنەدە و ژ خودێ بترسە (لەزێ د بەردانا وێدا نەکە)". بەلێ بڕیارا خودایی فەر دبیت بهێتە جێبەجێکرن ئەوژی بەردانا زەینەبێ و زەواجا وێ ب پێغەمبەرێ خودێ (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) دا داب و نەریتێ زڕکوڕییێ یێ خەلەت بهێتە بنبڕکرن هەروەکی خودایێ مەزن فەرمانکری و گۆتی: ﴿وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ ذَلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ (4) ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ وَلَكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ (الأحزاب: 4-5)، رامان:" و زڕکوڕێت هەوە - ئەوێت هوین ب کوڕینی خودان دکەن، و نە کوڕێت هەوە -، خودێ نەکرینە کوڕێت هەوە. ئەڤە - گۆتنا هەوە بۆ ژنێت هەوە: هوین وەکی دەیکێت مەنە ل مە، و دانانا زڕکوڕان ل جهێ کوڕان - ئاخڤتنەکە هوین بۆ خۆ دبێژن - چو بڕیار ل سەر نائێنە دانان، نە ژنێت هەوە پێ دبنە دەیکێت هەوە، و نە زڕکوڕێت هەوە پێ دبنە کوڕێت هەوە -، و خودێ ڕاستییێ دبێژیت: - نە ژن دەیکێت هەوەنە و نە زڕکوڕ کوڕێت هەوە یێت دروستن -، و هەر ئەوە ڕێکا ڕاست دیار دکەت، هوین ب ناڤێ بابێ وان گازی وان بکەن، ئەڤە - گازیکرنا وان ب ناڤێ بابێت وان - ل دەڤ خودێ دروستترە، ڤێجا ئەگەر هوین نەزانن بابێت وان کینە ئەو برایێت هەوە یێت دینینە و هەڤالێت هەوەنە، و گونەه ل سەر هەوە نینە ئەگەر هوین ب خەلەتیڤە - ب ناڤێ کوڕینییێ - گازی وان بکەن، بەلێ بۆ هەوە گونەهە ئەگەر هوین ب مەخسەد و ژ دل بێژن، و خودێ یێ گونەه ژێبەر و دلۆڤانە.."

خودایێ مەزن ل سەر حەفت عەسمانان زەینەب ل پێغەمبەرێ خۆ مەهرکر، ڕاستییا وێ دبێژیت: ﴿فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ

عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا﴾ (الأحزاب: 37)، **رامان:". ڤێجا وەختێ زەيدى هەوجەيى پێ - ب زەينەبا كچا جەحشى - نەمايى و بەردايى، مە ل تە ماركر، دا چو تەنگاڤى ل سەر خودان باوەران نەمينيت د ماركرنا ژنێت زڕكوڕێت خۆدا ئەگەر زڕكوڕان بەردان، و ب ڕاستى ئەمرێ خودێ هاتەدان - بێى لێڤەبوون -".**

ئەگەرێ ڤێ زەاجێ ئەوبوو هەروەكى خودايێ مەزن ئاشكرا كرى دەمێ دبێژيت: ﴿لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا﴾.

سەرپێچيێن زڕكوڕيێ بۆ بنەمايێن ئايينى:

ئێك: باب و دەيكێن دروست بۆ عەيالى ئەو باب و دەيكن ئەوێن ب رێكا ژن و مێرينييێ زارۆك ژێ پەيدا دبن. د زڕكوڕيێدا وەسا نينە.

دوو: زڕكوڕ نابيتە كوڕێ دروست بۆ كەسەكى چونكى ژ نفشێ وان پەيدا نەبوويە.

سێ: مادەم كوڕێ زڕكوڕييێ نەبيتە كوڕێ دروست بۆ مرۆڤى وى دەمى نابيتە ميراتگرێ مرۆڤى، هەروەكى خودايێ مەزن دبێژيت: ﴿وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَى أَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا﴾ (الأحزاب: 6)، **رامان:" و خودان مرۆڤ هندەك ژ وان هێژاتر و هەقترن د ميراتخۆرييێدا ژ هندەكێت دى ژ خودان باوەر و مشەختييان، ژ بلى هندێ هوين قەنجييەكێ د گەل برايێت خۆ يێت خودان باوەر و مشەخت د ژيانا خۆدا بكەن، يان ب وەسيەت بۆ وان ڤەبڕن ئەڤە**

دروستە، و ئەڤ حوکمە -میراتخۆرییا مرۆڤێت ئێك بۆ ئێكدوو- د کتێبا خودێدا -ئانکوو د دەپێ پارستیدا- یا نڤیسی بوو".

چار: ئەگەر کوڕێ زڕکوڕییێ چ پەیوەندییا دروست ب بابێ ب زڕکوڕییێ بوویە باب نەبیت وی دەمی چ گونەھ و کێماتی نابیت ئەگەر ئێك بویکا کوڕێ خۆ یێ ژ کوڕێ زڕکوڕییێ ماربکەت پشتی بەردانێ؛ چونکی کوڕێ وی یێ دروست نینە.

پێنج: ب رێیا کوڕێ زڕکوڕییێ تێکەلی پەیدا دبیت ئەوا دبیتە سەرپێچ بۆ بنەما و دەڤێن ئایینی وەك: بەرێخۆدانا حەرام، تێکەلی، خەلوە، دەستکرن، ووو...؛ چونکی کوڕێ وان یێ دروست نینە.

مە ژ ڤان خالان بەسکر دا درێژ نەبیت، ئەگەر تە بڤێت ب بەرفرەهی دێ ڤی بابەتێ د کتێبێن فقهیدا بینی.

خواندەڤانێ رێزدار:

زەواجا پێغەمبەرێ خودێ ب زەینەبێ هەروەکی مە ب شێوەیەکێ رۆن و ئاشکرا ئاماژە پێکری ئێك ژ مەرەمێن پێکئینانا خودایی بوو ژ بۆ بنبڕکرن و نەهێلانا داب و نەریتەکێ خەلەت و یێ سەرپێچ بۆ بنەمایێن ئایینێ ئیسلامێ ب رێکا ب جهئینانا وێ ل سەر پێغەمبەرێ خۆ ب جهئینا، دبیت گومان ئان دلگرانی بۆ گەلەك کەسان پەیدا بیت ئەگەر ب رێیا دەقی ب تنێ بیت دا ژ گومان و دلگرانییێ ب دەرکەڤن پێغەمبەرێ خودێ ئەڤ زەواجە ل سەر خۆ ب جهئینا.

وەکی ڤێ مەرەمێ ئەگەر ئەم بەرێ خۆ ب دەینە هەمی زەواجێن پێغەمبەری دێ بۆ هەر هەڤژینەکێ ژ هەڤژینێن وی کۆمەکا مەرەمان د ناڤدا بینین ئەو مەرەم ئەون یێن خودایێ مەزن مەرەم پێ هەیین دا

شریعەتێ خودایێ مەزن بۆ خەلکی پێ بهێتە رۆن و ئاشکراکرن، ئەڤ چەندا بۆری ب تنێ بۆ پێغەمبەرێ وی دروستە چونکی ئەو نموونەیێ ئێکێیە بۆ چاڤلێکرنێ بۆ راستڤەکرنا گەلەك خەلەتیێن د ناف جڤاکیدا.

دوو: ئەرێ پێغەمبەرێ خودێ کەسەکێ شەهوانی بوو؟

هەر کەسێ ب نزمترین بەرێخودان بەرێ خۆ بدەتە پێکئینانا خێزانێ ژ لایێ پێغەمبەرێ خودێ دگەل هەڤژینا وی خەدیجایێ دێ بۆ وی ئاشکرا بیت کو پێغەمبەر نە کەسەکێ شەهوانی بوو، هەرچەندە راستییەکا هەی دڤێت هەمی ژن وێ راستییێ بزانن ئەوژی ئەڤەیە: ((چ زەلام نینن حەز بۆ چێنەبن فرەژنییێ نەکەن د ژییێ خۆ یێ زێرپیندا ب تایبەت ئەو زەلامێن چووینە د هێلینا زێرپیندا، ژییێ زێرپین ژ (25) سالییێ حەتا (50) سالییێیە))، دگەل وێ چەندێ پێغەمبەرێ خودێ (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) د ژییێ خۆ یێ زێرپیندا فرەژنی نەکر.

د رێزێن خوارێدا دێ ئاماژێ ب کۆمەکا خالێن گرنگ کەین ئەوێن گرێدای ب خەدیجاییێڤە هەڤژینا پێغەمبەرێ خودێ دا بەرسڤا پسیارێ ب رۆنی ئاشکرا ببیت کو پێغەمبەرێ خودێ نەکەسەکێ شەهوانی بوو!!:

ئێك: دەمێ پێغەمبەری خێزان دگەل خەدیجایێ پێکئینای ژییێ وی (25) سال بوون، و یێ خەدیجایێ (40) سال، ئەڤ چەندە بەلگەیە کو ئەگەر پێغەمبەرێ خودێ کەسەکێ شەهوانی با دا کچەکا د ژییێ خۆدا ئینیت نە یا (15) سالان ژ وی مەزنتر[1].

1- بەرێ خۆ بدە، ابن الأثیر، عز الدین أبو الحسن علي بن أبي الکرم بن محمد بن الأثیر (ت : 630هـ) اسد اغابة في معرفة الصحابة، ج1، ص10.

دوو: پێغەمبەری ژییێ خۆ دگەل هەڤژینا خۆ خەدیجایێ بۆراند هەتا خەدیجایێ وەغەرکری د ژییێ (65) سالییێدا، و یێ پێغەمبەری ببوونە (49) سال، ب ڤێ پێزانینێ خەدیجایێ (24) سالان ژییێ خۆ دگەل پێغەمبەری بۆراند وەك هەڤژین[1].

سێ: هندی موحەممەد پێغەمبەر دگەل هەڤژینا خۆ خەدیجایێ -کو د بیتە ژییێ وی یێ زێڕین- هیچ فرەژنییەك نەکر، نێزیکی هیچ جارییەکێ نەبوو، بۆ زانین: ب دەستڤەئینانا جارییان ل سەر دەمێ وی تشتەکێ گەلەکێ ب ساناهی بوو.

چار: فرەژنی و هەبوونا جارییان ل سەر دەمێ پێغەمبەری ژ گوپیتکا سنج و عەدەتێن عەرەبان دهاتە هژمارتن، هیچ عەیبدارییەك نەبوو ئەگەر کەسەکی فەرەژنی کربا، ئان کۆمەکا جارییان ئینابا.

پێنچ: د گەل ڤی سنج و عەدەتێ عەرەبان یێ فرەژنییێ و هەبوونا جارییان موحەممەد پێغەمبەری د ژییێ خۆ یێ زێڕیندا هیچ فرەژنییەك نەکر، نێزیکی هیچ جارییەکێ نەبوو.

شەش: ئەگەر موحەممەد پێغەمبەر یێ شەهوانیبا ئان ڤیابا فرەژنییێ بکەت ئان جارییان ل دۆر خو کۆم بکەت د ژییێ خۆ یێ زێڕیندا بێگۆماند شیانێن ویدا بوو ب هژمارا هەزاران جارییان ل دۆر خۆ کۆم بکت، هەر کچا وی ڤیابا و حەز ل سەر هەبا دا ئینیت؛ چونکی کەسەکێ بێ هەڤڕك بوو ژ لایێ ناڤ و دەنگی و بنەمال و راستگۆیی و ئەمانەت و خزمەتێ.

حەفت: ئەرێ بۆچی موحەممەد پێغەمبەر ژ ناف هژمارا هەزاران کچێن جوان و جەحێل، ژ ناف هژمارا هەزاران جارییاندا ژنەکا بیژن، و یا دوو

1- بەرێ خۆ بدە، ابن الأثير، اسد اغابة في معرفة الصحابة، ج3، ص10 و 337.

مێر کرین بەری وی، و یا (15) سالان ژ خۆ مەزنتر هەلبژارت، ژ وێ ب تنێ بەسکر، فرەژنی نەکر هەتا وێ وەغەرکری، موحەممەدی ژییێ خۆ یێ زێرین دگەل وێ ب تنێ بۆراند؟، ئەگەر موحەممەد پێغەمبەر کەسەکێ شەهوانی با، گرداریێ جنسی با دا ب ڤێ چەندێ رازی بیت؟.

بەرسڤ: ب نزمترین بەرێخۆدان نەخێر!.

هەشت: مە نەدیتییە چ کەس خێزانێ بێی مەرەم پێکبینیت پا تو چ دبێژی بۆ کەسەکی ببیتە: پێغەمبەر، دویماهی، پێشەوا، نموونە بۆ چاڤلێکرنێ ب هژمارا مەلیارەهان مرۆڤان ب درێژییا مێژوییێ خێزانێ پێکبینیت بێی مەرەم!، ئان ل سەر بنیاتێ جنسی ب تنێ!. ب تایبەت هندەك مەرەمێن تایبەت یێن خودایی بۆ پێغەمبەرێ خۆ داناین وەك یا مە ئاماژە پێکری د زەواجا زەینەبێدا (خودێ ژێ رازی بیت).

خواندەڤانێ رێزدار:

هەر کەسەك حەز دکەت ئەگەر د شیاندا بیت د ژییێ خۆ یێ زێریندا هەمی گرێ خۆ یێ جنسی ب مەزێخیت، فرەژنییێ بکەت، هژمارەکا جارییان ل دۆر خۆ کۆم بکەت، ب تایبەت ئەگەر ژ سنج و عەدەتێن ملەتێ وی بیت، بەلێ پشتی بۆ مە پێزانین چێبووین ل دۆر خالێن بۆری ل سەر موحەممەد پێغەمبەر بۆ مە ئاشکرابوو کو پێغەمبەر (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) نە کەسەکێ شەهوانی بوو، نە کەسەکێ گرداریێ جنسی بوو، ژییێ خۆ یێ زێرین هەمی دگەل هەڤژینا خۆ یا دانعەمر بۆراند ئەڤا (15) سالان ژ وی مەزنتر، راستییەك یا هەی کو هەمی زەلام و ژنك ئەڤێن گەهشتینە سەر (50) سالییێدا وێ راستییێ دزانن، کو پتریا ژنان دەمێ ژییێ وان دگەهیتە سەر (45) سالییێدا حەزا ژنینییێ ل دەف لاواز دبیت، ئەو گەرم و گورپیا

جنسی و شەهوەتێ ئەوا د ژییێ زێڕپیندا هەی ب تەمامی سار دبیت، بەلێ دگەل ڤێ چەندێ هەمییێ موحەممەد پێغەمبەری فرەژنی د ژییێ زێڕپیندا دگەل خەدیجایی نەکر، چ جارییە نەئینان، هەتا خەدیجایێ وەغەرکری، ب راستی ئەڤ چەندە هەمی د سەلمینن کو موحەممەد پێغەمبەر نەکەسەکێ شەهوانی بوو، نە گرێدارێ جنسی بوو.

سێ: بۆچی پێغەمبەری خەدیجا یا (40) سالی هەلبژارت؟:

دڤێت هەڤژینا موحەممەد پێغەمبەر ئەوێ کو دێ بیتە: پێشەوا، نموونە بۆ چاڤلێکرنێ ب هژمارا مەلیارەهان مرۆڤان، پێغەمبەرێ دویماهییێ، دڤێت ئەو هەڤژین یا خودان رەوشتێن بەرز و بلند بیت، تێگەهشتی و ب ئاقل بیت، یا خۆراگر بیت، ژ وان هەڤژینان بیت ب کێر بەرمالا پێغەمبەری بهێن لەوما کتێبێن سیرەتێ سالۆخەتێن خەدیجایێ ڤەدگێڕن، دبێژن:

خەدیجا ژنکەکا ب ئاقل، ئەمین، شارەزا، تێگەهشتی، بازرگان، زەنگین، خودان بنەمال، دەهمەن پاقژ بوو. ژ هەمی ژنێن سەردەمێ خۆ پاقژتر بوو، یا خۆراگر بوو، هەرچەندە دەستپێشخەرییا زەواجێ ژ خەدیجایێ بوو بۆ پێغەمبەرێ خودێ پشتی کو ئەمانەتا پێغەمبەری دیتی دەمێ بازرگانی ب مالێ وێ کری دەمێ دگەل خزمەتکارێ وێ مەیسەرەی چووینە شامێ[1]، دگەل وێ چەندێ خودایێ مەزن رێخۆشکرن پەیداکرن ئەڤ هەڤژینییە بهێتە پێکئینان، هەڤژینی هاتە پێکئینان وەك بنیاتەکێ ماددی، مەعنەوی، خێزانی یێ بهێز بۆ پێغەمبەرێ خودێ، ژ باشییێن خەدیجایێ دەمێ

1- بەرێ خو بدە، ابن الأثیر، اسد اغابة في معرفة الصحابة، ج3، ص338.

موحەممەد بوویە پێغەمبەر کەفتە د ناڤبەرا دوو بەروکێن شەڕی یێن مەزندا:

ئێك: بەروکا د ناف مالێدا.

دوو: بەروکا ژ دەرڤەیی مالێ.

هەڤژینا وی خەدیجا بوو مەزنترین چەپەرێ ناف مالێ بۆ هەڤژینێ خۆ، ب پارەیێ خۆ و مالێ خۆ ژی، و ب ئارامکرنا دەروونی بۆ هەڤژینێ خۆ ژی.

هەر کەسێ کێمترین پێزانینان ل سەر ژیاننامەیا موحەممەد پێغەمبەری وەربگریت دێ زانیت کو خودانێ کەسایەتییەکا بەرز و بلند بوو، کەسێ چو کێشە ل سەر کەساتییا وی ژ لایێ جنسیڤە نەبوون، نە ژ هەڤالێن وی و نە ژ دوژمنێن وی، ئەگەر کافرێن قورەیشییان ئێك بەلگە ژی ل سەر هەبا دا ڤێ چەندێ ئازرینن، بەلگە ل سەر ڤێ چەندێ پەرتووکێن سیرەتا وی ژ ڤێ چەندێ د ڤالانە.

چار: ئەرێ راستە فرەژنی بۆ پێغەمبەری ب رەهایی هاتییە دەستویردان؟

مە ل دەستپێکێ ئاماژە ب وێ چەندێ کر کو گەلەك ئایەت و فەرموودە هەنە ئاشکراییا وان ب سەرڤە سەرڤە رامانەکێ ددەن، ئەگەر ب هویری بەرێ خۆ بدەینێ دگەل هندەك ئایەت و فەرموودەیێن دی دێ هندەك رامانێن دی ئاشکرا بن، نە ئەوێن مرۆڤی ب سەرڤە سەرڤە دیتین و خواندین، فرەژنییا پێغەمبەرێ خودێ ژی ئەو بابەتە کو د راستییا خۆدا ب رەنگەکێ رەهایی نەبوو بەلکی هاتبوو سنوردارکرن و بەرتەنگکرن، بەرتەنگکتر ژ موسلمانان، بەرفرەهییا ڤێ چەندێ دێ د شرۆڤەکرنا ئایەتا خوارێدا دیار بیت ب هەڤبەرکرن دگەل چەندین ئایەتێن دی ئاماژێ پێ دەین:

گۆتنا خودایێ مەزن: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ (الأحزاب: 50).

ئەگەر مە بڤێت رامانا هەر ئایەتەكێ ب تەمامی بزانین دڤێت ئایەتێن ب وی بابەتیڤە د گرێدایی كۆم بكەین و بخوینین دا ب دروستی ب گەهینە رامانا تەمام، سەبارەت شرۆڤەكرنا ئایەتا بۆری دێ ئاماژێ ب رامانێن گرنگ دەین د خالێن خوارێدا:

ئێك: ل دەستپێكی دڤێت ئەم بزانین بەری ئایینێ ئیسلامێ بهێت كو د سنج و عەدەتێن عەرەباندا بوو، هەروەسا ل دەف ئایین و پێغەمبەرێن بەرێ ژی فرەژنی تشتەكێ سروشتی و ب شێوازەكێ بێ سنور هەبوو، هەروەكی مە د بەشێ دوویێدا ئاماژە پێكری.

دوو: هەبوونا جاری و بەندەیان ل دەف هەمی ئایینێن عەسمانی، یێن عەردی –كۆم و رێبازان (الملل والنحل) بەری و پشتی ئایینێ ئیسلامێ بهێت تشتەكێ سروشتی و نورمال بوو، لێ ئایینێ ئسلامێ تاكە ئایین بوو جوانترین سەرەدەری كری دگەل جاری و بەندەیان.

سێ: ئایینێ ئیسلامێ ب گشت فرەژنێ سنوردارکر ل سەر هەمی زەلامێن موسلمانان بێی جیاوازی ب ئایەتا: ﴿...فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكَ أَدْنَى أَلَّا تَعُولُوا..]، (النساء: 3)، **پشتی هنارتنا ڤێ ئایەتێ هەر موسلمانەكێ زێدەتر ژ چار ژنان ل دەف هەبیت د ڤێت چاران بهێلیت، یێن دی بەردەت، ئانكو د ئێك دەمدا ناچێبیت زێدەتر ژچار ژنان ل دەف چ زەلامان هەبن، پێغەمبەر ژی ئێكە ژ وان موسلمانان.**

چار: ل دویف ئایەتا سنوردارکرنا فرەژنییێ دڤێت پێغەمبەرێ خودێ ژی بهێتە سنوردارکرن، وی دەمی موحەممەد پێغەمبەر (9) ژن هەبوون، ئانکو دڤێت چار ژنان ژ هەڤژینێن خۆ ژێبگریت، هەر پێنجێن دی بەردەت، بەلێ ب ڤی رەنگی دێ ژنکێن پێغەمبەری ئەڤێن دهێنە بەردان زەرەرمەند بن، بۆچی؟ ژ بەر دوو ئەگەران:

ئەگەرێ ئێکێ: چونکی ژنکێن وی دەیکێن موسلمانانە: ﴿.. وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ..﴾ (الأحزاب: 6).

ئەگەرێ دووێ: ناچێبیت دەیکێن موسلمانان پشتی پێغەمبەرێ خودێ شوی ب کەسێ بکەن، ڤێجا چ ب مرن ئان ب بەردان، راستییا وێ خودایێ مەزن دبێژیت:﴿وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا﴾ (الأحزاب: 53).

ب ڤی دەست و داری ب تنێ دێ ژنکێن پێغەمبەری زەرەرمەند بن ئەڤێن دهێنە بەردان؛ چونکی ژنکێن پێغەمبەری پشتی بەردانێ مافێ شویکرنێ نابیت ئەوژی ب فەرمانا خودێ؛ چونکی دەیکێن موسلمانانە، بەروڤاژی ژنکێن دی یێن موسلمانان ئەڤێن دهێنە بەردان ژ بەر کو وان مافێ شویکرنێ یێ هەی پشتی بەردانێ.

پێنج: وەك دادپەروەرییەکا خودایی دا مافێن هەڤژینێن پێغەمبەرێ خودێ ئەڤێن زێدە ژ چاران بەرزە نەبن، وەك رێزەك بۆ هەڤژینێن پێغەمبەری کو بمیننە د مالێن پێغەمبەریدا ئەڤێن پێغەمبەرێ خودێ ژێگرتین ل سەر دنیایێ، جوانییا وێ، وەك بەردەوامییەك بۆ ئایەتا ئاماژە ب وێ چەندێ کری کو ژنکێن پێغەمبەری دەیکێن موسلمانانە، تایبەتمەندییەك دا هەڤژینێن پێغەمبەرێ خودێ، دەستویری دایێ کو هەر

نەھ ژنکێن وی بمیننە ل دەف وی، بۆ وی حەلالکرن ب ئایەتا: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ...﴾ (الأحزاب: 50).

شەش: د ھەمان دەمدا پێغەمبەرێ خودێ ژی ھاتە سنوردارکرن ب فرەژنییێ و ب شێوەیەکێ بەرتەنگتر ژ موسلمانان، چەوا؟

ل دویف دەقێ قورئانێ ژ بلی وان نەھ ھەڤژینان بۆ پێغەمبەری نینە ھیچ ژنکەکا دی بینیت، ڤێجا چ ب بەردانێ ئان ب مرنێ، ئان ب گوھۆڕینی، ھەروەکی خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا﴾ (الأحزاب: 52).

حەفت: ل ڤێرە جیاوازییەکا مەزن چێبوو دناڤبەرا بازنەیێ فرەژنییێ بۆ پێغەمبەرێ خودێ، و بۆ موسلمانان، ئانکو ئەو بازنەیێ فرەژنییێ بۆ موسلمانان چێبوویی چەند جاران ژ بازنەیێ فرەژنییا پێغەمبەرێ خودێ مەزنتر لێھات، چەوا؟

ھەر موسلمانەکێ حەز ھەبیت ل سەر فرەژنییێ ئەو موسلمان دشێت چار ژنا بینیت د ئێک دەمدا، ھەر دەمێ وی بڤێت دشێت ھەر چاران بەردەت، بچیت چارێن دی بینیت، ئان ئێکێ بەردەت و ئێکا دی ل شوینێ بینیت، ئەھا ھوسا بۆ وی دروستە، بەلێ بۆ پێغەمبەرێ خودێ ب ڤی شێوەی نەدروستە، ئانکو: ئەگەر پێغەمبەرێ خودێ ژنکەکا خۆ بەردا، ئان ژنەکا وی مر، بۆ وی نینە چ ژنکێن دی ل شوینا وێ بینیت، ل دویف دەقێ بەری نوکە ئەڤێ مە ئاماژە پێکری، ھەروەکی خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ...﴾.

هەشت: وەك دەق و ژيوار خودايێ مەزن هەلبژارتن دا پێغەمبەرێ خۆ ل سەر دابەشكرنا نڤستنا دگەل هەڤژينێن خۆ، گۆت: يا تە بڤێت ل دەف بنڤە، يا تە بڤێت شەڤا وێ گێروكە، ئەڤ چەندە دێ يا ب دلێ هەمى هەڤژينێن تە بيت، دێ دپێ رازى بن و باوەرناكەن، هەروەكى خودايێ مەزن دبێژيت: ﴿تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا﴾ (الأحزاب: 51)؛ **چونكى ل شوينا بهێنە بەردان ب ڤى شێوازى بۆ وان باشترە، ئەڤ چەندە نە ب دەرفەت ديتنە (ئستيغلالكرنە)، نەخێر!؛ چونكى كارێ پێغەمبەرێ خودێ نە ب تنێ نڤستنا دگەل ژنكانە، وى كارێن مەزنتر يێن هەين بەلێ خودايێ مەزن يێ حەكيمە هەر تشتەكى ددانيتە د جهێ ويدا، ستەمێ ل كەسێ ناكەت.**

نەه: بەلگەيەكێ دروست ل سەر حەزا پێغەمبەرى بۆ فرەژنييێ پتر ژ نەه ژنان بەلێ ب مخابنيڤە ژ لايێ خودايێ مەزنڤە حەزا وى هاتە رەدكرن؛ چونكى ئەو يێ سنورداركرييە ب وان ژنێن بۆ خۆ ئينابن، ئبن عەبباس (خودێ ژێ رازى بيت) دبێژيت: (پشتى جەعفەرێ كورێ ئەبى تالبى هاتييە شەهيدكرن پێغەمبەرێ خودێ حەز ل سەر پێكئينانا خێزانێ هەبوو دگەل ئەسما كچا عەميسى هەڤژينا جەعفەرێ كورێ ئەبى تالبى، بۆ خۆ ئەسما خواست، بەلێ خودايێ مەزن نەهى ژێ كر، نەهێلا ب خوازيت، ب ئايەتا : ﴿لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا﴾ (الأحزاب: 52)[1].

1- البغوي، محيي السنة، أبو محمد الحسين بن مسعود البغوي (ت: 510هـ)، معالم التنزيل في تفسير القرآن = تفسير البغوي، المحقق: حققه وخرج أحاديثه محمد عبد الله النمر -

خواندەڤانێ رێزدار:

د خالێن بۆریدا بۆ مە ئاشكرا دبیت كو پێغەمبەرێ خودێ (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) وەكى هەمى موسلمانان یێ سنوردارکرى بوو ب چار ژنان نە ب شێوەیەکێ رەهایى، ژنكێن وى یێن زێدە ژ چار ژنان وەك دیاریيەکا خودایى و تایبەتمەندیيەك بۆ پێغەمبەرێ خودێ هێلان، دا هەڤژینێن پێغەمبەرى یێن پتر ژ چار ژنان ژ ماڤێ شویکرنێ بێ بەهر نەبن نەهێلا بهێنە بەردان.

ژ بلى ڤێ چەندێ هەمییێ ژنكێن پێغەمبەرى هەمى دەیكێن موسلمانانە، ئەو موسلمانێ قەبیل بكەت ژنكێن پێغەمبەرى دەیكێن وى بن دێ چەوا بەحسێ دەیكا خۆ ب خرابى كەت؟!، ئەگەر هندەك كێماسى ل دەف دەیكێن مرۆڤى هەبن هەرچەندە ژنكێن پێغەمبەرى ژێ دبەرینە مرۆڤ دێ وان كێماسییان ڤەشێریت، بەحس لێ ناكەت دگەل وێ چەندێ خودایێ مەزن و پێغەمبەرێ وى ب شێوەكێ بەرفرە سوحبەتا دەیكێن مە موسلمانان رۆنكر و بەرچاڤكر ئەڤ چەندە جهێ فەخرێ یە بۆ مە موسلمانان.

هندەك رامانێن گرنگ بۆ پەیڤ و ئایەتێن بۆرى:

ئێك: پەیڤا ﴿أُجُورَهُنَّ﴾، بۆچى ئاماژە ب ئوجرە ئانكو كرێێ كر و ب مەهرێ و صیداقێ نەكر؟، دەمێ ئەم ئایەتا پشتى وێ دخوینین ئەڤا پێغەمبەرى ئازاد دكەت یا بڤێ بچیتە دەف و یا بڤێت گیروكەت، هینگێ پەیڤا ئوجرە گونجایترە د ڤێ ئایەتێدا بهێت لەوما گۆت: ئەو ژنكێن تە

عثمان جمعة ضميرية - سليمان مسلم الحرش، دار طيبة للنشر والتوزيع، ط4، (1417 هـ - 1997 م)، ج6، ص368.

ئوجرا وان ئـانكو تـه مـه‌هرا وان دايـێ بـۆ تـه هاتنـه حـه‌لالكرن، چونكى يا بقێت بچيته دەف و يا بقێت گێروكەت د رامانا خۆدا وەكى كريێ لێ دهيـت، بەلێ پا هەر هەڤژينێن وينه.

دوو: پەيڤا ﴿وامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ﴾، **رامان: ژنكا خودان باوەر يا خۆ دكەتـه ديـارى بـۆ پێغەمبـەرى بـێ بەرانبـەر ئەگـەر پێغەمبـەرى ڤيـا بـۆ خـۆ قەبيلكـەت حەلاله، ئەڤ چەنده نابيته بەلگه كو پێغەمبەر يێ گرێدارێ جنسييه، بـەلكى ئـەڤ چـەنده ئاشـكراكرنا بهـايێ پێغەمبەراتييێـيـه، و سـەلماندنه بـۆ گـران قەدرييا مالا پێغەمبەراتييێ، چونكى د سنج و عەدەتێن ژنكاندا كێماتييـەكا هەره مەزنه ژنك خۆ بكەته ديارى بۆ زەلامـەكێ بـێ بەرانبـەر، ب تـنێ بـۆ پێغەمبـەرێ خـودێ تێنـەبيت. ئـانكو بـۆ چ ژنكێن خـودان بـاوەر نينـه خـۆ بكەته ديارى بۆ چ موسلمانان ئەڤ چەنده تايبەته بۆ پێغەمبەرى.**

سێ: دەمـێ ئايـەتا: ﴿وامْـرَأَةً مُؤْمِنَـةً إِنْ وَهَبَـتْ نَفْسَـهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ **هاتييه خوار دەيكا مه عائيشايێ گۆت: (بۆ من جهێ مەندەهوشييێيه چەوا ژنكەك خۆ بكەته ديـارى بـۆ زەلامـەكى بـێ بەرانبــەر)، پشـتى ئـەڤ ئايەتـه هاتييـه خـوار، عائيشـايێ گـۆت: يـا پێغەمبـەرێ خودێ ئەز دبينم خودايێ ته ل دويف هەوايێ ته لەزێ دكـەت)، ئينا پێغەمبەرى ژى گۆت: (ئەگـەر تـوژى تـەقوا خـودێ بكـەى دێ ل دويـف هەوايێ تـه ژى لـەزێ كـەت)، ئـانكو: دەمـێ پێغەمبـەرى حـەزێن خـۆ هـەمى داينه خودايێ مەزن، وى دەمى خودايێ مەزن ژى ل دويف دلـێ پێغەمبـەرى دايێ.**

چار: خودایێ مەزن كچ مام و كچ مەت و كچ خال و كچ خالەتێن پێغەمبەری بۆ حەلالكرن ئەگەر بۆ خۆ بینیت، بەلێ وەك تێبینی: چ ژ هەڤژنێن پێغەمبەری ژ ڤان كچێن مرۆڤێن وی یێن بۆری نەبوون.

پێنج: زانایێن مە د رێككەفتی نینن ل سەر وێ چەندێ كا پێغەمبەری ژن هەبوون یێن خۆ بۆ كرینە دیاری ئان نە، هندەك دبێژن: نەبوون، و هندەك دبێژن: ژنكێن خۆ كرینە دیاری هەبوون ژ وان چار بوون: (مەیمونە كچا حارس یا هیلالی، و زەینەب كچا خوزەیمە (أم المساكين)، و ئوم شەریك كچا جابر، و خەولە كچا حەكیم)، ئەڤ راستییە نە ژ كێشەیێن مەزنە، دبیت هەبن خۆ كربنە دیاری بەلێ پێغەمبەری نە ڤیاینە و قەبیلنەكرینە، ئان یێن قەبیلكرین وەكی هەر چارێن مە ئاماژە پێكری بەلێ پشتی هینگی مەهرێن وان یێن داینێ.

ل دويماهييێ:

ژ دل دوعا ژ خودێ دكەم ئـەڤ پەرتووكـە ژ مـە قـەبيل كربيـت، شـيابين خزمەتا خێزانا موسلمان بكەين، هندەك دەرگـەهێن دروسـت ڤەكـەين، نيشـا خواندەڤانێ خۆ يێ رێزادر بدەين...

ئەگەر كێماتى هەبن ئەو ژ مەيـە، ئەگـەر ب دروسـتى پـەيام گەهشـتبيت ئەو ژ خودايێ مەزنە.

راستە ئەڤ پەرتووكە يا دوماهييێيە ژ (زنجيرا مالا ئاڤـا) بـەلێ زنجـيرە ب دويماهى نەهاتييە ل هيڤييا بەرهەمێن مە بن يێن بهێن، ب ئانەهييا خودێ دێ پەرتووكێن مە گەهنە بەردەستێ تە ل سەر بابەتێن جۆرا و جۆر.

مە ژ دوعايێن خۆ بێ بەهر نەكە.

ژێدەر

1. قورئانا پیرۆز.

2. القرطبي، أبو عبد الله محمد بن أحمد بن أبي بكر بن فرح الأنصاري الخزرجي شمس الدين القرطبي (ت: 671هـ)، الجامع لأحكام القرآن = تفسير القرطبي تحقيق: أحمد البردوني وإبراهيم أطفيش، الناشر: دار الكتب المصرية - القاهرة، الطبعة: الثانية، 1384هـ - 1964 م.

3. ابن كثير، أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي البصري ثم الدمشقي (ت: 774هـ)، تفسير القرآن العظيم المحقق: سامي بن محمد سلامة، الناشر: دار طيبة للنشر والتوزيع، الطبعة: الثانية 1420هـ - 1999 م

4. ابن الأثير، عز الدين أبو الحسن علي بن أبي الكرم بن محمد بن الأثير (ت : 630هـ)، اسد الغابة في معرفة الصحابة،

5. ابن الأثير، عز الدين أبو الحسن علي بن أبي الكرم بن محمد بن الأثير (ت : 630هـ) اسد اغابة في معرفة الصحابة،

6. البغوي، محيي السنة، أبو محمد الحسين بن مسعود البغوي (ت: 510هـ)، معالم التنزيل في تفسير القرآن = تفسير البغوي، المحقق: حققه وخرج أحاديثه محمد عبد الله النمر - عثمان جمعة ضميرية - سليمان مسلم الحرش، دار طيبة للنشر والتوزيع، ط4، (1417 هـ - 1997 م).

7. البخاري، الجامع الصحيح المختصر، محمد بن إسماعيل أبو عبدالله البخاري الجعفي، 256/194، تحقيق د. مصطفى ديب البغا، دار ابن كثير، اليمامة، (1407 - 1987)، بيروت.

8. مسلم، المسند الصحيح المختصر بنقل العدل عن العدل إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، مسلم بن الحجاج أبو الحسن القشيري النيسابوري (ت: 261هـ)، المحقق: محمد فؤاد عبد الباقي، الناشر: دار إحياء التراث العربي - بيروت.

9. سنن أبي داود، أبو داود سليمان بن الأشعث بن إسحاق بن بشير بن شداد بن عمرو الأزدي السِّجِسْتاني (ت: 275هـ)، المحقق: محمد محيي الدين عبد الحميد، الناشر: المكتبة العصرية، صيدا - بيروت.

10. الترمذي، سنن الترمذي، أبو عيسى محمد بن عيسى الترمذي، (الجامع الكبير "سنن الترمذي")، المحقق: د. بشار عواد معروف، الناشر: دار الجيل ـ بيروت + دار الغرب الإسلامي ـ بيروت، ط2، 1998م.

11. ابن ماجة، محمد بن يزيد القزويني، (ت: 272هـ)، (سنن ابن ماجة)، دار إحياء الكتب العربية.

12. موطأ الامام مالك رحمه الله.

13. السمرقندي، نصر بن محمد بن أحمد بن إبراهيم السمرقندي (ت: 373هـ)،

14. السيد سابق، فقه السنة، دار الفكر، بيروت لبنان، ط4، (1403هـ - 1983م).

15. أبو مالك، كمال بن السيد سالم، صحيح فقه السنة وأدلته وتوضيح مذاهب الأئمة، المكتبة التوفيقية، القاهرة-مصر.

1. ريّكانى، مەلا ئەحمەد جەلالەدين ريّكانى، (مەرەم و بەريّخودانا ئايينىّ ئيسلامىّ بوّ پيّكئينانا خيّزانىّ)، زنجيرا مالا ئاڤا..(1)، چ1، 2020 زايينى، كوردستانا عيّراقىّ.

16. رۆژناما (العرب)، 22/ 1/ 2019 زایینی، سالا (41)، هژمارە: (11234) بابەت: (الزواج من أجل الإنجاب يكشف تغير نظرة الفتيات للأسرة)، محمد عبدالهادي.
17. كبارة، د. عبدالفتاح محمد ظافر كبارة، الزواج المدني دراسة مقارنة، دار الندوة الجديدة، بيروت - لبنان،
18. ندا أبو أحمد، أسباب الزواج العرفي وموقف الشرع منه، ذ الكتبة الشاملة.
19. سيد قطب، السلام العالمي في الاسلام،
20. التوراة: سفر التكوين والملوك.
21. الانجيل: الاصحاح الخامس والعشرين انجيل متى.
22. المنصورفوري، محمد سليمان، (ت: 1348هـ)، رحمة للعالمين، ترجمة من الأردية إلى العربية: د. سمير عبد الحميد إبراهيم، الناشر: دار السلام للنشر والتوزيع – الرياض، ط1.

مەلا ئەحمەد جەلالەدین ئیبراهیم رێکانی

- ل سالا 1978 بوویە.
- خاندنگەها سەرەتایی ل شیلادزێ ب دووماهی ئینایە.
- ل سالا 1999—2000 پەیمانگەها پێش نڤێژو ووتارخوینان ل باژێرێ دهۆك دەرچوویە.
- ل سالا 2004—2005 ل کۆلیژا ئیمام ئەعزەم (الجامعە) ل مویسل دەرچوویە.
- ل سالا 2018 زایینی باوەرناما ماستەرێ ل زانکۆیا دیجلە ل باژێرێ دیاربەکر ل وەلاتێ تورکیا ب دەستخوڤە ئینایە، د بوارێ فقهێ ئیسلامێ دا.
- ژ 2000 تا نوکە بەردەوامە ل سەر خوتبەخوینی و پێشنڤێژییێ.
- هندەك ژ مزگەفتێن کارێ خوتبە خوینییێ لێ ئەنجامداین، پێشنڤێژی لێ کرین: مزگەفتا سەربەستی، مزگەفتا باکیرا یا مەزن، مزگەفتا ئیسلام، مزگەفتا حەجی حامد.
- چەندین پەرتووك نڤیساینە ژ وان: یاسایا هاتن و چونێ د ئیسلامێ دا (1)، نهێنییێن حەژێکرنا پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ ل سەر بن)، ستەمکاریا جڤاکی، خێرو بهایێ رۆژیگرتنێ، شەهدەیێ ددەم محەمەد پێغەمبەرێ خودێ یە، زنجیرا مالا ئاڤا دەه بەرگ، پیسترکا ئێکێ بۆ فێرکرنا بنیاتێ مەزنتر، فێرکرنا مزارێن فقهێ بچوکتر، عەقیدا موسلمانی..
- سەرۆك و دامەزرینەرێ رێکخراوا نوبهار بۆ نویکرنا ژیانا خێزانی 2014م، ئەندامێ کارگێری یا نڤیسینگەها اقرا بۆ زانستێن قورئانا پیرۆز،

راویـژکارێ گشـتی یـێ رێکخـراوا اقـرا فرعـێ دهـوکێ، نوینـەرێ رێکخـراوی پاراستنی لاوان ل دهوکێ.

- خودانێ چەندین بەرنامەیێن جورا و جور ل رادیویا ترافیـك، یکگرتـوو دهوك، سوشیال میدیایێ.

- چەندین باوەرنامە وەرگرتینە ژ وان: الابداع فـی حـل المشـاكل، راهێنـەرێن پاشەروژێ، وقایة الشباب من الامراض الجنسیة.

- چەندین خۆل و سمینار پێشکێشی گـەنج و لاوان کرینـە ل سـەر پێکئینانـا خێزانێ و کێشەیێن ژن و مێران، پەروەردەکرنا سنێلەیان، نوکە ئەو خـول د بەردەوامن.